REALITATEA EVREIASCĂ

PUBLICAȚIE A FEDERAȚIEI COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA

ANUL LXIII ● NR. 540-541 (1340-1341) ● 1 – 30 IUNIE 2019 ● 27 IYAR – 28 SIVAN 5779 ● 28 PAGINI – 3 LEI

Reinaugurarea Sinagogii din Hârlău

PAG. 6

România şi Israelul extind colaborarea în securitate cibernetică PAG. 2

PAG. 5 Podurile Toleranței 2019

Muzeul de Istorie şi Cultură a Evreilor din România a fost redeschis PAG. 7

PAG. 9 Primul Marş al Memoriei organizat de evreii din România

COMUNITĂȚI PAG. 10-12

PAG. 13 Ziua Limbii şi Teatrului Idiş

Din activitățile de cercetare ale CSIER Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România PAG. 15

PAG. 16 Acțiune caritabilă a Ambasadei Israelului

BOOKFEST PAG. 17

PAG. 20 TES FEST

Zilele Internaționale ale Culturii Idiş Avram Goldfaden PAG. 21

WORLD JEWISH CONGRESS: Întruniri la nivel înalt la Bucureşti

În zilele de 16-18 iunie, Bucureştiul a fost gazda unor reuniuni de maximă importanță pentru comunitatea evreiască din România şi din întreaga lume. În intervalul amintit a avut loc cea de-a VI-a ediție a Forumului Comunităților Naționale (FCN) din Congresul Mondial Evreiesc (WJC) şi întrunirea comună a WJC cu trimişii speciali şi coordonatorii pentru combaterea antisemitismului. În cadrul manifestărilor privind lupta împotriva antisemitismului realizate de Preşedinția României a Consiliului Uniunii Europene, în ziua de 18 iunie, la Palatul Parlamentului din Bucureşti, Guvernul României, în cooperare cu WJC şi FCER-CM, au organizat reuniunea la nivel înalt intitulată „O perspectivă asupra unei viitoare strategii de prevenire şi combatere a antisemitismului, rasismului, xenofobiei, radicalizării şi discursului bazat pe ură”.

În seara zilei de 17 iunie, în contextul aceleiaşi reuniuni, premierul României a oferit un dineu în cadrul căruia Robert Singer, vicepreşedinte executiv al WJC, a oferit un premiu prim-ministrului român Viorica Dăncilă (foto dreapta).

Interviu cu Robert Singer, vicepreşedinte executiv al WJC:

Am ales Bucureştiul datorită istoriei şi viitorului comunității, dar şi din considerente personale

Foto: Shahar Azran

– Faptul că Forumul Comunităților Naționale din WJC are loc la Bucureşti este extrem de important pentru comunitatea evreiască din România. Ce a determinat această alegere?

– În primul rând, considerăm comunitatea evreiască din România ca fiind unul dintre membrii importanți ai WJC, şi asta atât datorită istoriei acesteia, cât şi modului în care ea se manifestă acum. A fost una dintre cele mai mari comunități evreieşti din Europa, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, iar apoi din țara dvs. a provenit una dintre cele mai mari comunități care trăieşte azi în Israel, estimată la 300.000 -350.000 de persoane. Aş adăuga că este şi una dintre cele mai bune *Alya*-le care au sosit vreodată în Israel, care s-a încadrat foarte bine în diferite segmente ale societății israeliene.

Apoi, am luat în considerare eforturile uriaşe pe care le face comunitatea dvs. în prezent pentru a supraviețui. Aşadar, am decis să venim aici pentru a ne arăta sprijinul pentru o comunitate mică, dar care îşi manifestă responsabilitatea față de propria istorie şi se străduieşte să îşi construiască viitorul.

Am fost foarte fericiți să vedem azi Muzeul de Istorie şi Cultură a Evreilor, pe care tocmai l-ați reinaugurat. Mai aveți multe de făcut, atât în ceea ce priveşte conținutul, tocmai pentru că aveți o istorie foarte bogată, cât şi expozițiile prezentate, dar este un foarte bun început.

Am şi un punct de vedere personal, pentru că m-am născut la Cernăuți, oraş care făcea parte din România. Cei mai mulți membri ai familiei mamei mele au fost ucişi, iar cei care au scăpat au trăit în Basarabia. Mama mea a fost profesoară la o şcoală din Bucureşti înainte de război. Deci, am venit să ținem Forumul la Bucureşti datorită istoriei, viitorului, dar şi unor considerente personale.

– Ați petrecut puțin timp în România. V-ați putut forma o opinie despre situația de aici?

– Nu, nu am o impresie personală, am stat prea puțin aici. Dar ştiu că este o țară importantă din Europa, cu o populație numeroasă, cu o cultură bogată şi o educație de calitate şi sper că lucrurile nu s-au schimbat; ştiu că dețineți preşedinția Consiliului U.E. şi cred că trebuie să valorificați la maximum faptul că sunteți membri ai acestei familii.

– A fost o întrunire extrem de interesantă şi s-a axat mult pe ceea ce trebuie făcut pentru supraviețuirea comunităților evreieşti în secolul XXI. Cum comentați?

– Subiectul comunităților a fost foarte important, dar al doilea aspect, la fel de important, este cum să ne prezentăm ca popor. Nu suntem o națiune mare, suntem numai 15-16 milioane în întreaga lume, şi trebuie să facem față multor provocări, la multe niveluri. Participanții de la Bucureşti sunt profesionişti de vârf din comunitățile evreieşti din întreaga lume pentru că resimțim cu toții răspunderea de a aborda corect aceste probleme, iar unele idei exprimate în aceste zile vor fi foarte utile.

– Ați spus că este minunat să fii evreu, dar ați menționat şi că analizați zilnic situația evreilor din întreaga lume. Să fii vicepreşedinte executiv al WJC e o mare responsabilitate, nu e doar minunat. Ce părere aveți?

– Aveți întru totul dreptate şi mulți mă

Foto: site gov.ro

întreabă cât mai intenționez să fac aceste lucruri, pentru că dețin această poziție de şase ani. Să fii vicepreşedinte executiv al WJC azi, nu acum douăzeci de ani, să faci față provocărilor din zilele noastre este o responsabilitate atât de mare, încât nu sunt mulți oameni care să o accepte. Cam 65-70% din timpul meu este afectat deplasărilor către diferite comunități. De pildă, la Forumul de la Bucureşti a venit pentru prima oară cineva din comunitatea din Kosovo. Iar eu am făcut prima vizită a unui membru al conducerii WJC în Kosovo. Când mergi într-o comunitate mică, membrii acesteia sunt mândri că aparțin unei familii mai mari, ceea ce le dă multă încredere. În loc să îşi ascundă evreitatea, o exprimă cu plăcere. Deci, este o responsabilitate uriaşă în vremuri dificile, dar trebuie să ne amintim că e minunat şi interesant să fii evreu şi să transmitem tinerei generații acest mesaj!

– Vă mulțumesc!

Interviu de **ALX. MARINESCU**

Relatări de la întrunirile de la Bucureşti în paginile 3-4.

INTERVIUL lunii iunie

Lideri laici şi spirituali fac front comun împotriva xenofobiei şi antisemitismului

Interviu cu preşedintele F.C.E.R., dr. Aurel Vainer

– Dintre evenimentele la care aţi participat, pe care doriţi să îl evidenţiaţi în mod special?

– Am să mă refer, în primul rând, la Conferinţa Internaţională organizată de Secretariatul de Stat pentru Culte, în cadrul Preşedinţiei României la Consiliul UE. Conferinţa a fost deschisă de secretar de stat Victor Opaschi, în prezenţa prim-ministrului Viorica Dăncilă şi a Preafericitului Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. A fost un eveniment de anvergură, la care au luat parte experţi guvernamentali din ţări europene, dar şi din Statele Unite, profesori universitari şi lideri religioşi. Am participat, alături de prim-rabinul Rafael Shaffer, ca reprezentanţi ai cultului mozaic din ţara noastră. Tema aleasă a fost „Dimensiunea pozitivă a libertăţii religioase. Implicări guvernamentale în sprijinirea organizaţiilor religioase”.

– Ce subiecte au fost dezbătute?

– Au fost idei legate de rolul religiei în societatea de astăzi; libertatea religioasă şi politicile publice europene în domeniul vieţii religioase; dezvoltarea de strategii guvernamentale de implementare a sprijinului pentru organizaţiile religioase; promovarea de politici publice echilibrate şi democratice în domeniul amintit; datoria tuturor cetăţenilor de a menţine un climat de pace şi armonie interreligioasă. Asupra acestui din urmă subiect am avut şi eu o intervenţie, în care am subliniat deschiderea FCER-CM pentru dialogul între religii, dar şi pentru relaţii umane între reprezentanţii diverselor confesiuni din România. Am accentuat asupra prezenţei noastre active la reuniunile Consiliului Consultativ pentru Culte, înfiinţat la iniţiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel. Semnificativă, în sensul dialogului între religii, a fost deschiderea în premieră, anul trecut, la Palatul Patriarhiei a expoziţiei „Temple şi Sinagogi din România”. Expoziţia s-a bucurat de mare succes, devenind itinerantă. Am dat tonul răspunsurilor la întrebarea: cum să găsim căi de dezbatere constructivă pe teme religioase.

– Emergenţa în actualitate a fenomenului xenofob, antisemit frământă lumea evreiască şi neevreiască. Cum se prezintă situaţia în România?

– Întrebarea a fost motivul vizitei la sediul FCER a ambasadorilor din partea Franţei şi Finlandei, în probleme de xenofobie şi antisemitism, întâlnire la care au participat şi vicepreşedintele şi secretarul general ai F.C.E.R., Ovidiu Bănescu şi Eduard Kupferberg. Am prezentat un scurt istoric al Federaţiei, m-am referit la numărul actual de comunităţi, întinderea teritorială, direcţiile importante de preocupări din prezent: prezervarea moştenirii înaintaşilor, a patrimoniului sacru, activitatea instituţiilor noastre culturale. Oaspeţii au fost impresionaţi că într-o comunitate evreiască care numără circa 7000 de membri există acţiuni atât de numeroase şi importante. Am abordat şi tema antisemitismului. Comparativ cu alte ţări europene, în România situaţia nu e atât de dramatică. Au fost, totuşi, unele manifestări: vandalizarea cimitirului evreiesc din Huşi, a Casei Memoriale „Elie Wiesel” din Sighet, apariţia unor articole antisemite în presă, prezenţa unor cărţi negaţioniste în rafturile librăriilor. Nu rămânem indiferenţi la atacuri. Condamnăm cu fermitate manifestările antisemite în comunicate de presă. Ne adresăm autorităţilor judiciare. Avem Legea 157/2018 privind măsuri în justiţie pentru prevenirea şi combaterea antisemitismului, pe baza definiţiei antisemitismului elaborate sub coordonarea regretatului ambasador Mihnea Constantinescu, când România deţinea preşedinţia IHRA. Un exemplu: vandalizarea şi profanarea a 73 de morminte în cimitirul din Huşi. Legea aduce precizări foarte importante atât privind încadrarea şi condamnarea în justiţie a manifestărilor de ură împotriva evreilor şi Statului Israel şi a antisemitismului, cât şi privind cazurile exceptate de la aplicarea pedepselor penale. Veghem la respectarea Legii din 2018, propusă de deputatul F.C.E.R. Silviu Vexler şi adoptată de Parlamentul României. Deocamdată, însă, nu avem rezultate. Am vorbit şi despre sistemul de combatere a antisemitismului pus în practică de Federaţie.

– Ce înţelegeţi prin acest sistem preventiv?

– E vorba despre programe de apropiere între oameni de toate etniile şi confesiunile. Organizăm evenimente comemorative dedicate memoriei victimelor Holocaustului, unde participă numeroşi elevi şi profesori din învăţământul preuniversitar. De pildă, anul acesta, când se împlinesc 75 de ani de la deportarea evreilor din Transilvania de Nord, am organizat, împreună cu ASR, „Marşul Memoriei” de la Cluj la Auschwitz-Birkenau pentru onorarea memoriei celor 135 000 de evrei din nordul Transilvaniei deportaţi în lagăre ale morţii din centrul Europei. Organizăm evenimente consacrate *Drepţilor între Popoare* români. Literatura cu tematică evreiască sau scrisă de autori evrei, răspândită de noi prin intermediul Editurii Hasefer, are de asemenea o influenţă binefăcătoare. La Salonul Iudaica, deschis în cadrul Târgului Internaţional de Carte Gaudeamus, au participat, alături de Hasefer, 17 edituri cu titluri încadrându-se în acelaşi obiectiv umanist. Deschidem uşile şi ferestrele către toţi oamenii de bună-credinţă, promovând principiul: prin cunoaştere reciprocă la recunoaştere reciprocă. Participarea neevreilor la aceste programe a dus la bune şi însemnate rezultate.

– Acţiuni imediate?

– La data apariţiei revistei, acţiunea va fi devenit trecut. Este vorba de salutul pe care l-am adresat participanţilor la reuniunea organizată la Bucureşti de Guvernul României, în cadrul preşedinţiei rotative a Consiliului UE, alături de Congresul Mondial Evreiesc (CME) şi de F.C.E.R., cu participarea unor reprezentanţi ai UE, ai organizaţiilor evreieşti internaţionale, ai unor comunităţi evreieşti din întreaga lume, şi cercetători ai istoriei Holocaustului. Au fost cuvântări ale prim-ministrului Viorica Dăncilă, consilierului prezidenţial Sergiu Nistor, vicepreşedintelui CME, Robert Singer. Acţiunea iniţiată de Guvernul român, începută la Bruxelles în februarie a.c., a fost consacrată modalităţilor de luptă împotriva antisemitismului, răspunzând uneia dintre direcţiile de prim plan ale acestei preşedinţii: „Europa valorilor comune”. Tema centrală a discursului meu a fost rolul important al CME în menţinerea solidarităţii şi frăţietăţii între evreii din întreaga lume.

IULIA DELEANU

Deputatul Silviu Vexler, întâlniri importante în SUA

La începutul lunii iunie, deputatul Silviu Vexler, reprezentantul comunităţii evreieşti în Camera Deputaţilor, a condus o delegaţie parlamentară românească aflată în vizită în SUA.

Pe pagina sa de Facebook, Silviu Vexler şi-a informat electoratul despre întâlnirile avute cu reprezentanţi la vârf ai puternicei comunităţi evreieşti din America: „O revedere deosebit de plăcută, la Washington, cu prieteni dragi: David Harris, preşedintele Comitetului Evreiesc American, rabinul Andrew Baker, reprezentant special al Preşedinţiei OSCE, şi Simone Rodan-Benzaquen, director pentru Europa al Comitetului Evreiesc American. Discuţiile au vizat proiectele legislative pe care le-am iniţiat şi aplicarea acestora, viaţa comunităţilor evreieşti, situaţia politică din România precum şi proiectele comune din viitorul apropiat”.

La New York, deputatul a avut o întrevedere cu preşedintele Consiliului de Securitate al Organizaţiei Naţiunilor Unite, ambasador Christoph Heusgen (foto). „A fost o onoare să discut cu domnia sa despre situaţia internaţională, viaţa comunităţilor evreieşti din România, evoluţia antisemitismului şi pericolul reprezentat de ascensiunea extremelor politice din Europa, precum şi despre un proiect comun din viitorul apropiat”, a scris Silviu Vexler pe pagina sa de Facebook.

Din newsletter-ul organizaţiei B’nai B’rith aflăm că vizita delegaţiei parlamentare din ţara noastră a prilejuit şi convorbiri între Silviu Vexler, conducătorul misiunii române, şi preşedintele executiv al organizaţiei, Dan Mariaschin. Au fost discutate aspecte privind relaţiile comunităţii evreieşti cu populaţia majoritară şi autorităţile, precum şi raporturile bilaterale româno-americane şi româno-israeliene, dar şi „situaţia politică de actualitate

S. Vexler (stg.) şi amb. C. Heusgen

din ţara noastră, programele de punere în valoare a patrimoniului evreiesc şi viaţa comunităţilor evreieşti din România”, după cum a adăugat Silviu Vexler.

În cadrul întâlnirilor, un accent deosebit a fost pus pe măsurile susţinute de către deputatul FCER pentru sprijinirea supravieţuitorilor Holocaustului, dar şi pe legile introduse de acesta, considerate ca fiind proiecte esenţiale şi fundamentale pentru comunităţile evreieşti: „Legea privind prevenirea şi combaterea antisemitismului”, „Legea privind studierea istoriei comunităţilor evreieşti din România”, „Legea privind comemorarea eroilor evrei care şi-au dat viaţa pentru România în Primul Război Mondial”, „Legea privind instituirea Zilei Limbii şi Teatrului Idiş” etc. (**A.M.**)

România şi Israelul extind colaborarea în securitate cibernetică

În prima săptămână a lunii iunie, la Bucureşti a avut loc a treia ediţie a Forumului „România-Israel, Securitate Cibernetică”. Cu această ocazie, a fost încheiat un Memorandum de Înţelegere, semnat de Alexandru Petrescu, ministrul Comunicaţiilor, şi de Yigal Unna, şeful Direcţiei Naţionale de Cibernetică a Israelului.

Prezentă la eveniment, premierul român Viorica Dăncilă a subliniat că „acum este un moment oportun să valorificăm deschiderea celor două ţări, România şi Israel, către cooperare în cercetare, tehnologie şi dezvoltare industrială în materie de securitate cibernetică, pentru a oferi protecţie organizaţiilor, instituţiilor, dar şi cetăţenilor noştri”. Vorbitoarea a amintit că „România a adoptat cu succes o parte din practicile Statului Israel în materie de securitate cibernetică, cel mai recent exemplu fiind lansarea numărului unic 1911 de raportare a incidentelor cibernetice”.

Alexandru Petrescu a declarat că România şi Israelul au „o relaţie deosebită în acest domeniu” şi că Forumul a permis ca acţiunile celor două ţări să dobândească „un grad sporit de convergenţă”, iar Memorandumul confirmă „succesul acestei colaborări” şi permite un schimb mai complex de informaţii şi expertiză privind politicile şi cele mai bune practici în domeniu, sporind capacităţile instituţionale prin pregătirea resurselor umane, concomitent cu înfiinţarea de grupuri de lucru şi realizarea de teste de securitate cibernetică”.

Yigal Unna a precizat că riscurile vin din „noile tehnologii care apar în lumea computerelor, a inteligenţei artificiale, din tehnologiile care generează riscuri cotidiene” dar, dacă ţările şi guvernele cooperează, pericolele pot fi contracarate în beneficiul ambelor părţi. „Cred că la nivelul factorilor de decizie România şi Israelul au faţă de riscuri atitudinile şi abordările corecte”, a mai apreciat oficialul israelian.

La întâlnirea de la Palatul Victoria a participat şi ambasadorul Israelului la Bucureşti, David Saranga. **(A.M.)**

Doliu în familia preşedintelui Reuven Rivlin

Nechama Rivlin

Nechama Rivlin, soţia preşedintelui Israelului, Reuven Rivlin, a decedat la 4 iunie a.c., în vârstă de 73 de ani, la spitalul Beilinson din Petah Tikva. Recent, ea trecuse printr-o operaţie dificilă, de fibrom pulmonar, după ce în martie i se efectuase un transplant de plămâni. Preşedintele şi familia mulţumesc tuturor celor care şi-au manifestat compasiunea faţă de suferinţele Nechamei, au trimis scrisori şi urări de bine iar copiii – desene minunate, ca semn al ataşamentului faţă de ea. Familia a adus mulţumiri celor care i-au oferit Nechamei plămânul fiului lor. Nechama Rivlin s-a născut în 1945, a absolvit Facultatea de Ştiinţe a Universităţii Ebraice din Ierusalim şi a lucrat ca cercetătoare până la pensionare, dar a avut şi o înclinaţie către arte şi a studiat istoria artei antice. În 1971 s-a căsătorit cu Reuven Rivlin, a avut trei copii şi şapte nepoţi. Era cunoscută ca o persoană extrem de modestă şi prietenoasă, gata să-i ajute pe cei din jur.

Premierul Netanyahu şi soţia lui Sarah au transmis sincere condoleanţe.

Dumnezeu să îi binecuvânteze amintirea! **(R.E.)**

WORLD JEWISH CONGRESS – Întruniri la nivel înalt la Bucureşti

Forumul Comunităților Naționale din WJC

În deschiderea Forumului au luat cuvântul *Robert Singer*, vicepreşedinte executiv al WJC, care a transmis şi mesajul de succes din partea preşedintelui Ronald Lauder, şi *Eduard Kupferberg*, secretarul general al FCER-CM, care a coordonat din partea Federației organizarea Forumului şi a tuturor activităților colaterale.

Au luat parte directori a 44 de comunități naționale, oficiali ai WJC şi invitați. „Le suntem recunoscători lui E. Kupferberg şi FCER pentru că sunt gazde excelente", a spus R. Singer, care a amintit că secretarul general al Federației insistă de câțiva ani ca una dintre edițiile Forumului să aibă loc la Bucureşti.

Eduard Kupferberg a prezentat FCER şi comunitățile care fac parte din această organizație, s-a referit la istoria comunității evreieşti din România şi la prezentul acesteia. „Principala provocare este păstrarea moştenirii şi a identității iudaice", a spus vorbitorul.

E. Kupferberg (stg.) şi R. Singer. Foto: Shahar Azran

„Să îi atragem pe tineri, ei sunt viitorul nostru"

Prima sesiune, purtând acest titlu, a fost moderată de *Andrei Schwartz*, din Corpul Diplomatic al WJC, care a urat bun venit participanților.

Primul vorbitor a fost *Deniz Baler Saporta*, din Turcia, care a arătat că două mari probleme stau în fața comunității pe care o reprezintă, şi anume îmbătrânirea membrilor şi scăderea numărului acestora. A fost nevoie de programe speciale pentru tineri de 18-35 de ani, dedicate atât aspectelor culturale (Cărți Vii), cât şi celor specifice tinerelor cupluri. În ideea readucerii tinerilor la viața comunitară s-au organizat şi seri de Şabat, şi excursii şi întâlniri cu comunități din Portugalia, Spania, Cehia, Rusia şi altele. Nu au lipsit nici programele dedicate istoriei Holocaustului, inclusiv vizite la Auschwitz.

Programul LIKRAT, care se desfăşoară în Elveția, Germania, Austria şi Rep. Moldova a fost prezentat de *Jonathan Kreutner,* secretarul general al Federației Comunităților Evreieşti din Elveția. Inițiativa îşi propune atât educarea tinerilor lideri, cât şi combaterea antisemitismului. Au fost creați aşa-numiți „ambasadori ai iudaismului" în şcoli şi universități, întrucât o cale de a preveni răspândirea antisemitismului este şi cunoşterea directă a unor evrei de către tinerii neevrei.

Victoria Brumina, din Belarus, a atras atenția că trebuie găsit un răspuns pentru toate întrebările care apar, aşa cum şi unui copil trebuie să îi răspunzi la întrebări. O experiență personală a fost invitarea colegilor fiicei sale (care nu erau evrei) la muzeul de istorie a evreilor. Vorbitoarea a mulțumit conducerii WJC, care a sprijinit reînhumarea a 2500 de evrei dintr-o groapă comună descoperită întâmplător în Belarus.

O experiență diferită a fost evidențiată de *Uriel Perugia,* din Italia, care a subliniat că 90% dintre conducătorii de comunități din Italia sunt tineri, dar că în cadrul acestora există o mare mobilitate, generată de plecarea la cursuri sau la noi locuri de muncă. Aşadar, problema este menținerea tinerilor aproape de comunitate. În acest scop, au dat rezultate deosebite programul „O săptămână în Israel", dar şi cel intitulat „O şansă de muncă", axat pe pregătirea studenților pentru a-şi găsi un loc de muncă.

Raimund Fastenbauer, secretar general al Federației Comunităților Evreieşti din Australia, a enumerat câteva măsuri concrete de atragere a tinerilor către viața comunitară, una dintre acestea fiind acordarea unei subvenții pentru tinerii studenți evrei, astfel încât aceştia să poată merge în Israel. Pe de altă parte, s-a constatat că nici măcar elevii din şcoli evreieşti nu cunoşteau date importante din istoria recentă a Israelului, drept care a fost lansată o inițiativă de pregătire şi conştientizare a profesorilor de la aceste şcoli. De asemenea, neevreilor din şcolile de afaceri li s-a creat posibilitatea de a merge patru săptămâni la firme din Israel.

Sonia Gomes de Mesquita, şefa structurii pentru programe din WJC, a concluzionat că prima sesiune se încheie cu patru întrebări: cum comunicăm cu tinerii din comunități, cum îi păstrăm în comunitate, cum relaționăm cu ei şi cum îi convingem să devină viitori lideri. Răspunsul său a fost: „trimiteți programe în aceste scopuri şi WJC vă va ajuta".

Maurice Cohen, din Irlanda, a subliniat că nu este necesar să aşteptăm un Forum pentru a ne exprima ideile, ci o putem face pe un *site* specializat, iar *Andrei Schwartz* a propus chiar întâlniri săptămânale pe *skype*.

Mesajul către tineri este că „e minunat să fii evreu", a spus *Robert Singer,* chiar în condițiile în care în Anglia se vorbeşte de „Jewxit" (de la Brexit). „Să avem un mesaj pozitiv, dacă vrem să ajungem la tineri şi apoi să îi păstrăm în comunitate", a fost concluzia finală a sesiunii.

„O abordare pozitivă a comunității"

Acesta a fost subiectul celei de-a doua sesiuni, moderate de *Sarah Saber-Freedman*, vicepreşedinte executiv al *Centre for Israel and Jewish Affairs*. „Iudaismul este o civilizație, în cadrul căreia noi suntem extrem de diverşi, în funcție de țările din care venim, de faptul că suntem aşkenazi sau sefarzi, israelieni sau din diaspora, ortodocşi, moderni sau reform". Punctele de vedere exprimate au arătat cum să relaționezi mai bine cu membrii comunității, cum să faci activitățile să fie mai atractive, cum să atragi participanții la evenimente.

E. Kupferberg a insistat pe nevoia de a diversifica oferta, dacă dorim să îi facem pe evrei să revină în comunități. *Maurice Cohen* (Irlanda) a prezentat dificultatea de a-i atrage pe nou-veniții din Israel dar, după o serie de programe în comun, soluția a fost că fiecărei categorii de membri trebuie să îi oferi ceea ce îi interesează. „Israelienii nu vin într-o comunitate clasică, europeană, îi interesează sărbători ca Yom Hazikaron, dar, dacă li se oferă ceea ce doresc, vin în comunitate şi chiar ajută", a fost concluzia. Ideea a fost susținută şi de *Peter Wertheim* (Australia), care a arătat că în țara sa evreii europeni vin cu un set de tradiții, cei din Africa de Sud cu altele, ruşii şi israelienii cu ale lor. „Să le oferim propriile lor evenimente. Dăruieşte încredere şi o vei primi înapoi", a spus el.

Participarea comunității evreieşti din Chile la festivitățile de ziua națională au reuşit să arate că evreii sunt parte din istoria țării, a subliniat *Marcelo Isaacson*. Apoi s-a reuşit ca de Hanuca să aibă loc un program al comunității la reşedința premierului chilian, ceea ce asigură comunității şi o bună imagine în presă.

Daniel Botmann, din Germania, s-a referit la necesitatea comunităților de a conlucra cu organizațiile Habad. Împreună cu aceştia, se reuşeşte aducerea mai multor oameni în comunitate. Pentru atragerea membrilor de 30-50 de ani a fost început un program pentru tinerele mame evreice, care durează din luna a treia de sarcină până ce copilul împlineşte trei ani, când acesta primeşte şi un cadou de la comunitate. „Important e să le dăm atenție membrilor", a spus vorbitorul.

Şi *Ilan Lopez*, din Guatemala, a accentuat pe necesitatea de a fi găsite mijloacele de a-i atrage pe israelienii veniți în țară la viața comunitară, punctul nevralgic fiind „să ştim să le oferim ce vor ei, nu ce vrem noi"!

Nu a fost ocolită nici nevoia de a se găsi calea de a-i atrage în comunitate pe membrii familiilor mixte, care în unele țări pot ajunge de la 70% la 90% din totalul familiilor evreieşti.

În încheiere, *Robert Singer* a amintit că „evreii sunt un popor în mişcare şi asta nu trebuie să ne mire. Pierdem oameni din comunități zilnic dacă nu găsim cu ce să îi atragem înapoi. Suntem evrei, suntem profesionişti, avem idei diferite, deci să menținem o mentalitate deschisă".

„Cât de bine putem prezenta problemele comunitare publicului larg?"

În panelul cu această temă*, Philippe Assouline*, membru al WJC Jewish Diplomatic Corps a vorbit despre tehnici de comunicare publică şi cazurile concrete prin care imaginea unei comunități evreieşti poate deveni una bună în opinia publică. La nivel macro, el a pus accentul pe efectul pe care îl are în mass-media propaganda palestiniană şi cum poate fi contracarată.

Marcos Peckel, preşedinte executiv al Comunităților evreieşti din Columbia, a subliniat că avantajul cel mai important este credibilitatea fiecărei comunități evreieşti în parte, iar asta se construieşte la nivel personal şi se cultivă. Vorbitorul a dat câteva exemple despre cum poate fi evitată propaganda antievreiască şi cum poate fi câştigată încrederea publicului larg în comunitățile evreieşti şi în Israel.

Pe aceeaşi temă, *Betty Ehrenberg,* director executiv WJC North America & WJC American Section, a vorbit despre problemele întâmpinate în Statele Unite ale Americii. „SUA au avut întotdeauna multiple interese în Orientul Mijlociu, mai ales în ceea ce priveşte petrolul ieftin. Israelul nu este singurul interes al Americii în zonă. Politica externă a SUA nu este întotdeauna uşor de făcut din această perspectivă. Şi cu toate acestea, există o relație strânsă cu Israelul.

Aspect din timpul lucrărilor Forumului. Foto: Shahar Azran

Importantă în acest sens este construirea de relații puternice, pe termen lung. Sunt importante coalițiile, legăturile dintre politicienii şi decidenții diferitelor țări, dintre comunități şi oameni. Trebuie să lucrăm împreună în coaliții pentru a combate antisemitismul", a spus Betty Ehrenberg.

Sesiunea comună a WJC cu trimişii speciali şi coordonatorii pentru combaterea antisemitismului

Această secțiune specială a fost moderată de *Robert Singer*. „Ne bucurăm să avem aici, la Bucureşti, sprijinul Guvernului României. Istoria acestui oraş este reprezentativă pentru toată Europa Centrală. Vreau să exprim mulțumiri pentru aportul regretatului ambasador Mihnea Constantinescu la stabilirea definiției antisemitismului, în cursul deținerii de către România a preşedinției IHRA.

Evreii de aici au fost împrăştiați în timpul Holocaustului. În ianuarie 1941, unii evrei din Bucureşti au fost torturați şi omorâți. Vă aduc în atenție toate acestea nu pentru că astăzi cineva s-ar face vinovat de atrocități, ci pentru a sublinia importanța luptei împotriva antisemitismului şi pentru a arăta cât de mult rău fac ingnoranța şi faptul că uneori trecem cu vederea discursuri ale urii.

Vreau să vă mulțumesc fiecăruia în parte pentru prezență şi pentru dedicarea voastră în lupta împotriva antisemitismului. Să sperăm că şi alte țări vor urma exemplul României în această luptă", a spus în deschidere Robert Singer

Victor Micula, secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe, a vorbit despre prioritățile Exectutivului de la Bucureşti în combaterea antisemitismului, arătând că fenomenul este, din păcate, în creştere în toată Europa. „Suntem îngrijorați de această imagine. Este ca şi cum ne-am uita într-o oglindă, fără să ne placă ceea ce vedem. În acest sens, România a hotărât ca una dintre prioritățile preşedinției Consiliului Uniunii Europene să fie combaterea antisemitismului. Una dintre ținte este combaterea negaționismului şi creşterea conştientizării amplorii Holocaustului, la nivelul şcolii, în rândul elevilor", a mai spus Victor Micula.

În aceeaşi sesiune de comunicări, *Katharina von Schnurbein,* coordonatoarea programului Comisiei Europene de Combatere a Antisemitismului, a vorbit despre importanța deciziei României de a aduce această temă în prim planul dezbaterii la nivel european. Ea a spus că dialogul dintre noi, dintre diferitele comunități, este cu adevărat important şi cu rezultate imediate şi că este important să ne cunoaştem şi să vedem cât de diferită este situația noastră de la o țară la alta, pe continent sau de pe un continent pe altul. De asemenea, tema antisemitismului adusă în prim plan de preşedinția română la Consiliul Uniunii Europene va avea cu siguranță însemnătate, a mai spus oficialul european, arătând că este nevoie de o luptă continuă şi în mediul *online*, pentru ca marile companii precum Youtube, Facebook şi altele, care trebuie să aplice câteva reguli clare, să şteargă în maximum 24 de ore orice postare sau mesaj care incită la ură.

La rândul său, *Julius Meinl,* Comisar al WJC pentru combaterea antisemitismului, a vorbit despre amploarea acestui fenomen la nivel mondial. „Astăzi avem ocazia să vorbim aici nu doar despre ce este antisemitismul, ci şi despre cum să realizăm strategii pentru a-l combate. Antisemitismul şi-a creat drum din cele mai îndepărtate şi întunecate secole până în cele mai negre colțuri ale Internetului. Anul este 2019, iar noi încă ne temem să mergem la sinagogi şi suntem omorâți pe stradă", a spus Julius Meinl.

GEORGE GÎLEA
ALX. MARINESCU

(Continuare în pag. 4)

WORLD JEWISH CONGRESS – Întruniri la nivel înalt la Bucureşti

(Urmare din pag. 3)

Definiția IHRA a antisemitismului, de la adoptare la implementare – exemplul Marii Britanii

Primul care a luat cuvântul la acest panel a fost *Lordul Eric Pickles*: „Antisemitismul nu era o problemă pentru noi. Dar începem să vedem ce însemnă extremismul în politică şi problemele pe care le aduc astfel de politicieni. Adoptarea definiției IHRA de către Marea Britanie a fost şi un prilej de dezbateri. Noi, cei care nu suntem evrei, trebuie să înțelegem că această temă este importantă pentru toată lumea. Când prietenii noştri minoritari nu se mai simt în siguranță în țara noastră, ceva grav se întâmplă. Vreau să vă amintiți că nu sunteți aici să vă confruntați cu antisemitismul, ci să îl înfrângeți. Vom împinge antisemitismul în umbră, în peşteri, acolo unde îi este locul", a mai spus Lord Eric Pickles.

În aceeaşi sesiune, *Gillian Merron,* directorul executiv al Comisiei Deputaților Evreilor britanici, a prezentat modul de implementare a definiției IHRA a antisemitismului în Marea Britanie. Acesta a spus că, din păcate, dintr-o parte a politicii duse în ultima vreme se vede şi această latură neplăcută, extremistă. În final, Gillian Merron a promis că va riposta imediat şi foarte puternic, în spiritul definiției date de IHRA, mai ales că Guvernul nu s-a oprit în a adopta formal definiția, ci a încurajat foarte multe instituții şi entități, universități şi autorități locale să îşi însuşească valorile promovate de aceasta.

Anna Bokshitskaya, director executiv al Russian Jewish Congress, a prezentat apoi un raport asupra antisemitismului în Rusia, în anul 2018. Din document reiese că antisemitismul a fost în scădere în presă şi în rândul instituțiilor de forță, dar că pusee de antisemitism se mai înregistrează în spațiile publice şi în mediul *online*.

În Rusia este foarte importantă componenta educativă, a adăugat oficialul rus, subliniind că statul lucrează foarte mult în rândul elevilor, evrei sau nu, pentru conştientizarea ororilor Holocaustului şi comemorarea victimelor şi că sunt organizate importante proiecte culturale pentru combaterea antisemitismului.

Întâlnirea s-a încheiat cu o prezentare despre problemele de securitate pe care le întâmpină comunitățile evreieşti, susținută de *Ernest Herzog*, şeful Departamentului de Securitate al WJC, şi de *Omer Barak*, din acelaşi Departament.

Reuniune la nivel înalt pe tema antisemitismului

În sala „Nicolae Iorga" a Parlamentului României a avut loc reuniunea la nivel înalt „*O perspectivă asupra viitoarei strategii pentru prevenirea şi combaterea antisemitismului, rasismului, xenofobiei, radicalizării şi discursului instigator la ură"*.

Reuniunea s-a desfăşurat sub înaltul patronaj al prim-ministrului *Viorica Dăncilă,* în cadrul preşedinției României la Consiliul Uniunii Europene. „Acesta este al treilea eveniment de acest gen pe care îl organizăm în mandatul României la preşedinția Consiliului Uniunii Europene. Vă asigur că implicarea Guvernului în combaterea antisemitismului va continua. Ne dorim însă ca eforturile României în domeniul cercetării şi educației să conteze. Ne dorim ca proiectele ambițioase ale României în domeniu să fie continuate şi concretizate.

Dacă România, alături de dumneavoastră, a reuşit să contribuie la adoptarea unei definiții a antisemitismului de către IHRA, putem continua, tot împreună, în lupta pentru combaterea discursului urii", a spus în deschidere premierul.

A luat cuvântul apoi *Julius Meinl*, care a declarat că în zilele noastre există antisemitism peste tot, dar că în anul 2019, nicăieri în lume n-ar trebui ca evreii să se teamă pentru viața lor. El a mai spus că în prezent resimțim unul dintre cele mai acute valuri de antisemitism de după al Doilea Război Mondial. Iar reacția trebuie să fie globală, trebuie să combatem antisemitismul unindu-ne forțele. „Trebuie să lucrăm împreună la educarea populației şi la anihilarea acestei amnezii colective. Este inadmisibil să uităm tragediile copleşitoare care au avut loc. Nu voi tăcea niciodată, pentru că nu mă adresez doar evreilor, ci mă adresez întregii umanități".

A urmat discursul preşedintelui F.C.E.R., dr. *Aurel Vainer*, care a făcut referire la propria biografie pentru a evidenția impactul antisemitismului de la nivel individual, la nivelul societății. Aurel Vainer a povestit cum legionarii au confiscat toate bunurile familiei sale şi cum, copil fiind, a înțeles ce înseamnă cuvântul *jidan*. Apoi, vorbitorul a evocat momentul în care, la 24 de ani, i s-a spus că nu poate continua să lucreze în statistică pentru că nu are un dosar bun, fiind evreu. Aurel Vainer a arătat astfel că una este să auzi despre antisemitism şi alta este să te confrunți cu el. Le-a vorbit în continuare celor prezenți despre recentele atacuri antisemite de la noi: „Ați auzit probabil despre recenta vandalizare a celor 73 de morminte din cimitirul evreiesc de la Huşi. Nu de mult, casa natală a lui Elie Wiesel a fost vandalizată. Sunt două cazuri concrete care cereau o soluționare rapidă. În România există de multă vreme o legislație privind combaterea xenofobiei şi negaționismului. Dar nu este aplicată cu seriozitate. Deputatul nostru, Silviu Vexler, a reuşit să adopte o nouă lege împotriva antisemitismului, în acord cu definiția IHRA. Problema este aplicarea acestei legi. Susțin nevoia unei strategii de combatere a antisemitismului, în care să ne ocupăm şi de organele care realizează aceste cercetări. Aş sugera, cu permisiunea dumneavoastră, doamnă prim-ministru, o acțiune specială cu justiția, cu procuratura, pentru a înțelege cât mai bine amploarea acestei legi", a mai spus dr. Aurel Vainer în discursul său, mulțumind în final Guvernului pentru grija manifestată față comunitatea evreiască, la toate evenimentele.

Participanți la dineul oferit de premierul V. Dăncilă

Foto: site gov.ro

Au urmat intervențiile delegaților. Primul a luat cuvântul *Elan Carr,* invitat special din partea SUA, care a spus că discursul instigator la ură este în creştere peste tot în lume şi şi-a exprimat speranța că vom lăsa copiilor noştri o lume mai bună, decât cea în care am trăit noi.

Ingibjörg Sólrún Gísladóttir, director ODIHR (OSCE), a declarat că antisemitismul se manifestă în moduri complexe şi ascunse şi că nu comportă întotdeauna atacuri directe asupra indivizilor. Din cauza datelor insuficient raportate de fiecare țară în parte, nu putem cunoaşte adevărata amploare a fenomenului şi, deci, nu putem rezolva punctual aceste probleme.

Felix Klein, comisar pentru evreii din Germania şi pentru lupta împotriva antisemitismului, a declarat că lupta cu antisemitismul în toate formele sale este o prioritate pentru Germania, deoarece această țară are o responsabilitate specială pentru securitatea populației evreieşti. El a mai spus că nu ar trebui să prioritizăm care formă a antisemitismului este mai periculoasă, ci toate trebuie combătute, subliniind că ceea ce face de fapt Guvernul german pentru combaterea antisemitismului este să creeze structuri, inclusiv postul de comisar federal pe care îl ocupă. Felix Klein a mai adus în atenția publicului nevoia unei inițiative la nivelul UE de combatere a discursului instigator la ură.

A urmat discursul preşedintelui Alianței Internaționale pentru Memoria Holocaustului (IHRA), *Georges Santer:* „Nu este prima oară când iau cuvântul la o reuniune condusă de premierul Viorica Dăncilă, căreia vreau să îi mulțumesc în mod special. Vreau să recunosc aportul regretatului Mihnea Constantinescu pentru eforturile României de asumare a trecutului, a responsabilităților şi angajamentelor pe care şi le-a luat în combaterea antisemitismului. Această luptă împotriva antisemitismului nu este dusă pentru cetățenii de origine evreiască, ci pentru întreaga societate în care trăim.

Suntem profund îngrijorați de ascensiunea antisemitismului şi avem o responsabilitate sacră de rezolvare a acestei probleme. Obiectivul organizației noastre este să elaborăm pentru statele membre strategii de combatere a acestui fenomen."

Coordonatoarea programului UE de combatere a antisemitismului, *Katharina von Schnurbein,* a subliniat nevoia aplicabilității legilor care condamnă antisemitismul şi discursul instigator la ură, observând totodată semne de îmbunătățire în mediul *online* în ceea ce priveşte marile companii din domeniul IT, o parte din conținutul instigator la ură fiind eliminat. Ea a adăugat că vinovații trebuie aduşi în fața tribunalelor.

Ultimul delegat care a luat cuvântul în această sesiune a fost *Fernand de Varennes,* raportor special pentru problemele minorităților în cadrul ONU, care a numit acest discurs al urii *o boală a minții*, spunând că instigarea la ură trebuie pedepsită prin lege, peste tot în lume, ura fiind îndreptată împotriva minorităților. Fenomenul este global iar răspunsul trebuie să fie tot global, a mai spus acesta.

A urmat un panel moderat de dr. *Felicia Waldman,* membru IHRA din partea României, cu tema *Bune practici în combaterea antisemitismului.* „Această țară şi-a ucis jumătate din populația evreiască în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În ultima vreme însă, în România antisemitismul nu este atât de răspândit, evreii îşi pot respecta tradițiile, poți să spui că eşti evreu. Pe de altă parte, este adevărat că siturile evreieşti nu sunt întotdeauna în siguranță", a spus F. Waldman.

Georg Georgiev, ministru de Externe adjunct din Bulgaria şi coordonator al programului național de combatere a antisemitismului, a declarat că lucrul cel mai important este „să fim cinstiți cu noi înşine şi cu popoarele din care facem parte fiecare. Antisemitismul este peste tot, aşa că trebuie să avem puterea de a recunoaşte că şi în țara din care facem parte există antisemitism şi trebuie să îl combatem. Istoria Bulgariei arată şi faptul că peste 50 de mii de suflete evreieşti au fost salvate în timpul Holocaustului.

A urmat o sesiune de întrebări şi răspunsuri, moderată de Felicia Waldman, despre măsurile efective luate de țările membre IHRA, dar nu numai, în combaterea antisemitismului.

Al doilea panel, moderat de dr. *Alexandru Florian*, directorul INSHR „Elie Wiesel", a avut tema *Educație şi memorie în combaterea antisemitismului.* În deschidere, Alexandru Florian a prezentat obiectul de activitate al Institutului, spunând că scopul este ca memoria Holocaustului şi valori precum diversitatea minorităților să fie omniprezente în societate.

Primul discurs i-a aparținut lui *Paul Shapiro*, directorul Departamentului Relații Internaționale al Muzeului Memorial al Holocaustului din Washington, care a arătat în primul rând consecințele pasivității față de xenofobie şi discursul instigator la ură.

„Ne asaltează zilnic aceste probleme, date fiind noile manifestări, un exemplu fiind campania anti-Soros de la Budapesta şi de la Bucuresti, dar şi declarațiile viceprimarului Bucureştiului (n.r. Aurelian Bădulescu). Reacțiile autorităților naționale trebuie să fie mai ferme şi urmate de aplicabilitatea legislației".

A urmat la cuvânt *David Breakstone,* adjunct al preşedintelui Agenției Evreieşti pentru Israel, care a spus că soluția cea mai eficace de combatere a antisemitismului este educația.

Ultima prezentare pe această temă i-a aparținut lui *Mark Weitzman,* directorul Centrului Simon Wiesenthal, care a mulțumit Guvernului, premierului Viorica Dancilă, regretatului Mihnea Constantinescu pentru contribuția sa şi FCER. „Lupta împotriva antisemitismului şi a altor forme de ură este o luptă esențială pe care o duce Europa. Negarea Holocaustului a căpătat amploare în ultima vreme. Este important să recunoaştem că lumea virtuală reflectă tendințele din lumea reală. Negarea Holocaustului este trecută cu vederea în multe țări europene".

Ultima parte a reuniunii a fost marcată de momentul comemorării a 25 de ani de la atentatul cu bombă de la Centrul Comunitar Evreiesc AMIA din Buenos Aires.

Despre tragicul eveniment au vorbit Claudio Presman, directorul Institutului Național împotriva Discriminării, Rasismului şi Xenofobiei, Victor Garelik, director executiv al Asociației Evreilor din Argentina, şi Daniel Pomerantz, director executiv AMIA.

În finalul reuniunii la nivel înalt de la Palatul Parlamentului, concluziile au fost trase de Robert Singer, Katharina von Schnurbein şi Victor Micula.

„O parte din familia mea s-a născut într-o mică localitate din Moldova. Când au venit naziştii, au încercat să fugă într-o căruță, cu toți copiii. S-au despărțit încercând să supraviețuiască şi să se reunească mai târziu. O parte dintre ei au murit. Este povestea tipică a celor care au locuit în aceste regiuni. Tot ce pot spune în legătură cu această conferință este că e un eveniment istoric, iar oameni din diverse guverne se gândesc cum să abordeze problemele pe care noi le-am ridicat.

Mulțumim pentru organizarea acestui extraordinar eveniment", a spus în final *Robert Singer.*

(Continuare în pag. 17)

Podurile Toleranței 2019

Contribuția minorităților naționale la dezvoltarea economică a României

„Credem că educația este cel mai bun instrument pentru combaterea prejudecăților, discriminării, rasismului şi antisemitismului”. Sub acest motto, aparținând Erikăi van Gelder (1947-2015), regretata preşedintă a B'nai B'rith Europa (BBE), preşedintă de onoare a B'nai B'rith România (BBR) şi inițiatoare a proiectului „Podurile Toleranței”, a debutat, la Academia Română, ediția a VI-a a evenimentului, derulat sub înaltul patronaj al preşedintelui României, Klaus Iohannis. Manifestarea a fost organizată de BBE, BBR, F.C.E.R. Parteneri – Academia Română, BNR, DRI, ICR, Fundațiile Michael Schmidt Stiftung şi Ana Aslan. În public – reprezentanți ai Preşedinției, Guvernului, Parlamentului,

Jose Iacobescu (stg.) şi Sergiu Nistor

ai unor organizații de minorități naționale, diplomați, lideri ai F.C.E.R., CEB, BBR, Camerei de Comerț România-Israel, Asociației de prietenie România-Israel, Fundației Lauder.

Iubirea aproapelui în tălmăciri contemporane

Retrospectiva edițiilor anterioare a fost făcută de preşedintele BBR, *ing. Jose Iacobescu*, cu accent pe importanța co-participării, în timp, şi a altor minorități, „expresie simbolică a respectului pentru diversitate”, cu mulțumiri adresate tuturor celor implicați în materializarea lor, inclusiv a celei de-a şasea.

„Fără poduri – spunea metaforic preşedintele Academiei, *acad. Ioan Aurel Pop* – ne-am închide în sine, am deveni autarhici”. „Podurile Toleranței” sunt o interpretare contemporană a iubirii aproapelui într-un moment de răstălmăcire „nefastă” pentru Europa a democrației, iubirii de țară, libertăților religioase.

Consilierul prezidențial, *prof.univ. dr. Sergiu Nistor,* a subliniat că acest eveniment, desfăşurat sub înaltul patronaj al preşedintelui României, ilustrează angajamentul şefului statului pentru o Românie eliberată de xenofobie, rasism, antisemitism şi pentru stimularea dialogului. Vorbitorul i-a înmânat preşedintelui BBR, Jose Iacobescu, o diplomă din partea preşedintelui Iohannis pentru organizarea acestui eveniment.

Dr. Aurel Vainer, preşedintele FCER, a afirmat că a îmbrățişat de la început proiectul, al cărui obiectiv strategic este *de la cunoaştere reciprocă la recunoaştere reciprocă.* Astăzi, proiectul european a devenit un produs românesc, care s-a extins, abordând realizările a 6-8 minorități naționale, pentru a demonstra că România este rezultatul real al prezenței şi contribuției minorităților

E.S. David Saranga, ambasadorul Israelului în România, a ilustrat aplicarea conceptului de democrație în Israel prin promovarea dialogului între evreii seculari şi religioşi, evrei şi arabi, aşkenazi şi sefarzi. Vorbitorul a apreciat contribuția evreilor proveniți din Aliaua română la edificarea Israelului modern.

Obiectivele centrale ale activității DRI converg cu cele ale „Podurilor Toleranței”, a arătat *Lacziko Enikö Katalin*, secretar de stat la Departamentul pentru Relații Interetnice din Guvernul României: punerea în valoare a aportului cetățenilor aparținând minorităților naționale, parte integrantă a statului român, la dezvoltarea durabilă a societății, la păstrarea conştiinței identitare.

Dr. Paul-Jürgen Porr, preşedintele FDGR, a arătat că începând din sec. al XIII-lea, de când primii colonişti germani s-au aşezat pe teritoriul de astăzi al României, ei şi-au adus contribuția la dezvoltarea țării. El a subliniat că în ianuarie 1919, saşii şi-au manifestat dorința de a rămâne în România, de aceea se poate spune că saşii transilvăneni au fost membri fondatori ai României Mari, la fel ca germanii din Bucovina sau şvabii din Banat. Ei au fost întotdeauna cetățeni loiali ai țării, iar în zilele noastre au susținut aderarea României la UE. Dr. Porr a amintit şi buna colaborare de astăzi între etnia evreiască şi cea germană.

Varujan Pambuccian, deputat al etniei armenilor, şeful Grupului Parlamentar al Minorităților Naționale, a subliniat importanța diversității pentru dezvoltarea societății şi a arătat că această întâlnire are loc sub patronajul unui minoritar, preşedintele României. El s-a referit la importantul document elaborat în urmă cu 100 de ani, Proclamația de la Alba Iulia, care a pus accentul pe diversitate, din păcate, puțin apreciat de contemporani. Toate comunitățile noastre au reuşit să-şi păstreze individualitatea, dar au devenit şi parte a unui proces constitutiv şi evolutiv al națiunii române, a arătat vorbitorul.

Deputatul *Dragoş Gabriel Zisopol* (Uniunea Elenă din România), s-a referit la influența de mare vechime a comunității sale în „spațiul pontic”; amprenta culturală, administrativă, socială lăsată de domniile fanariote; contribuția elenă la prosperitatea României în trecut şi în prezent.

Traiectoria de succes a proiectului se datorează generozității tematice: „prietenia între oameni” de toate etniile şi confesiunile, a opinat deputatul comunității evreieşti, *Silviu Vexler*, editor al volumului „Contribuția etniei iudaice la dezvoltarea României”, reunind comunicările de la prima ediție a „Podurilor Toleranței”, din 2014.

„Etniile au însămânțat România cu creativitatea lor”

Prima parte a sesiunii ştiințifice a fost moderată de prof. dr. *Paul Helmut Niedermayer*, membru al Academiei Române, care, în cuvântul său introductiv, a vorbit despre colaborarea româno-germană de-a lungul timpurilor.

Prof. dr. Liviu Voinea, viceguvernatorul BNR, s-a ocupat de rolul comunității evreieşti în crearea instituțiilor bancare şi financiare din România secolului al XIX-lea. El a enumerat familiile de bancheri evrei din Moldova şi Țara Românească dinainte de unirea din 1859 (Manoah, Halfon, Daniel, Elias, Marmorosch, Blank) apoi din România, cu accent pe faptul că evreii au fost prezenți de la

început la crearea Băncii de Emisiuni, respectiv Banca Națională.

Preşedintele F.C.E.R., *dr. Aurel Vainer*, s-a referit la trăsăturile caracteristice ale economiei de piață, la importanța evreilor în dezvoltarea urbană a țării, chemați în acest scop de domnitori români, şi la rolul esențial al unor personalități evreieşti în comerțul şi industria românească, cu evocări familiale pe această temă.

Prof. univ. dr. *Carol Iancu, membru onorific al Academiei Române,* a demontat sloganul „evreii au adus capitalismul”, născut din teoria pseudoştiințifică a lui Sombart, conform căreia ei „s-ar fi complăcut” în acțiuni băneşti. Neavând drepturi civile, evreilor li s-a impus practicarea activităților financiare. Altă direcție a cercetării: meseriile predilecte ale evreilor hârlăuani şi activitatea lor în industrie.

Dr. *Konrad Gündisch* (München) a căutat să redea o imagine detaliată a contribuției germanilor din România la dezvoltarea țării. El a atras atenția asupra caracterului paşnic al colonizării populației germane, cei care au venit în mai multe valuri au trăit alături de populația autohtonă. Coloniştii germani au adus cu ei cunoştințe tehnice, cu care au îmbogățit noua patrie. Pentru a-şi păstra identitatea germană, supraviețuitorii celui de-al Doilea Război Mondial şi ai dictaturii comuniste au decis să emigreze, a arătat el.

Europarlamentarul *Iuliu Winkler* a subliniat importanța diversității etnice, care a influențat dezvoltarea societății şi a regiunilor din România. El a scos în evidență erorile sistemului comunist de egalizare a grupurilor sociale şi minoritare. Politica introdusă după 1990 cu privire la dezvoltarea regiunilor din România, spre deosebire de pildă de Polonia, nu a pus accentul pe modelul regiunilor istorice, unde exista o tradiție a identității etnice.

Ilustrări ale contribuției minorităților naționale din România în industria carboniferă, în siderurgie, în cultura românească, europeană, universală au fost făcute de vicepreşedintele ICR, *Krizbai Béla*. Faptul că „România este o inimă care bate se datorează şi etniilor, care au însămânțat-o cu creativitatea lor”.

O incursiune în istoria comunității armeneşti din România, cu referiri la relații interminoritare, a fost întreprinsă de dr. *Arsen Arzumanyan* (Universitatea din Bucureşti).

Horia Alexandrescu a prezentat contribuția lui Evanghelie Zappa, moşier aromân, la dezvoltarea şi modernizarea agriculturii din Principate şi la promovarea unor instituții culturale, oferind fonduri pentru înființarea Academiei Române şi pentru reclădirea Bucureştiului, după un mare incendiu.

Jose Iacobescu (stg.) şi Ioan Aurel Pop

Partea a doua a sesiunii de comunicări a fost moderată de prof.univ.dr. *István Horváth*, preşedintele Institutului pentru Studierea problemelor Minorităților Naționale. El a schițat prezența minorităților naționale în diferitele regiuni ale României şi specializarea lor, de fapt motivul principal pentru care minoritarii au fost invitați să se aşeze pe acest teritoriu. Vorbitorul a făcut câteva referiri şi la rolul comunității rome, subliniind că deocamdată nu s-a calculat contribuția acestei comunități la dezvoltarea economică în contextul meseriilor pe care le-a practicat.

Dr. *Amet Aledin*, subsecretar de stat la DRI, a prezentat pe scurt istoria comunității tătare. El a pus accentul pe tendința manifestată în cadrul etniei față de studiu; drept rezultat, astăzi comunitatea tătară se află în topul intelectualilor, raportat la numărul populației. Vorbitorul a amintit şi de comunitatea turcă, o importantă promotoare a economiei de piață.

Adrian Miroslav Merka, reprezentantul minorităților cehă şi slovacă, a făcut un istoric al coloniştilor cehi şi slovaci stabiliți mai ales în Banat. Conferențiarul a vorbit despre activitatea lor în administrație, industrie, finanțe, cultură la Nădlac, dar şi în alte zone ale țării, din veacul al XVIII-lea în prezent.

Contribuția minorității ruşilor lipoveni în domeniul pisciculturii din România a făcut obiectul expunerii prof. univ. dr. *Feodor Chirilă*, reprezentant al acestei comunități.

Sesiunile de comunicări ştiințifice au fost urmate de vizionarea unei expoziții de fotografii a lui Karoly Hollós despre istoria comunității din Remetea.

În final, preşedintele BBR, Jose Iacobescu, a înmânat medalia şi diploma de onoare „Podurile Toleranței” celor care au contribuit la edițiile precedente ale proiectului.

IULIA DELANU
EVA GALAMBOS

Reinaugurarea Sinagogii din Hârlău

Cine a fost martor al readucerii la viață a Sinagogii din Hârlău ştie cât de dificil a fost drumul. Cu atât mai intensă – bucuria. Printre participanți: reprezentanți ai Guvernului, Parlamentului, Primăriei, Asociației Israelienilor Originari din Hârlău (AIOH), conducerii Comunităților din Iaşi, Botoşani, Bacău, lideri ai FCER-CM şi CEB. Invitat de onoare – prof. univ. dr. Avinoam Şafran.

Momente de emoție: Şeheheianu..., intonat de prim-cantorul Iosif Adler; deschiderea Aron Kodeş-ului; procesiunea cu Sefer Tora; Baruch Haba, intonat de Corul Templului Coral (dirijor Robert Levensohn); serviciul religios oficiat de prim-rabinul Rafael Shaffer, rabinul Iaşiului şi al Moldovei, Yehoshua Aharonovitch, prim-cantorul Iosif Adler.

Rugăciunea pentru pace în România şi Israel, în ebraică (prim-rabinul Shaffer) şi în română (jurist Albert Lozneanu), imnurile de stat ale României şi Israelului, interpretate de Carla Muşat, au dat un plus de solemnitate reinaugurării. Transmisia on-line a fost asigurată de Laurențiu Zilberman.

O. Bănescu (stg.), Gh. Curcă, V. Opaschi şi S. Vexler

Oameni care au făcut posibilă sărbătoarea

„Să-Mi facă un lăcaş sfânt şi Eu voi locui în mijlocul lor” (Exod, 25-7). Inscripția din interiorul sinagogii a fost tema intervenției Beniaminei Vladcovschi, secretară a CE Iaşi. Primul lucru făcut de evrei în Galut, oriunde se aşezau, era să-şi ridice sinagogă, centrul vieții comunitare. Aşa au procedat şi cei din Hârlău, unde prezența evreiască e atestată din vremea lui Ştefan cel Mare. În oraş au existat cinci sinagogi. Numai cea construită între 1814-1815 s-a păstrat. Azi, la Hârlău nu mai trăiesc evrei. Ultima preşedintă a obştii arondate comunității ieşene, Sifra Corbici, a fost absentă din oraş. A fost transmis salutul preşedintelui CE Iaşi, ing. Abraham Ghiltman, s-au adus mulțumiri sponsorilor – FCER, Fundația „Caritatea”, Joint, AIOH, Secretariatul de Stat pentru Culte şi DRI, autorităților locale şi Departamentului

pentru Administrarea Patrimoniului din Federație. Avanpremiera sărbătoririi de acum a fost de Hanuca 5779, a amintit vicepreşedintele F.C.E.R., ec. Ovidiu Bănescu, elogiind reuşita remarcabilă a „oamenilor dedicați ideii de restaurare şi reincludere în circuitul cultural, religios şi turistic a unor monumente care arată că evreii au avut o contribuție sensibilă şi importantă la dezvoltarea societății româneşti în ansamblul său”. Au fost nominalizați: directorul DAPI, ing. Rudy Marcovici; coordonatorul lucrărilor de restaurare, ing. Dan Rădulescu; Societatea *Iaşicon* – pentru lucrările de construcție; ing. Iulian Olteanu, prof. dr. Carmen Solomonea – pentru reconstrucția *Aron Kodeş*-ului şi restaurarea picturii. Ov. Bănescu a mulțumit inițiatorilor – prof. univ. dr. Carol Iancu şi preşedintele FCER, dr. Aurel Vainer –, deputatului Silviu Vexler, care a atras fonduri, sponsorilor.

Deputatul Silviu Vexler a făcut o trecere în revistă afectivă a etapelor marcând celebrarea actuală: ascendență familială la Hârlău; implicarea profesorului Carol Iancu, a preşedintelui Vainer, preşedintelui CE Bistrița, aflat în vizită la CE Iaşi cu prilejul unei acțiuni organizate de comunitatea ieşeană, Fredi Deac z.l., de curând decedat, în memoria căruia a fost ținut un moment de reculegere. În nota confesiv-umoristică – plecând de la „partidele” de căsătorie în *şteitl*-uri –, romaşcan de baştină fiind, deputatul a mulțumit unui originar din Dorohoi; secretarul de stat pentru Culte, Victor Opaschi, pentru sprijin.

Respect pentru trecut, speranță pentru viitor

Un succint istoric al vieții evreieşti din Hârlău a fost schițat de secretarul de stat pentru Culte, Victor Opaschi, participant la reinaugurarea Templului Coral, a sinagogilor din Iaşi, Dorohoi, Tulcea, Câmpina, Deva, Oradea – „omagiu față de generațiile trecute, semn de încredere în vitalitatea comunității evreieşti” actuale. „Sprijinind acest efort de recuperare a istoriei şi memoriei sale, Guvernul României recunoaşte contribuția evreilor la edificarea României moderne”, considerând „utilă prezența şi implicarea comunității evreieşti”, alături de „celelalte comunități şi culte în edificarea binelui comun” pentru România de azi. „Exercitarea libertății religioase implică, deopotrivă, şi datoria de a o proteja memoria, de a o cultiva şi de a o transmite”. V. Opaschi a reiterat nevoia de a se găsi cele mai bune căi de „dialog între culturi”, de „a merge împreună”, cum îndemna Papa Francisc la recenta vizită în România.

Din pitorescul Hârlăului de altădată nu lipseau ateliere, prăvălii evreieşti, *mikva*, *heder*-ul, a rememorat primarul Hârlăului, Gheorghe Curcă, accentuând importanța pe multiple planuri a comunității evreieşti pentru dezvoltarea urbei, între care şi edificiile ridicate de membri ai comunității. Un exemplu: sediul actual al Primăriei este Casa Zoltman. De altfel, multiculturalitatea oraşului apare şi în picturile profesorului Dan Bârzu. Au fost amintite vechimea stabilirii evreilor la Hârlău şi personalitățile de etnie evreiască ale oraşului. După plecarea lor, Hârlăul „şi-a construit o nouă identitate, păstrând respectul pentru contribuția remarcabilă a etnicilor evrei” la prosperitatea şi cultura locală şi națională.

Recunoştință şi neuitare

Prof. univ. dr. Avinoam Şafran i-a mulțumit istoricului Carol Iancu pentru noile cercetări privind demersurile făcute de tatăl său, şef-rabinul Alexandru Şafran, la Regina-Mamă Elena şi la înalți prelați pentru salvarea comunității în anii Şoahului, din care a reieşit că primarul de atunci, Ioan Agapie, a ocultat ordinul de evacuare a evreilor din Hârlău. FCER şi Fundația *Şafran* i-au conferit *post mortem* Medalia de Onoare „Dr. Al. Şafran”. Primarul Gheorghe Curcă a primit, de asemenea, distincția.

Originarii din Hârlău – profesorul Carol Iancu, dr. Nathan Cohen, preşedintele Filialei HOR Beer Sheva-Negev, Rodica Ciubotaru, fiica fostului preşedinte al comunității hârlăuane – au făcut reverențe de gând memoriei dascălilor şi i-au adus mulțumiri pentru sprijin la reinaugurare primarului Gh. Curcă.

Directorului DAPI, ing. Rudy Marco-

Aspect de la simpozionul de la Hârlău

vici, deputatului Silviu Vexler, părintelui Dumitru Tincu, din Hârlău, le-au fost acordate Diploma de Membru de Onoare a AIOH pentru sprijin la restaurarea sinagogii cu destinație muzeistică şi contribuția la adâncirea relațiilor România-Israel, la dialogul interreligios.

Moderatorul evenimentului, directorul MEFALE, Silvian Horn, a mulțumit echipei de restauratori.

Despre etapele restaurării a vorbit prof. dr. Carmen Solomonea. Rudy Marcovici a elogiat reuşita vorbitoarei şi i-a înmânat un dar din partea F.C.E.R.

Prima donație pentru sinagogă a fost cea a lui Nathan Cohen.

Minirecitalul de muzică laică şi sinagogală, susținut de Corul Templului Coral şi de soprana Carmen Muşat, a primit binemeritate aplauze.

Au fost dezvelite patru panouri donate de AIOH: martiri originari din Hârlău în anii Şoahului; eroi în Primul Război Mondial şi în războaiele de apărare a Israelului; în memoria părinților, bunicilor, altor rude pierite în Şoah; preşedinți şi şef-rabini ai F.C.E.R., lideri laici şi spirituali ai CE Hârlău.

Când micro- şi macroistoria se împletesc

O carte născută din „datoria memoriei” față de concetățeni şi „eliberare morală” – a caracterizat acad. Alexandru Zub ediția a doua a monografiei „Evreii din Hârlău: istoria unei comunități”, de prof. Carol Iancu, membru onorific al Academiei Române, lansată cu acest prilej. „Structura volumului dezvăluie un concept monografic menit să împace cronologia cu tematismul, de la mențiunile începutului la evoluția din secolele XIX-XX, cu capitole şi paragrafe speciale de ordin demografic, onomastic, didactic, religios. Mişcarea sionistă şi războaiele mondiale beneficiază de capitole aparte”. Meritoriu – aparatul critic. Micro- şi macroistoria sunt „consubstanțiale”. Lucrarea, premiată de Academia Română, stimulează apariția unor studii dedicate altor comunități evreieşti.

Spre deosebire de istoria „liricoidă, comercială, propagandistică”, ceea ce întreprinde Carol Iancu e „istorie-istorie”, observa prof. univ. dr. Andrei Marga, evidențiind permanenta raportare la document a autorului (Arhivele Naționale, Alliance Israelite Universelle, arhive din SUA). O mare parte a operei sale e axată pe studiul emancipării evreilor. România este, în ordine cronologică, ultima țară care le-o acordă. „Competitivitatea ridicată” provoacă intensificarea antisemitismului, mai ales după anii ’30. Monografia dedicată comunității evreieşti hârlăuane este o punere în practică a proiectului lui Dimitrie Gusti intitulat scrierea de microistorii. „Miturile fondatoare ale antisemitismului” fac deschiderea spre universal.

Prof. univ. dr. Gheorghe Cliveti a definit monografia drept o „carte a inimii”, apropiind mărturisirile autorului – datoria față de părinți şi dascăli – de conceptul eminescian al moştenirii spirituale: „părinții din părinți”. Buna conviețuire între populația evreiască şi cea majoritară până la Primul Război Mondial e spartă odată cu ascensiunea antisemitismului în anii interbelici şi devine tragică în perioada 1940-1944. „Istoria evreilor din România trebuie cercetată în întreaga sa complexitate”. Cartea lui Carol Iancu e un model în orientarea spre istorii locale, partea de rezistență fiind de natură arhivistică.

„Tot ce a scris Carol Iancu se împleteşte strâns cu biografia sa”, remarca prof. univ. dr. Alexandru-Florin Platon. „Istoria trăieşte din relația dialectică între amintire şi uitare. Amintirea scoate din uitare şi adânceşte uitarea prin neglijarea altor lucruri”. Ceea ce reuşeşte Carol Iancu este adâncirea dimensiunii memorialistice. „Istoria se ocupă mai mult de tendințe şi mai puțin de singularități”. Această monografie, ca şi cea consacrată lui Alexandru Şafran, efigie a unei personalități mai puțin cunoscute la noi, devin o pledoarie pentru cea de-a doua direcție de cercetare.

„Evreii din Hârlău şi împrejurimi. Istorie şi memorie”

Rama simpozionului, moderat de prof. univ. dr. Carol Iancu, membru din străinătate al Academiei Române, a fost „Sinagoga în cultura Europei”, studiu al prof. univ. dr. Andrei Marga, în care a fost accentuată importanța sinagogii ca şcoală, „pas enorm în viața umanității”. Sinagoga a avut un rol-cheie atât în „păstrarea identității culturale” cât şi în „progresul cunoaşterii”. A fost argumentată „emergența Bisericii din Sinagogă”. „Nu putem privi cu indiferență sau ignoranță vestigiile pe care evreii le-au lăsat în istoria şi prezentul României”.

Prof. univ. dr. Grigore Cliveti a vorbit despre principalele teme legate de evreii români în opera lui Carol Iancu: sinuosul drum al emancipării; monografia dedicată lui Alexandru Şafran; „frumoasa conexiune” între activitatea sa şi situația evreilor în timpul instalării comunismului în România.

„Asistăm în ultimii ani, în România – şi în Europa – la o creştere a studiilor despre istoria minorităților naționale”, a observat prof. univ. dr. Alexandru-Florin Platon. În totalitarism, subiectul era evitat, dacă nu interzis. De unde – schimbarea actuală de optică: examinarea trecutului şi din acest unghi.

Dr. Marius Chelcu a reconstituit viața evreilor hârlăuani din a doua parte a secolului XIX până la începutul secolului XX pe baza „înscrisurilor”, a documentelor statistice şi de stare civilă – naşteri şi decese – unde evreii erau înregistrați separat. Starostele de breaslă era răspunzător pentru plata dărilor.

Drd. Marina Nicolaev a inventariat situația pietrelor funerare din vechiul cimitir evreiesc hârlăuan Bojoca, reper al patrimoniului iudaic sacru. Observațiile – sub aspect istoric, arhitectural, al simbolisticii iudaice –, clasificările au fost ilustrate cu imagini urmărite la retroproiector.

Tema a fost continuată de conf. univ. dr. Felicia Waldman din perspectiva unui

IULIA DELEANU

(Continuare în pag. 16)

Muzeul de Istorie şi Cultură a Evreilor din România a fost redeschis

În Templul „Unirea Sfântă” din Capitală, fondat în 1836, a răsunat din nou cântecul-binecuvântare *Baruch Ata Adonai, Eloheinu, Meleh HaOlam, Şeheheianu Vekimanu Vehighianu Lazman Haze*, interpretat de Corul Templului Coral, dirijat de Robert Levensohn, la revenirea acasă a Muzeului de Istorie şi Cultură a Evreilor din România (MICER). Muzeul, adăpostit în acest lăcaş de cult, a fost înfiinţat în 1978 de şef-rabinul dr. Moses Rosen.

Reinaugurarea MICER, mult îmbogăţit şi mult mai complex, a avut loc pe 7 iunie a.c., înainte de celebrarea sărbătorii de Şavuot la Templul Coral. A fost reorganizat întregul spaţiu muzeistic pentru a servi mai bine scopului propus: realizarea unui complex muzeal, format din trei edificii, care să ilustreze istoria evreilor din România în toată bogăţia ei. Despre acest proiect a vorbit, în deschidere, directoarea Muzeului, Carmen Hannah Iovițu, în faţa unui numeros public, din care au făcut parte invitaţi speciali: P.S. Ieronim Sinaitul, episcop vicar patriarhal; E.S. Valery Kuzmin, ambasadorul Rusiei; E.S. Arthur Mattli, ambasadorul Elveţiei; Tania Berg Rafaeli, vice-ambasadorul Israelului în România; Victor Micula, secretar de stat în MAE; Aledin Amet, subsecretarul de stat în DRI; Béla Krizbai, vicepreşedintele ICR; Cornel Ilie, directorul adjunct al Muzeului Naţional de Istorie a României (MNIR). Au fost prezenţi lideri ai F.C.E.R., CEB, BBR; prim-rabinul Rafael Shaffer, rabinul Naftali Deutsch; preşedinta Fundaţiei Lauder, Tova Ben Nun-Cherbis; directorul şi secretarul ştiinţific ai CSIER, Adrian Cioflâncă şi Anca Tudorancea; membri ai comunităţii bucureştene şi prieteni ai lor, iubitori de artă.

Carmen Iovițu a descris pe scurt conţinutul actual al Muzeului, care, pe lângă momente de istorie şi pinacotecă, cuprinde – ca noutate – viaţa de zi cu zi a evreilor de la sfârşitul secolului al

Magda Georgescu (stg), Carmen Iovițu (centru) şi Anca Tudorancea

XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Ea a mulţumit nominal tuturor celor care au contribuit la această modernizare a Muzeului, echipelor dinafara şi dinăuntrul comunităţii.

„Prin noua expoziţie propunem o explorare vizuală, bogată în imagini, a ceea ce înseamnă viaţa şi casa evreiască, bucătăria noastră gustoasă, marile sărbători, Brit şi Bat Mila, primele litere învăţate la Heder, Bar şi Bat Miţva, nunta, Şabatul etc”, a spus Carmen Iovițu, care a adăugat: „Mulţumim pentru generozitate celor care au dorit să participe la noua expunere prin donaţii şi custodii: Irina Cajal, Sybil Benun, Carmen Întorsură Moldoveanu, Felicia Waldman, Anca Tudorancea, Rita Şapira, colegii Paul Rosenfeld şi Magda Georgescu, Alexandru Măciucă, prim-rabin Rafael Shaffer, Constantin Savu (Craiova), Berta Wexler (*Z”L*), fam. Idel Sternlieb, fam. Schwefelberg, prin nepoata Michaela Constantin, fam. Tauberg Bălăcescu. Fotografii donate de Alex Spineanu, Cristian Popescu, Ionel Horn, Robert Schorr, Anca Tudorancea, Risha Deutsch, Miruna Lavi, Rodica Căciularu, Manuela Marcovici, Serena Adler, Yehuda Livnat, Fanny Weisglass.

Mulţumim, de asemenea, lui Cristi Şerban şi Bogdan Antonese (Suprasec) pentru profesionalism şi promptitudine, lui Dan Rădulescu, Marian Weiner, Dan Lăptoiu pentru sprijinul acordat”.

O concepţie muzeistică în acord cu secolul XXI

După ce a tăiat panglica inaugurală, secretarul general al F.C.E.R., Eduard Kupferberg, a amintit că reinaugurarea Templului a fost făcută de Hanuca 5777, în care directorul DAPI, ing. Rudy Marcovici, şi directorul adjunct, arh. Lucia Apostol, împreună cu echipa lor, au pus mult suflet. Concepţia actuală a Muzeului este modernă, în acord cu veacul XXI. Muzeul răspunde întrebării: de ce Dumnezeu ne-a poruncit să facem din memorie una din valorile noastre fundamentale, fiind o ilustrare a vieţii evreieşti în România de la începuturi – cu menţiunea că, înainte de război, existau circa 800 000 de evrei – până în prezent. Muzeul va fi şi gazda unor manifestări culturale organizate de F.C.E.R. Secretarul general a salutat participarea unor înalţi oaspeţi.

Lăcaş emblematic pentru comunitatea evreiască din România

În cuvântul său, Victor Micula, secretar de stat în MAE şi şeful delegaţiei României la IHRA, a arătat că astfel de proiecte reprezintă unul din mijloacele de luptă împotriva discriminării, intoleranţei, extremismului, „fenomene care, din păcate, sunt în creştere alarmantă astăzi, atât în România cât şi la nivel internaţional”. Muzeul, a subliniat vorbitorul, „va arăta publicului contribuţia comunităţii evreieşti la tezaurul multicultural al României. Redeschiderea acestui muzeu emblematic pentru comunitatea evreiască din România este o realizare deosebită a comunităţii”, sub conducerea preşedintelui, dr. Aurel Vainer. În context, Victor Micula a vorbit despre cele două iniţiative ale Preşedinţiei României la UE vizând combaterea antisemitismului – conferinţele de la Bruxelles şi Bucureşti – şi a anunţat organizarea în Capitală, la 17 şi 18 iunie a.c., a unei reuniuni internaţionale de combatere a antisemitismului, împreună cu Congresul Mondial Evreiesc.

Pagini din istoria Muzeului

Secretar de stat adjunct în Ministerul Culturii, membră în Comitetul Director al F.C.E.R., Irina Cajal a mulţumit dr. Aurel Vainer pentru că a dat Muzeului numele tatălui ei, acad. Nicolae Cajal, preşedinte al F.C.E.R. între 1994-2004. Vorbitoarea a retrăit momente de la „deschiderea, în 1978, a acestui Muzeu, lăcaş de cultură în vremuri de restrişte” aducând evreilor români bucuria de a avea „un muzeu al lor”. Un aport esenţial a revenit jurnalistului şi scriitorului Marius Mircu, coordonator, în acea vreme, al Arhivei F.C.E.R. Atunci au lucrat la realizarea Muzeului dr. Lya Benjamin, dr. Hary Kuller, Cella Manea. La prima restaurare, în 2000 – făcută în onoarea primei ediţi a Zilei Culturii Evreieşti în România – alături de dr. Lya Benjamin şi dr. Hary Kuller s-a implicat şi Irina Cajal. Ea a evocat memoria fostei directoare a Muzeului, Carmen Dumitriu, şi a subliniat devotamentul, priceperea actualei echipe, care a dăruit Bucureştiului „o bijuterie”: directoarea Muzeului, Carmen Iovițu, dr. Anca Tudorancea, secretar ştiinţific al CSIER, Magda Georgescu, Sandu Măciucă, Paul Rosenfeld, Hilda Grünberg, Rodica Blendea. Au fost menţionate meritele secretarului general al F.C.E.R., Eduard Kupferberg, directorului DAPI, ing. Rudy Marcovici, directorului DCIAM, Robert Schorr. Irina Cajal a amintit rolul jucat de tatăl ei în viaţa socială ca savant şi preşedinte al F.C.E.R., i-a elogiat omenia, dedicarea faţă de familie. Profesorul Nicolae Cajal a fost „prieten nepreţuit, partener loial până la sacrificiu. A creat o civilizaţie a relaţiilor între oameni, conducându-se după principiul «să nu ai intoleranţă decât faţă de intoleranţă»”.

Tova Ben Nun-Cherbis a elogiat memoria profesorului Nicolae Cajal z.l., care a ajutat-o să înfiinţeze actuala Şcoală „Laude-Reut”, prima şcoală evreiască postbelică din România, îndemnând-o pe Irina Cajal să continue opera socială a tatălui ei.

Călătorie în viaţa evreilor de altădată

Exprimându-şi bucuria pentru numeroasa participare la redeschiderea Muzeului, directorul Departamentului Cultură, Robert Schorr, a accentuat asupra importanţei Muzeului, creat de şef- rabinul dr. Moses Rosen, ca punct de atracţie turistică în Bucureşti. Muzeul face parte dintr-un complex muzeal consacrat istoriei evreilor români. „În această clădire, vizitatorii vor călători în viaţa lor de altădată, vor revedea tablouri ale unor mari pictori evrei (Victor Brauner, M. H. Maxy, Marcel Iancu, Tia Peltz, Margareta Sterian, Toma Hirth) şi neevrei (Ştefan Luchian, Octav Băncilă)”. La Sinagoga Mare, Muzeul Holocaustului este în curs de reamenajare şi dorim ca şi acolo lucrurile să fie prezentate la nivelul anilor 2019-2020 din punctul de vedere al conceptului şi al tehnologiei“, a precizat Robert Schorr. Etajul II al Templului Coral urmează să adăpostească Muzeul Cultului Mozaic din România.

Cornel Ilie, director adjunct al MNIR, a apreciat eforturile făcute pentru realizarea Muzeului în noua sa înfăţişare, având caracter istoric, documentar, artistic şi cultural. Muzeul Naţional de Istorie a României va continua colaborarea, foarte rodnică şi până acum, cu acest Muzeu, cu diferitele departamente ale F.C.E.R, a arătat vorbitorul.

Donaţii din partea unor israelieni originari din România

Directorul *Centropa*, cu sediul la Viena, Eduard Serotta, a felicitat conducerea F.C.E.R. pentru proiectul complexului muzeal în cele trei sinagogi bucureştene importante, considerând MICER „unul din cele mai importante centre de istorie şi cultură evreiască din sud-estul Euro-

E. Kupferberg la festivitatea de reinaugurare

pei”, declarând că „se simte motivat să colaboreze cu prietenii săi din România”.

Tania Berg Rafaeli, vice-ambasador al Israelului în România, şi-a manifestat bucuria de a participa la acest eveniment, cu atât mai semnificativ cu cât reinaugurarea Muzeului are loc în ajunul sărbătorii de Şavuot, o mare sărbătoare a poporului evreu. Acest proiect este deosebit de important şi va fi un punct de referinţă pentru istoria evreilor din România. Muzeul va contribui la păstrarea memoriei comunităţii evreieşti şi la descoperirea culturii evreieşti şi israeliene, bucurându-se de donaţii din partea unor israelieni originari din România.

Carmen Iovițu a mulţumit pentru donaţie sculptoriţei israeliene originare din România, Rita Shapira, şi echipei DAPI.

Realizare formidabilă

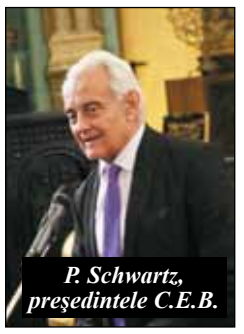

P. Schwartz, preşedintele C.E.B.

Preşedintele CEB, ing. Paul Schwartz, a considerat că reinaugurarea Muzeului şi eforturile depuse de numeroşi participanţi implicaţi în finalizarea proiectului este o realizare formidabilă, iar ceea ce se vede dă impresia că totul este nou. Vorbitorul şi-a exprimat satisfacţia că Muzeul va purta numele profesorului Cajal, pe care l-a cunoscut bine şi a făcut observaţia că, dintre toate titlurile pe care le avea, Nicolae Cajal îl prefera pe cel de profesor. Preşedintele CEB i-a felicitat pe realizatorii frumosului Muzeu, urându-le succes în continuare.

Participanţilor le-a fost oferită o tratăţie specifică de Şavuot, pregătită la Complexul alimentar „Martin Băluş” al Căminului „Rosen”. Mulţumiri pentru organizare li se cuvin lui Eduard Kupferberg, Robert Schorr, Silvian Horn, Rudi Marcovici, Silviu Dancu (Muzeul MARe), Jean Bercu, Andreei Varodin.

IULIA DELEANU
EVA GALAMBOS

Şabat în stil idiş la JCC Bucureşti

În seara de 31 mai 2019, JCC Bucureşti a organizat un Şabat în stil idiş, cu prilejul Zilei Limbii şi a Teatrului Idiş. *Kabalat Şabat* a fost condus de Eduard Kupferberg, secretar general al FCER-CM şi directorul Cancelariei Rabinice.

Oneg Şabat, coordonat de Adrian Gueron, directorul JCC Bucureşti, a constituit un eveniment cultural-religios de substanţă. La masa rituală a participat un grup de francezi din mediul academic, evrei sau prieteni ai iudaismului, unii dintre ei membri ai Lojii B’nai B’rith din Franţa, după cum a relatat prof. univ. dr. Carol Iancu, de la Universitatea din Montpellier, care a condus grupul.

În cadrul *Oneg Şabat*-ului dedicat culturii idiş, volumul lui Isaac Bashevis Singer „Un băieţel în căutarea lui Dumnezeu: o lumină personală asupra misticii” (tradus de Cătălin Bosoi) a fost prezentat de dr. Claudia Bosoi, redactorul cărţii recent apărute la Editura Hasefer. Vorbitoarea a descris locul pe care îl ocupă acest volum în economia operei lui Bashevis Singer, a formulat principalele întrebări la care sunt căutate răspunsuri în carte (legate de religie, mistică, suferinţa oamenilor şi a animalelor, construirea unei etici personale a protestului, declanşarea unui război privat cu Atotputernicul) şi a evocat modul diferit în care se raportau la religie eroul Isaac şi familia lui, ilustrând cu exemple din text.

Eduard Kupferberg a comentat pericopa săptămânii (*„Dacă veţi umbla*

C.B.

(Continuare în pag. 26)

IUDAICA

17 Tamuz: zi de post şi amintire

Printre zilele de doliu şi amintire, păstrate ca zile de post, este 17 Tamuz, data spargerii zidurilor Ierusalimului de către regele babilonian Nabucodonosor. Acest fapt s-a petrecut în anul 586 înaintea erei noastre. A fost o victorie a armatei Babilonului asupra Regatului Iehuda (sau Iudeea), cunoscut şi sub denumirea Regatul Sudic, din perioada Primului Templu de la Ierusalim. Regatul Israelului, cunoscut şi sub denumirea Regatului Nordic, fusese cucerit de regele asirian Sargon al II-lea în anul 722 înaintea erei noastre. Tot în ziua de 17 Tamuz, în anul 70 era noastră, în perioada celui de Al Doilea Templu de la Ierusalim, a avut loc spargerea zidurilor Ierusalimului, pentru a doua oară, de către generalul (devenit ulterior împărat) roman Titus.

Observăm dubla tragedie petrecută în aceeaşi zi, la o diferență de 656 de ani. În privința datei primului atac şi a primei spargeri a zidurilor Ierusalimului, în anul 586 înaintea erei noastre, Cartea profetului Yirmiyahu (Ieremia, 52, 6-8) menționează data de 9 Tamuz, deci observăm o diferență de opt zile. Talmudul Babilonian acceptă data menționată de profetul Ieremia ca fiind corectă, dar consideră că distrugerea celui de Al Doilea Templu de la Ierusalim a fost mai importantă. Acest fapt a provocat coincidența, data de 17 Tamuz fiind acceptată pentru ambele catastrofe istorice din acest motiv.

Mişna afirmă că în ziua de 17 Tamuz s-au mai întâmplat încă patru nenorociri care au lovit poporul lui Israel. În acea zi, Moşe a spart Tablele Legii. Jertfele au încetat să fie aduse în Primul Templu de la Ierusalim. Apostomos, un păgân, a ars Sulul Torei în sanctuarul Templului de la Ierusalim. Tot Apostomos a introdus un idol în acest sanctuar în aceeaşi zi.

În ziua de 17 Tamuz, postul începe dimineața, odată cu revărsatul zorilor, şi se termină seara, atunci când apar trei stele pe cer. Această zi de post este legată de ziua de doliu şi de post 9 Av (Tişa beAv), ziua distrugerii Celor Două Temple de la Ierusalim. Ziua de 9 Av îi urmează după trei săptămâni. Perioada dintre aceste două zile de doliu şi de post este ea însăşi o perioadă de doliu, numită *bein hameițarim* (între strâmtori). Această perioadă este împărțită în două. Prima etapă este de la 17 Tamuz până la 29 Tamuz. Prima zi este postul de 17 Tamuz, iar în zilele următoare sunt interzise petrecerile, printre care căsătoriile; sunt interzise şi bărbieritul, aranjarea feței, consumul unui fruct nou, îmbrăcarea unei haine noi, dansul, petrecerea. În etapa a doua, de la 1 Av (Roş Hodeş Av, sau Roş Hodeş Menahem Av) până în ziua de 9 Av interdicțiile se înăspresc: este interzis consumul de carne şi de vin, cu excepția zilei de Şabat (vineri seara şi sâmbătă). În privința postului de 17 Tamuz, el include şi aspecte speciale în rugăciune, ca şi alte zile de post: sunt citite rugăciunile *Slihot* (cereri de iertare), este citită o secțiune specială din Tora, este introdus un paragraf special în rugăciunea de *Şmone-Esre* (Cele Optsprezece Binecuvântări), *Aneinu*. Începutul acestui paragraf, în traducere românească, este: „Ascultă-ne, Doamne, în ziua de post în care ne chinuim, pentru că suntem într-o suferință mare”.

Să ne amintim că ziua de 17 Tamuz a intrat şi în folclorul idiş. Cu umorul lor tragic, evreii din Europa Răsăriteană de altădată, printre care şi cei din România, porecleau *Şăvusăvă Tamuz* o femeie agasantă, înaltă şi deşirată, care nu-i lăsa pe cunoscuți în pace ceasuri întregi. Ulterior, porecla s-a extins şi asupra unui bărbat de acelaşi fel. Logica acestui aspect folcloric era că 17 Tamuz este vara, pe căldură, iar ziua de post este lungă şi insuportabilă, de parcă nu se mai termină. Poate că aceeaşi origine ar avea-o şi expresia „mare cât o zi de post”.

Țom kal (Post uşor) celor care vor posti de 17 Tamuz!

LUCIAN-ZEEV HERŞCOVICI

Tikun Leil Şavuot 5779 la Templul Coral din Bucureşti

„Dumnezeu a coborât pe Muntele Sinai” (Exod 19-20). În lumea de până atunci pătrundea conştiința că există „un ochi care vede” ce săvârşim, o „ureche care aude” ce gândim, ce spunem, că „toate faptele ne sunt înscrise în Cartea Vieții”. Evreii ieşiseră din „casa sclaviei” şi din mediul idolatru dar, când au trăit Revelația Divină primind Tora, s-au constituit ca națiune. O națiune în care religie, cultură, civilizație se întrepătrund. Când a fost dată Tora, Muntele Sinai, pleşuv, a înverzit. În amintirea acelei clipe, metaforă a vieții înflorind prin Învățătură, Templul Coral, unde a avut loc *Tikun Leil Şavuot* 5779, a fost împodobit cu verdeață şi flori.

Cele Zece Porunci au fost scrise pe două Table ale Legii. În prima sunt statuate relațiile între om şi Dumnezeu; în cea de-a doua – relațiile dintre om şi om. Îndatoririle omului față de Dumnezeu şi față de societate interferează. Omul devine ființă morală.

Seria de conferințe dedicate sărbătorii a fost precedată de serviciul religios de *Minha Maariv*, oficiat de prim-cantorul Iosif Adler şi cantorul Emanuel Pusztai. Corul Templului Coral (dirijor Robert Levensohn) i-a dat un plus de solemnitate. În public – lideri ai F.C.E.R., CEB, BBR, oameni de cultură.

„O sărbătoare fără nume”

În deschidere, preşedintele CEB, ing. Paul Schwartz, a arătat că valorile fundamentale ale iudaismului sunt viața, pacea şi iubirea de Tora. Atunci când se impune salvarea unei vieți, orice altă obligație trece în plan secund. Dorința de pace este atât de puternică încât salutul cotidian între evrei e *Şalom*. Educația are rol esențial în structurarea poporului evreu, în istoria lui. A învăța echivalează cu a înțelege spiritul Legii prin stimularea Întrebării, motorul performanțelor intelectuale.

Şavuot – a spus secretarul general al F.C.E.R., Eduard Kupferberg – este una din cele trei sărbători de pelerinaj la Templul din Ierusalim, alături de Pesah şi Sucot. „O sărbătoare fără nume”. Şavuot, în ebraică, înseamnă săptămâni, indicând sfârşitul perioadei de numărare a Omer-ului. Dumnezeu a întrebat poporul evreu dacă acceptă Legea. Prin răspunsul afirmativ, libertatea fizică devine stare de spirit riguroasă: respectarea Celor Zece Porunci ale Divinității. Şavuot e şi sărbătoarea primei recolte, când erau aduse ofrande la Templul din Ierusalim. Se citeşte *Cartea lui Ruth*, o narațiune din perioada secerişului.

Confesiunea directorului *Centropa*, Eduard Serotta, jurnalist şi fotograf, a pornit de la prima sa vizită în România, în 1987; întâlnirea cu şef-rabinul Rosen;

fotografii din călătoria prin țară. Revine în 1999, când vizitează evrei acasă, află poveştile unor fotografii-document, se naşte ideea creării Institutului de prezervare a vieții evreilor din Europa Centrală şi de Sud-Est, *Centropa*, cu expoziții itinerante. Proiecții de film au ilustrat expunerea.

Considerații despre misiunea biblică şi actuală de lider evreu

Prof. univ. dr. *Liviu Rotman*, coordonatorul Centrului de Studii Israeliene „Theodor Herzl” din cadrul SNSPA, a creionat profilul şef-rabinului dr. Moses Rosen (1948 – 1994), personalitate emblematică a comunității evreieşti din România, din perspectivă documentară şi personală. Vorbitorul a reliefat portretul unui lider comunitar cu merite incontestabile, cu atât mai mult cu cât perioada în care a condus F.C.E.R. s-a suprapus unei epoci dificile din punct de vedere social şi politic. Deloc străin de realitățile din Israel, implicat în viața politică a României acelor ani, dr. Moses Rosen a dominat dinamica vieții evreieşti din România, luptând pentru binele general al obştii lui. Decesul său, survenit în 1994, despre care profesorul Rotman a mărturisit că avea să-l afle din ziarul *Le Monde*, reiterează încă o dată dimensiunea recunoaşterii sale pe plan internațional.

Întâlnirea între Moşe şi Dumnezeu (Exod 3, 1-6) a fost tema considerațiilor făcute de prof. univ. dr. *Madeea Axinciuc*. Au fost decodate metaforele premergătoare: păstor – lider; ținta traseului – dincolo de pustiu: Muntele Domnului, la Horeb, adică, Muntele Sinai; un drum în singurătate prin deşert; rugul care nu se mistuie – intuirea prezenței Divine. Dumnezeu n-are atribute fizice, i se aude doar vocea. Dialogul are o extraordinară concizie. Sacralitatea e explicită: pământul din preajmă e sfânt, drept care Dumnezeu îi cere lui Moşe să se descalțe. Moşe şi-acoperă fața, „îşi face tainic chipul”. Nu există descrieri, adjective, digresiuni. Concentrarea, tensiunea conferă forță textului. Dumnezeu îl alege pentru a duce la bun sfârşit o misiune covârşitoare: de la eliberarea evreilor din robie la transmiterea Decalogului. Moşe devine *Rabenu* – Învățătorul nostru. Este singurul om care L-a văzut pe Dumnezeu.

Comunicarea prim-rabinului *Rafael Shaffer*, „Identitatea iudaică în era modernă”, a vizat o serie de aspecte privind multiplele valențe ale acestui concept. Dacă până spre începutul perioadei moderne a istoriei, identitatea iudaică şi gradul de implicare în societate erau caracterizate prin respingere sau limitare drastică, realitățile contemporane influențează schimbări în perceperea conceptului şi duce la o structurare pe diverse paliere: identitate-rezistență; identitate conştientă - identitate inconştientă. Toate au reprezentare bine conturată atât în comunitățile din Diaspora, cât şi în societatea israeliană. Vorbitorul a opinat că aceste modalități de exprimare a identității nu intră în contradicție. Ele sunt cauzate, pe de-o parte, de factorii socio-politici actuali, pe de alta, de felul de raportare a fiecărui individ la societate şi la mecanismele sale.

*

Participanții au fost invitați la ilustrarea gastronomică a sărbătorii, pregătită de colectivul Bucătăriei „Băluş” - Căminul „Rosen”, prin grija Serviciului Administrativ (coordonator Jean Bercu).

IULIA DELEANU
DAN DRUȚĂ

Israelul şi educația

În zilele de 21 şi 22 mai a.c., Centrul de Studii Israeliene „Theodor Herzl”, din cadrul SNSPA a organizat cea de a şaptea ediție a conferinței internaționale anuale „Educația în Israel: tradiții, provocări şi identități sioniste”. Ca în fiecare an, au participat profesori din Israel şi cercetători din România.

Deschizând lucrările, prof. Liviu Rotman, directorul Centrului, a subliniat că această conferință a devenit o tradiție a Centrului datorită importanței pe care Israelul o acordă educației, lucru deloc uşor ținând cont de diversitatea populației din țară. La rândul său, prof. Remus Pricopie, rector al SNSPA, a salutat conferința, subliniind atenția acordată educației şi în România.

Israelul a devenit ceea ce este prin educație

Invitat la conferință, E.S. David Saranga, ambasadorul Israelului în România, a scos în evidență importanța pe care statul evreu o acordă educației şi faptul că Israelul a devenit ceea ce este prin educație iar astăzi trebuie să facă față provocărilor sistemului educațional. Emigranții au investit în educația copiilor lor chiar şi înainte de crearea statului, când s-au organizat o serie de institute de învățământ superior ca Technionul la Haifa, Universitatea Ebraică din Ierusalim, Şcoala de artă Bezalel sau Institutul Weizmann. Astăzi funcționează în Israel 66 de institute de învățământ superior la o populație de aproximativ nouă milioane de locuitori.

La ora actuală, Israelul se confruntă cu o mare provocare: în curând, 50% dintre elevi vor proveni din familii religioase. Paralel, se înregistrează şi o creştere a tineretului arab. Până acum a existat un echilibru: o pătrime dintre elevi provenea din familii seculare, o pătrime din cele ultrareligioase, o pătrime religioşi mai moderați şi o pătrime arabi. Fiecare dintre aceste categorii are propriul sistem educațional, iar grupurile nu se întâlnesc. Potrivit tendințelor, situația se va schimba, ceea ce va afecta şi problema serviciului militar obligatoriu.

Prorector Liliana Popescu şi Andrei Țăranu, decanul Facultății de Ştiințe Politice, au vorbit despre succesul Centrului de Studii Israeliene, a cărui existență a contribuit la întărirea relațiilor româno-israeliene.

Predarea Holocaustului în şcolile israeliene

Prima sesiune a conferinței a fost deschisă de comunicarea susținută de prof. *Rafael Vago*, istoric de la Universitatea Tel Aviv: „Viitorul trecutului. Dilemele educației despre Holocaust din Israel”. Vorbitorul a făcut un scurt istoric al acestui subiect, al dificultăților întâmpinate în introducerea predării istoriei Holocaustului în şcoli şi a arătat că, până la procesul lui Eichmann, subiectul nu a fost abordat, supraviețuitorii nu vorbeau, iar Holocaustul era înconjurat de tăcere. Apariția martorilor la proces a deschis calea mărturiilor, influențând esențial decizia de a se preda despre Holocaust în şcoli. De asemenea, Războiul de Şase Zile şi cel de Yom Kipur au contribuit la conştientizarea existenței unor pericole la adresa evreilor. Pe parcurs au fost redefiniți unii termeni, ca de pildă „eroismul”, şi s-a recunoscut că el se poate referi nu numai la cei ce au participat la rezistența activă, ci şi la supraviețuitorii din lagăre. Introducerea în *curriculumul* învățământului preuniversitar a studierii Holocaustului şi excursiile în Polonia pentru vizitarea lagărelor au contribuit la o mai bună cunoaştere a acestui capitol tragic al istoriei evreilor.

CLAUDIA BOSOI
EVA GALAMBOS

(Continuare în pag. 26)

Primul *Marş al Memoriei* organizat de evreii din România la Auschwitz şi Birkenau

Primul *Marş al Memoriei* în amintirea celor 135.000 de evrei din Transilvania de Nord deportați la Auschwitz a fost organizat de Asociația Sionistă din România (ASR) şi Federația Comunităților Evreieşti din România (FCER), cu sprijinul Fundației *Caritatea*, JDC România, MCA România - Centrul pentru Monitorizarea şi Combaterea Antisemitismului, în perioada 16-20 mai 2019. În ziua împlinirii a 75 de ani de la plecarea din gara Košice a primului tren cu 300 de evrei îmbarcați la Sighetu Marmației în vagoane pentru vite, 75 de reprezentanți ai comunităților evreieşti din Arad, Alba Iulia, Braşov şi obştea din Sfântu Gheorghe, din Brăila, Bucureşti, Bistrița, Cluj, Sighet, Suceava, Zalău şi Târgu Mureş am plecat de la Cluj spre Auschwitz. După o scurtă oprire la Sinagoga Mare Ortodoxă din Oradea, unde am fost întâmpinați de preşedintele Felix Koppelmann şi de câțiva membri ai comunității evreieşti orădene, am plecat spre Košice. Aici am făcut un popas la Sinagoga Ortodoxă. Înaintea Holocaustului, la Košice era una dintre cele mai mari comunități din Slovacia. Între 16 mai şi 5 iunie 1944, aproape toți evreii din oraş au fost adunați în sinagogă şi au fost deportați la Auschwitz. Într-o firidă au fost păstrate cu grijă cuvintele scrijelite pe perete de unul dintre deportați: „Oare unde ne duc?”

Petrecem noaptea la Veľká Lomnica şi a doua zi, dis de dimineață, pe o şosea şerpuită prin munții Tatra acoperiți de zăpadă, plecăm spre Polonia. La ora 11 trebuie să fim la Auschwitz. Imagini cu case şi grădini îngrijite se succedă cu repeziciune. Brusc, apar clădirile lagărului. În autocar se face pentru prima dată tăcere deplină.

Muzeum Auschwitz

Echipa de organizare – Maximillian Marco Katz, Eduard Kupferberg, Dan Floroian, Raluca Lazăr, Cristina Plugaru şi Tiberiu Roth – împart pietrele, lumânările, rucsacii, kipa şi baticurile albastre pentru ceremonia de comemorare, care va avea loc la Birkenau. Deocamdată, suntem la Auschwitz I. „Muzeum Auschwitz”, după cum scrie pe o tăbliță indicatoare. Ne preiau ghizii, ne împărțim în trei grupe. Merg în grupa în care sunt artistul fotograf Andrei Klein, născut în 1942, în lagărul Moghilev din Transnistria, într-o familie de evrei originari din Cluj, şi Andrei Irimie Stern, din Arad, care la cei peste 90 de ani ai săi a făcut această călătorie, deloc uşoară, în memoria evreilor ardeleni care au murit la Auschwitz-Birkenau. A. Klein poartă la rever Medalia „Serviciul Credincios”, conferită de preşedintele României.

Trecem de controlul antitero şi ni se împart căştile. Se aude un sunet de clopot. Intrăm pe poarta celui mai mare lagăr de exterminare a evreilor. „Arbeit macht frei”. Ghida spune istoria lagărului. Sec. Ca la muzeu. Deşi doar evreii şi romii au fost supuşi efectiv procesului de selecție şi exterminare, prezentarea include şi polonezi, ruşi şi opozanți ai regimului nazist. „Inițial, Auschwitz a fost destinat polonezilor”, ne repetă ghida de câteva ori. Deoarece existau barăcile militare poloneze, era situat la intersecția principalelor linii feroviare europene şi asigura o izolare eficientă, naziştii au considerat lagărul optim pentru aplicarea „soluției finale”. Ne arată locul orchestrei în acordurile căreia se făcea selecția. Prima oprire o facem la

Participanții la prima ediție a Marşului Memoriei

Blocul 4. Informații generale despre Holocaust, fotografii cu ofițeri SS şi o hartă cu oraşe din care veneau trenurile către moarte. Clujul este pe hartă. Fotografii cu evreii din Ungaria, de la triaj – gazare sau muncă. „Femeile însărcinate şi copiii sub 16 ani erau trimişi direct la gazare”, aud în căşti vocea neutră a ghidei.

Intrăm în blocul următor. Ghida: „Aici se află obiectele personale ale celor deportați în lagăr”. Grupurile de vizitatori fotografiază tot, din toate pozițiile. Munți de valize, ochelari, perii, haine şi pantofi de toate mărimile, inclusiv pentru sugari, proteze ale persoanelor cu handicap, farfurii de tablă şi căni. A. Klein foloseşte aparatul foto pentru a înregistra încă o dată dovada ororilor. Şi prezența celor care nu uită ce s-a întâmplat aici.

A. Stern merge prin fața vitrinelor. Se opreşte rar, oftează din când în când şi reacționează imediat ce vocea ghidei se pierde din căşti. Vrea să audă tot.

Ghida: „În vitrina din stânga vedeți păr uman, colectat de la deținuți, în dreapta sunt documente ale deportaților”. Simt un nod în gât. Atât de simplu să fie? Stânga-dreapta. Mai departe văd totul ca prin ceață: cutiile goale de Zyklon B, folosit la gazarea deportaților, crematoriul, utilizat o perioadă şi pentru gazare, eşafodul pe care a fost executat comandantul lagărului după eliberare şi din nou sârma ghimpată a gardului electrificat. Turişti veniți din toată lumea îşi fac selfie-uri. În fața fotografiilor deținuților, în fața gardului, chiar şi în fața crematoriului.

Izkor, Shivah şi Matzevah pentru cei 135.000 de evrei deportați din Transilvania de Nord

Într-o atmosferă apăsătoare plecăm spre lagărul de exterminare Birkenau. Un uriaş cimitir fără morminte. Majoritatea barăcilor au fost distruse de nazişti, înainte de sosirea armatei sovietice, în încercarea de a şterge urmele crimelor. La fel şi cele două centre de gazare. Ruinele sunt păstrate aşa cum au fost găsite.

În baraca nr. 3, rabinul Zvika Kfir şi cantorul Emanuel Pusztai încep *Izkor*. Li se alătură ceilalți. Apoi *Shivah*. În tăcere şi cu picioare de plumb pornim spre locul unde va fi dezvelită *Matzevah*. De-a lungul şinelor de cale ferată trecem pe lângă un vagon din 1913, lăsat pe şine în memoria evreilor deportați. Ghida ne spune că este „un vagon original”.

Lângă clădirea unde se aflau camerele de gazare şi crematoriul, care a fost distrusă, pe locul unde se afla groapa în care se arunca cenuşa oamenilor gazați este aşezată placa de granit dedicată victimelor Holocaustului din Nordul Transilvaniei, adusă tocmai de la Braşov. Preşedintele ASR, Tiberiu Roth, secretarul general al FCER, Eduard Kupferberg, şi vicepreşedintele ASR, Marco Katz, ne reamintesc de ce suntem aici. Rabinul spune rugăciunile cuvenite. Punem pietrele de aducere aminte şi aprindem lumânările în memoria celor 135.000 de victime şi a celor peste 25.000 de copii din Ardealul de Nord care şi-au găsit sfârşitul la Auschwitz-Birkenau. Mă uit la A. Stern, cum se apleacă să aşeze lumânarea şi piatra lângă *Matzevah*. Îl întreb de unde are puterea pentru această dureroasă călătorie. „Este un îndemn interior. Consider că am datoria să iau parte la orice manifestare a poporului meu, la paginile negre şi la bucuriile sale”, îmi răspunde. Spune că a mai fost o dată la Auschwitz-Birkenau în anii ’60 şi, prin comparație, apreciază că importanța pe care o acordă oamenii acestui loc înfiorător s-a diminuat. „Când paginile istoriei trec în pagina muzeală, importanța lor scade. E firesc. În anii ’60 am fost împreună cu copiii şi soția. Impresiile au fost profunde şi dramatice”, îşi aminteşte, completând că nici acum, după atâția ani, nu poate înțelege ce s-a întâmplat şi cum a fost posibil Holocaustul.

De îndată ce s-a încheiat ceremonia, o ploaie deasă ne spală şi ne întoarce la viață din acest tărâm al suferinței, al traumelor şi al morții.

Marşul Celor Vii – „Salvezi o viață, salvezi o lume”

Şabatul l-am petrecut în Cracovia, la Sinagoga Habad, vineri seara, şi cu un Marş al Celor Vii, în ziua de sâmbătă. Însoțiți de Ana, o poloneză vorbitoare de limba română şi bună cunoscătoare a istoriei poporului evreu, am mers la pas prin cartierul Kazimierz, zona evreiască. Am văzut Sinagoga Înaltă, transformată în muzeu, Sinagoga Nouă, Sinagoga Veche şi Cimitirul Vechi, Sinagoga Reformată (Progresistă), unde am cunoscut-o pe Tanya Segal, prima femeie rabin din Polonia, am admirat clădirile vechi bine păstrate, multe restaurate şi renaşterea vieții evreieşti. Ana ne-a spus că după 1990 partea evreiască a cartierului Kazimierz a înflorit şi a devenit unul dintre principalele puncte de atracție turistică ale Cracoviei. După-amiază, în Marşul Celor Vii ajungem în Piața Scaunelor sau Piața Eroilor Ghetoului. În amintirea celor aproape 17.000 de evrei din ghetoul din Cracovia, la inițiativa Primăriei, doi arhitecți polonezi şi cinci sculptori au transformat piața într-o scenă a memoriei, iar singura farmacie din ghetou, a polonezului Tadeusz Pankiewicz („Drept între Popoare”), într-un mic muzeu al Holocaustului.

Muzeul „Oskar Schindler”, omul de afaceri german care a salvat de la moarte 1.200 de evrei, de asemenea „Drept între Popoare”, găzduieşte expoziția permanentă „Cracovia: Ocupație 1939-1945”, ce ilustrează viața în perioada stăpânirii naziste. După război, fabrica lui Schindler a fost naționalizată şi a devenit proprietatea statului polonez, ulterior preluată de o companie de telecomunicații. În anul 2002 a fost abandonată, iar trei ani mai târziu a fost cumpărată de Consiliul Local şi transformată în secție a Muzeului de Istorie a Cracoviei. În muzeu, Ana ne spune povestea polonezilor intersectată cu a evreilor în timpul stăpânirii naziste. „Salvezi o viață, salvezi o lume”, citează ea din Talmud. Ne conduce cu dibăcie în atmosfera oraşului sub ocupație, recreată cu ajutorul tehnicii moderne. Impactul vizual şi audio este puternic, îți atenuează crisparea generată de senzația de dezvoltare a unei „industrii a comemorării”, despre care a vorbit la un moment dat Eduard Kupferberg, şi de „efortul deosebit făcut de gazdele poloneze de a distanța Polonia de ororile Holocaustului şi de a îngloba crimele împotriva evreilor în crimele comise de nazişti şi împotriva polonezilor”, după cum a considerat Marco Katz.

N-am plecat din Cracovia fără să vizităm seara şi Oraşul Vechi, plin de viață până la ore târzii din noapte. În drumul înapoi spre casă ne-am oprit la Sinagoga Ortodoxă din Debrețin, pentru o scurtă slujbă religioasă şi pentru cină şi am înnoptat în oraş.

Misiune îndeplinită

Marşul Memoriei s-a încheiat în 20 mai, la Marea Sinagogă Ortodoxă din Oradea, după vizitarea Muzeului Evreilor. „Încheiem drumul nostru la Oradea, în locul de unde a plecat ultimul tren al deportaților din Ardealul de Nord în 27 iunie 1944. Am văzut tristețe, oroare şi nedumerire... Nici azi nu reuşim să înțelegem cum s-a putut întâmpla. Nu putem vorbi destul despre Holocaust”, a spus preşedintele ASR, Tiberiu Roth. El a apreciat că principala misiune asumată, de a ne ruga pentru memoria celor care au pierit la Auschwitz-Birkenau şi de reprezentare a evreilor din Ardealul de Nord „în acest loc al tristeții şi al morții”, a fost îndeplinită. În schimb, şi-a exprimat regretul preşedintele ASR, „n-am reuşit să vorbim destul unii cu alții, să ne cunoaştem şi să ne legăm mai bine”. Reclădirea spiritului evreiesc în România ar fi, în opinia lui, „un act de pioşenie şi de cultură pentru copiii şi nepoții noştri”.

Vicepreşedintele ASR, Maximillian Marco Katz, a dat citire mesajului adresat participanților la *Marşul Memoriei*, de către E.S. David Saranga, ambasadorul Statului Israel în România, care a amintit că „în spatele statisticilor, sunt şase milioane de poveşti umane, care n-au mai apucat să fie trăite.“

Secretarul general al FCER, Eduard Kupferberg, a subliniat că Federația acordă tot sprijinul comunităților pentru păstrarea religiei, prezervarea identității iudaice şi comemorarea Holocaustului şi a remarcat cu amărăciune că, aşa cum a existat o industrie a morții, acum creşte „o industrie a comemorării”. „Este inadmisibil să plăteşti bilet de intrare când mergi pentru comemorare”, a declarat Eduard Kupferberg. El a mai spus că este trist pentru că în grupul de participanți la *Marş* nu au fost „copiii şi nepoții noştri”, ceea ce îl face să creadă că „peste 10 ani nu va mai fi nimeni să mai ducă nici o piatră, la nici o placă”. „Indiferent unde suntem, să ne amintim ce s-a întâmplat şi să-i comemorăm trăind mai departe o adevărată viață evreiască”, a mai spus Eduard Kupferberg.

Încheierea misiunii la Auschwitz-Birkenau a fost marcată de prim-rabinul comunității din Oradea, Shraya Kav, cu Hatikva.

La Auschwitz-Birkenau au fost deportați 1,3 milioane de oameni. Aproximativ 1,1 milioane erau evrei aduşi din diferite țări, între 140.000-150.000 erau polonezi, 23.000 romi, 15.000 prizonieri sovietici, 25.000 prizonieri de alte naționalități.

DANA HUMOREANU

COMUNITĂȚI

75 DE ANI de la DEPORTAREA EVREILOR

Bistrița, Reghin

A fost dezvelit monumentul „Memorialul vieții”

Pe 4 iunie, la împlinirea a 75 de ani de la deportarea evreilor din Bistrița-Năsăud în lagărele morții de la Auschwitz şi Birkenau, în Piața Morii din Bistrița a fost dezvelit monumentul „Memorialul vieții”, numit astfel deoarece cuprinde numele tuturor familiilor evreieşti care trăiau aici în anul 1944, înainte de a fi deportate. Cele 1.700 de nume reprezintă capii familiilor provenite din Bistrița, Năsăud, Rodna, Şieu, Lechința, Prundu Bârgăului. Numerele din dreptul lor reprezintă numărul de membri ai familiei, însumând 5.968 de oameni. La eveniment, care a mai cuprins o rugăciune ecumenică şi

depunerea de coroane de flori, au participat reprezentanți ai comunității evreilor din Bistrița, în frunte cu preşedintele Fredi Deac, prim-rabinul FCER, Rafael Shaffer, care a rostit o rugăciune, delegația Consiliului Regional Brenner din Israel, înfrățit cu județul Bistrița-Năsăud, preşedintele Consiliului Județean, Radu Moldovan, prefectul Ovidiu Frenț, primarul Ovidiu Crețu, protopopi de mai multe confesiuni.

În cuvântul său, Rafael Shaffer a arătat: „Oamenilor li s-au luat numele şi au fost transformați în numere, în neoameni. Acum, oamenilor li s-au redat numele în *Memorialul vieții*. Numele le-au fost date înapoi, au fost înscrise. Dacă vrem ca istoria să nu se repete, cel mai important lucru pe care trebuie să îl ținem minte este că omul este om. Acesta este mesajul transmis de monument. Dacă vom privi omul ca om, avem toate şansele ca Holocaustul să nu se repete”.

Fredi Deac, regretatul preşedinte al CE Bistrița, evoca, la rândul său, momentele teribile ale deportării: „Comemorăm 75 de ani de la deportarea evreilor din fostul județ Năsăud în lagărele morții de la Auschwitz şi Birkenau. Lucrarea este o încununare a unei idei mai vechi, de a trece pe acest monument numele tuturor evreilor aflați în viață la 1 mai 1944, când au fost adunați de trupele horthyste şi duşi în ghetoul de pe Dealul Dumitrei. Între 4 şi 6 iunie au fost deportați, în două tranşe, la Auschwitz şi Birkenau.”

Radu Moldovan, preşedintele Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, a menționat: „Holocaustul a reprezentat poate cea mai neagră pată a istoriei Europei moderne, care din păcate nu a ocolit județul nostru. Se împlinesc 75 de ani de la momentul în care circa 7.000 de evrei au fost deportați din Bistrița în lagăre. Sacrificiul lor, alături de cel al milioanelor de evrei din întreaga lume, a constituit un element important pentru consolidarea unei societăți democratice. Comunitatea evreiască din județul Bistrița-Năsăud a avut şi are un aport valoros la binele comun şi la patrimoniul cultural al județului nostru. Consider că este de datoria noastră să răspundem cu respect şi prietenie față de cei care văd în noi prieteni şi parteneri în procesul de schimbare în bine a lumii”.

Pentru prefectul Ovidiu Frenț, „cei 75 de ani de la deportarea evreilor din Bistrița-Năsăud în lagărele morții de la Auschwitz şi Birkenau reprezintă un moment de tristă amintire, o perioadă în care omenia şi normalitatea au fost înlocuite de genocid, ură şi ignoranță. *Memorialul vieții* ne va îndemna să ne reamintim cu pioşenie de cei ce au dispărut. Sperăm ca asemenea evenimente tragice prin care a trecut poporul evreu să nu mai aibă loc pentru nimeni şi niciodată! Să le fie memoria binecuvântată!”

Tot pe 4 iunie au fost depuse coroane de flori la monumentele şi plăcile comemorative închinate victimelor Holocaustului (la Stațiunea Pomicolă, la Sinagogă, în Gara Bistrița). La Sinagogă au avut loc vernisajul expoziției de pictură „Bistrița sublimă”, conferința „Mărturii documentare privind deportarea evreilor de pe teritoriul actual al județului Bistrița-Năsăud”, susținută de Cornelia Vlaşin, directoarea Arhivelor Naționale BN, şi un recital de muzică şi poezie.

Circa 7.000 de evrei au fost luați din casele lor în luna mai a anului 1944 şi duşi în ghetoul de la marginea Bistriței, iar cei din zona Becleanului în ghetoul de la Dej, ambele fiind printre puținele din Europa sub cerul liber. În perioada 4-6 iunie 1944, evreii au fost deportați în două tranşe la Auschwitz şi Birkenau. Dintre cei deportați doar 10% s-au întors acasă. Cu sprijinul lor, în 1946 a fost inaugurat Monumentul Deportaților din fața Sinagogii, unul dintre monumentele reprezentative din România. (După articolul semnat de Eugen Gheorghe pe site-ul „*Timpul online*” din Bistrița)

Din Reghin au fost deportați peste 3000 de evrei

Într-o relatare pe site-ul „*viselenuautermenlimită*” din Reghin se amintește despre deportarea evreilor din acest oraş şi din localitățile învecinate.

„Se împlinesc 75 de ani de la dramatica zi de 4 iunie 1944, când 3.149 de evrei din Reghin, Toplița, Ciuc şi localitățile Beica de Jos, Caşva, Gurghiu, Răstolița, Deda, Ditrău etc. au fost deportați în vagoane de vite spre lagărele naziste din Auschwitz şi Birkenau. Din aceşti peste 3.000 de evrei aduşi la fabrica de cărămizi din Reghin, conform unui studiu realizat de jurnalistul Robert Matei, reiese că aprox. 1500 au fost evrei din oraş, din care peste 600 au pierit în lagărele de exterminare naziste, iar o parte din cei peste 950 de supraviețuitori s-au întors acasă, însă nu pentru mult timp, pentru că odată cu înființarea Statului Israel, majoritatea au emigrat în Țara Sfântă, iar o altă parte în Germania, Elveția sau S.U.A. şi Brazilia

În amintirea celor 3.149 de victime ale Holocaustului de pe aceste meleaguri, site-ul amintit transmite comunității evreieşti din România şi din toate colțurile lumii un mesaj de adâncă compasiune şi regret profund pentru toți cei care au avut de suferit în acei ani de groază din perioada Holocaustului. Încercarea exterminării comunității evreieşti transilvănene a fost o crimă colectivă, un genocid şi cea mai neagră pagină din istoria Ardealului. Avem datoria morală de a onora memoria victimelor inocente şi de a lua toate măsurile care ne stau în putință pentru ca astfel de acțiuni să nu se mai repete vreodată”.**(E.G).**

Satu Mare

Comemorarea victimelor Holocaustului la Kisvarda

CE Satu Mare şi Primăria orașului Kisvarda (Ungaria) au încheiat de mai mulți ani un parteneriat, în baza căruia municipalitatea a invitat comunitatea evreilor sătmăreni la comemorarea victimelor Holocaustului.

Ceremonia a avut loc în data de 30 mai 2019, la sala de evenimente a Primăriei Kisvarda şi au participat personalități locale şi invitați din comunitățile evreieşti din Ungaria şi străinătate, rabini din Ungaria şi Israel.

„Am fost onorați să fim din nou printre invitați”, a subliniat semnatarul acestor rânduri, preşedintele CE Satu Mare, Adrian Beşa.

Prim-cantorul Ungariei, Nogradi Gergely, a susținut un concert apreciat de public, cu cântece religioase evreieşti şi melodii ale compozitorilor şi textierilor evrei maghiari.

„Cu toate că în micul, dar frumosul orăşel nu mai există evrei, autoritățile

locale, cu sprijinul Guvernului maghiar, au renovat sinagoga şi au redat-o publicului, având destinație de muzeu. Am remarcat, de asemenea, că cimitirul evreiesc din localitate este întreținut de organele locale şi se află într-o stare impecabilă”, a mai adăugat Adrian Beşa.

A.B.

„Pentru ca trecutul bunicilor să nu devină viitorul nepoților”

Luna mai 2019 a fost pentru Comunitatea Evreilor din Satu Mare un moment de rememorare a evenimentelor tragice petrecute în urmă cu 75 de ani, când 18.000 de evrei sătmăreni au fost deportați în lagărele de exterminare, împreună cu alte zeci de mii de evrei deportați din Ardealul de Nord.

La întrebarea „*De ce trebuie să vorbim despre cele petrecute cu ani în urmă? De ce trebuie reamintite acele vremuri atât de dureroase*?“, răspunsul este: „Pentru ca trecutul bunicilor să nu devină viitorul nepoților”.

Comemorarea celor peste 18.000 de victime a adunat un număr mare de membri ai comunității şi nu numai, astfel că Sinagoga Mare a fost din nou plină.

Supraviețuitorii Holocaustului Ecaterina Steinberger şi Arno Blei au fost prezenți şi au povestit suferințele prin care au trecut în acele vremuri tragice.

Comunitatea Evreilor Satu Mare a fost şi gazda scriitoarei Manuela Breban, la lansarea cărții „Amintirea ca moştenire. Din povestirile evreilor sătmăreni”, a cărei apariție a fost susținută de Consiliul Județean prin Centrul Județean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare.

Mezzosoprana Bianka Dora Blatniczki, membră a comunității noastre, a interpretat câteva arii celebre.

ADRIAN BEŞA
preşedinte C.E. Satu Mare

Sighetu Marmației

Maramureşul deplânge victimele Şoah-ului

La 30 mai, Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, în colaborare cu Primăria din Sighetu Marmației, Comunitatea Evreilor din Sighet şi Casa Memorială „Elie Wiesel”, a organizat un şir de evenimente dedicate comemorării a 75 de ani de la începerea deportării la Auschwitz a evreilor din Transilvania de Nord, aflată sub administrația temporară a Ungariei. Au participat consilierul prezidențial Andrei Muraru, ambasadorul SUA, E.S. Hans Klemm, prefectul județului, Vasile Moldovan, primarul municipiului, Horia Scubli, directorul Institutului „Elie Wiesel”, Alexandru Florian, preşedintele CE Sighet, David Liberman, reprezentanți ai administrației locale şi centrale, ai vieții culturale, membri ai comunității evreilor şi prietenii lor, reprezentanți ai societății civile.

O ceremonie solemnă a avut loc la Memorialul Holocaustului din Sighet. Preşedintele Klaus Iohannis a transmis un mesaj, citit de consilierul prezidențial Andrei Muraru, în care s-a subliniat, printre altele: „Deportarea evreilor din Ardealul de Nord a fost una dintre cele mai cumplite tragedii ale secolului XX. Orbit de ură împotriva evreilor şi manifestând un dispreț profund față de demnitatea umană şi față de drepturile şi libertățile individuale, regimul nazist, în strânsă colaborare cu autoritățile ungare ale vremii, a pus la cale un plan diabolic menit să soluționeze aşa-numita «chestiune evreiască» în teritoriul ocupat, de la România, al Transilvaniei de Nord. 131.639 de evrei au fost astfel deportați din Transilvania de Nord. Obligați să trăiască în ghetouri, privați de libertate, constrânşi să locuiască în condiții inumane, înfometați şi supuşi torturii de către cei care îi supravegheau, evreii din Ardealul de Nord au devenit victimele inocente ale regimului de ocupație. A urmat deportarea lor, o operațiune brutală şi dezumanizantă, parte a unui plan sinistru de exterminare”.

EVA GALAMBOS

(Continuare în pag. 12)

COMUNITĂȚI

Bacău — Lag Baomer 5779

Oficiantul de cult Hainrich Brif a prezentat semnificațiile sărbătorii de Lag Baomer în calendarul iudaic şi tradiția de a fi marcată prin picnicuri. Un asemenea picnic a fost organizat în curtea sediului nou al comunității băcăuane. Tratația a fost însuflețită de cântece evreieşti, interpretate de ing. Hari Rubinger şi ing. Puiu Mandler. Au fost aplauze pentru cântăreți şi aprecieri pentru reuşita manifestării.

Adunare Generală

În aceeaşi zi cu sărbătorirea zilei de Lag Baomer, la CE Bacău a avut loc Adunarea Generală de dezbatere a procedurii juridice pentru dizolvarea Asociației Comunității Evreilor din Bacău, cu legislația respectivă, şi de preluare a patrimoniului şi funcțiilor de conducere de către CE Bacău. Adunarea Generală nu a adoptat nici o hotărâre, urmând să fie lămurite, în prealabil, toate aspectele juridice legate de această problemă.

Oneg Șabat

Ca multe alte comunități, CE Bacău a pus în practică inițiativa Joint-F.C.E.R., organizând la sediul comunitar un *Oneg Şabat* cu largă participare a enoriaşilor, la 17 mai a.c. Înainte de intrarea în Şabat s-a făcut o poză de grup. După serviciul religios de *Kabalat Şabat* şi binecuvântarea lumânărilor de Şabat, rostită de Fany Kaltman, preşedintele comunității, ing. Hainrich Brif, a transmis din partea prim-rabinului Rafael Shaffer mesajul de salut şi *Dvar Tora*. Pilda de Şabat – despre rabin, cele trei fiice ale sale şi hambar – a fost citită de Maria Moscovici. Marcel Weisselberg a făcut *kiduş* pe vin. După *netilat iadaim*, oficiantul de cult, ing. Hainrich Brif, a făcut kiduş pe cele două *halot*.

Oneg Şabat-ul a fost însuflețit de melodii evreieşti tradiționale interpretate de Angela Leibu, Sergiu Păncescu, Vasile Mislovski, generând bună dispoziție. *Birhat hamazon* a încheiat *Oneg Şabat*-ul, participanții exprimându-şi dorința repetării unor asemenea acțiuni.

Oaspeți din Franța

O delegație de 25 de evrei din Franța, în fruntea căreia s-a aflat prof. univ. Carol Iancu, a vizitat Sinagoga „Rabin A.A. Rosen" din Bacău, fiind plăcut impresionați de existența unei adevărate vieți evreieşti, de faptul că avem *minian* şi se citeşte pericopa săptămânală din Tora. Unii dintre ei au văzut pentru prima oară, de aproape, un sul original de Tora. Carol Iancu a subliniat rolul jucat de prof. G. Stan în promovarea imaginii comunității pe plan local, în introducerea studiului Holocaustului în şcoli, în denumirea unei străzi şi a unei şcoli din Bacău cu numele Marelui Rabin Al. Şafran.

La muzeu, de un mare interes s-au bucurat „sectorul Şafran", cele rezervate Holocaustului, lui Tristan Tzara şi Registrului de bilanțuri, din anul 1906, al Sinagogii Cerealiştilor. Grupul a vizitat apoi str. Al. Şafran, Cimitirul evreiesc din str. Tolstoi şi Capela Gaonului Betzalel Şafran, tatăl lui Al. Şafran. S-a vizitat apoi Sinagoga Cerealiştilor, unde turiştii au admirat frumoasele picturi cu teme biblice, realizate în perioada interbelică de pictorul ieşean Mendel Grünberg. Au fost acordate donații Comunității.

Vizita unui grup de elevi la sinagogă şi la muzeu

Circa 40 de elevi din clasele a VI-a şi a VII-a de la Şcoala Gimnazială „Al. I. Cuza" din Bacău au vizitat Sinagoga „Arie Leib Rosen" şi Muzeul de Istorie a Evreilor din Bacău „Dr. Alexandru Şafran", la inițiativa profesoarelor I. Istrate şi J. Rugină. La sinagogă, copiii s-au arătat interesați de *Tanah* şi *Sidur*, au pus întrebări referitoare la scrierea ebraică, *talit, kipa, mezuzot*, au dorit să afle legătura între Biblia ebraică şi Vechiul Testament. Vizitând muzeul, şi-au exprimat dorința de a afla mai mult despre familia Şafran, Tristan Tzara şi dadaism. Au fost impresionați de sectorul dedicat istoriei Holocaustului, ceea ce este benefic în educarea tinerei generații pentru prevenirea repetării unei asemenea orori.

Coresp. **HAINRICH BRIF**
preşedinte CE Bacău

Braşov — Un motiv deosebit de bucurie

În interpretarea violonistului Sherban Lupu, cu acompaniamentul pianistei Teodora Țepeş, în ziua de 23 mai, la Sinagoga Beit Israel din Braşov a avut loc un concert memorabil.

Sunetul deosebit al viorii mânuite de profesor Sherban Lupu, minunatele fraze din creații ale unor compozitori evrei, dar şi rezonanța deosebită oferită de acustica perfectă a sălii de la Sinagoga Beit Israel au concurat la momente de aleasă bucurie şi desfătare, care au captivat întreaga sală.

Sherban Lupu şi T. Țepeş

Şi acest concert s-a înscris în rândul succeselor de care se bucură evenimentele religioase, culturale şi de altă natură găzduite în acest lăcaş.

Adresăm şi pe această cale interpreților deosebite mulțumiri pentru prestația excepțională şi pentru timpul petrecut împreună.

VAL GEORGE

Brăila — Noaptea Europeană a Muzeelor 2019

Eugen Iosif şi Nadia Ustinescu. Foto: Gabriel Stoica

Participarea CE Brăila în programul Noaptea Europeană a Muzeelor din 18 mai 2019, organizat de Muzeul Brăilei „Carol I", a fost o firească prezență. În programul gândit de Camelia Hristian, coordonatoarea Centrului Diversității Culturale din Muzeul Brăilei „Carol I" şi şef Relații Publice, interesanta manifestare a Nopții Muzeelor a avut o conotație multietnică, pentru că şi Brăila însăşi are această caracteristică. Au fost invitați reprezentanți din Comunitățile Evreilor, Bulgarilor, Ruşilor Lipoveni, Turcilor. Au fost şi poveşti aromâne şi megleno-române (machedoneşti).

Nadia Ustinescu, preşedinta CE Brăila, a fost ghidul mini-expoziției „Obiceiuri şi tradiții evreieşti". Mulți au început să cunoască aceste trăsături culturale, pentru că răspund invitației de a fi prezenți la Templul Coral cu ocazia sărbătorilor religioase, iar pentru alții informațiile au fost interesante.

Eroii evrei brăileni, celebrați

Eroii nu au cetățenie, pentru că moartea şi războiul nu țin cont de etnie sau de culoarea pielii. În 6 iunie 2019 s-a celebrat şi Ziua Eroilor. La Brăila, un moment special a fost organizat la Monumentul Eroilor din Cimitirul evreiesc. Au depus flori Consiliul Județean Brăila, CE Brăila şi membri ai Comunității. Nadia Ustinescu a rostit un emoționant cuvânt. De asemenea, au vorbit Adriana Elena Dumitrescu, profesoară de istorie la Liceul Tehnologic „Anghel Saligny", Viorica Preda, de la Muzeul Brăilei „Carol I", şi subsemnata. Oficiantul de cult Suchar Goldstein a citit o rugăciune şi a explicat, conform tradiției, momentul ritualic. Majoritatea celor înscrişi pe tabelele monumentului au plecat să apere pământul românesc fără să fie cetățeni cu acte ai țării pentru care s-au jertfit. A spus-o cu lacrimi în glas Nadia Ustinescu, iar Suchar Goldstein a explicat de ce, lecturând din Tora: pentru că evreul trebuie să considere țara sa locul unde se află, unde trăieşte. Aşa că evreii brăileni morți în cele două războaie sunt printre cei mai buni români. Şi cinstirea lor a fost bine primită de Sus, cu un soare care s-a străduit să lumineze cu asupră de măsură emoționantul moment din Cimitirul evreiesc brăilean.

„Shabat Shalom, România" 2019

Patruzeci şi doi de membri ai Comunității Evreilor din Brăila au participat vineri, 17 mai 2019, la Templul Coral şi la masa tradițională, în cel mai mare program național „Shabat Shalom, România". Nadia Ustinescu a avut grijă ca evreii brăileni să fie parte a familiei de peste 32 de comunități şi sinagogi evreieşti din România reunite în programul național dedicat sărbătorii, pentru prima dată la acest nivel. A fost încă un moment care a dat sens comunității şi i-a unit pe membrii ei.

ARMANDA FILIPINE

Tulcea — Festivalul Serbările Deltei

În perioada 5-9 iunie 2019, s-a desfăşurat a XIX-a ediție a Festivalului-Concurs al Minorităților Naționale „Serbările Deltei", organizat de Consiliul Local şi Primăria Municipiului Tulcea, Ansamblul Artistic Profesionist „Baladele Deltei", Consiliul Local Sulina, Casa de Cultură Sulina, în parteneriat cu Ministerul Culturii şi Identității Naționale. A fost invitată şi formația de dansuri israeliene „Hora", din partea FCER-CM, coordonator Gabriela Bucătică.

Formația de dansuri „Hora"

Pe parcursul a patru zile, au avut loc spectacole la Tulcea şi la Sulina, susținute de formațiile invitate din țară şi de cele ale minorităților locale din Tulcea şi județul Tulcea, precum şi de ansamblul „Dorulețul" Tulcea, şi colocviul cu tema „Patrimoniul imaterial – Modalități de salvgardare şi promovare". Au avut loc, de asemenea, un spectacol-concurs şi o paradă a portului popular. Festivitatea de premiere şi spectacolul de gală au încheiat programul. Formația „Hora" a primit premiul de originalitate.

Din partea Ministerului Culturii a participat doamna Irina Cajal, care a vorbit la simpozionul din data de 6 iunie şi a înmânat premiile.

ing. **SOLOMON FAIMBLAT**
preşedinte CE Tulcea

Tecuci — Continuă întreținerea cimitirului

În anul 2000, la învestirea ca preşedinte al comunității, prima mea grijă a fost să reabilitez cimitirul şi sinagoga. Am început prin a cere sprijin colegilor mei din Israel, sub deviza asemănătoare celei „Dați un leu pentru Ateneu", eu spunând „Dați un şekel pentru şil… şi cimitir". S-a început cu constituirea unui comitet de evrei tecuceni din Israel, aceştia colectând o sumă prin care, în anul 2001, s-a finalizat reamenajarea cimitirului cu împrejmuire totală, porți noi metalice, magazie, grup social şi reactivarea fântânii care zeci de ani a fost abandonată. Din partea FCER, a fost prezent prof. Maurițiu Leibovici, atunci la Serviciul Bunuri. Au fost prezente circa 30 de persoane din Israel. La propunerea mea de a mă sprijini şi pentru reabilitarea sinagogii, aceştia au răspuns că pentru ei singurul loc sacru este cimitirul. Am continuat demersurile şi, cu sprijinul regretatului om de afaceri tecucean Avram Goldstein-Goren, în anul 2003, impulsionat de reconstrucția sinagogii din Braşov, am reuşit şi eu la Tecuci acest lucru minunat, oglindit atunci în presa din Israel de limbă română, prin materialul intitulat „Cu voia sau fără voia voastră, Sinagoga a fost renovată!".

Cu gândul la ce au spus colegii despre cimitir, considerându-l un loc sacru, am continuat lucrările în cimitir. După ce, în anul 2017, am refăcut şi reparat Casa Rabinului, pe care am dotat-o cu scaune, masă şi covor, aici putându-se aprinde lumânări fără frică de vânt. Anul trecut am realizat două alei betonate, iar acum, cu sprijinul FCER, dar şi al prietenilor sponsori cu inimi mari şi cu mici sume din economiile comunității, am realizat o alee betonată la intrare, pe o lungime de 100 m şi lățime de 4 m, cu loc de parcare pentru patru maşini în fața Casei Rabinului.

IANCU AIZIC
preşedinte C.E. Tecuci

COMUNITĂȚI

Oradea

50 de rabini din Bnei Brak au inaugurat un lăcaş de rugăciune în Cimitirul Vijniț

In drumul lor spre un alt loc sfânt din Ungaria, lângă Tokaj, grupul format din 50 de evrei religioşi din Bnei Brak s-a oprit pe 13 şi 14 mai la CE Oradea. Misiunea delegației a fost de a transmite viitoarei generații datoria sacră, respectul şi iubirea față de memoria bunicilor şi străbunicilor care au trăit cu secole în urmă şi au construit o viață spirituală iudaică.

Liderul grupului, rabinul Solomon Iacob, fiul Marelui Rabin din Ştefăneşti şi cunoscut descendent al faimoasei dinastii de Vijniț, şi-a luat angajamentul de a asigura jumătate din totalul fondurilor necesare pentru renovarea unui lăcaş sfânt de rugăciune, o capelă aflată în incinta cimitirului orădean Vijniț, care de-a lungul timpului ajunsese o ruină, fiind distrusă de intemperii şi acoperită pe jumătate de buruieni. Capela a fost transformată în cel mai mic muzeu din oraş, tapetat cu afişe din trecutul istoric al familiei Vijniț. Muzeul mic, dar cu un rol important, a fost finalizat cu sprijinul financiar al FCER-CM şi al CE Oradea, care au acoperit diferența costurilor de reabilitare. Preşedintele Koppelmann a urmărit toate etapele lucrării, executate de către o echipă specializată, până când clădirea a devenit impecabilă.

În prima zi, grupul s-a rugat în Sinagoga Mare Ortodoxă, apreciind foarte mult rezultatul restaurării. Oaspeții s-au rugat şi în Sinagoga de Vijniț, nefinalizată din cauza războiului.

În timpul conferinței de inaugurare a micului muzeu din incinta cimitirului Vijniț, membri semnificativi ai Comunității din Ştefăneşti - Botoşani, trăitori în Israel,

Capela înainte de renovare

au pus în discuție interesul lor pentru Sinagoga de Vijniț. Alături de importanți rabini din Haifa şi Londra, printre care şi unul dintre frații rabinului Tobias, şi-au exprimat dorința de a face o donație considerabilă pentru finalizarea renovării şi pentru a i se atribui un scop precis.

Capela după renovare

Aceştia au fost plăcut surprinşi în urma vizitei la Muzeul Istoriei Evreilor din Oradea şi au apreciat şi baia rituală din patrimoniul Comunității.

În ultima zi, preşedintele Felix Koppelmann le-a comunicat dorința de a fonda o *ieşiva.* Membrii grupului au stabilit că vor continua discuțiile pentru acest proiect în viitorul apropiat, venind chiar cu propunerea de a-l extinde, iar sediul să fie în Sinagoga de Vijniț. Nădăjduim ca acest vis, de a înființa o şcoală religioasă de studiu al Torei, să nu rămână la stadiul de proiect, ci să se concretizeze şi să devină simbolul speranței noastre în generațiile ce vor urma.

D.B.

Prima placă memorială va fi la Muzeul Istoriei Evreilor din Oradea

Unul dintre popasurile grupului care a realizat anul acesta „Marşul Memoriei" a fost făcut în Comunitatea Evreilor din Oradea, unde preşedintele Felix Koppelmann i-a primit cu brațele deschise, alături de întregul colectiv al comunității şi de specialiştii în artă culinară de la cantina caşer. Împreună, am organizat pentru oaspeții noştri o primire călduroasă şi un prânz delicios. De asemenea, în dimineața aceleiaşi zile s-au preparat pachete proaspete pentru călători, cu 300 de sandviciuri, fructe şi gustări. Înainte de prânz, grupul a fost invitat în Sinagoga Mare Ortodoxă, unde prim-rabinul Shraya Kav a rostit rugăciunea de Minha şi rugăciunea de călătorie în condiții de siguranță şi protecție divină. Oaspeții au savurat cu iuțeală – atât la propriu, cât şi la figurat – bogracs-ul la ceaun pregătit pe foc în aer liber, felul principal şi desertul.

La întoarcere, pe 20 mai, atmosfera a fost mai relaxată. De data aceasta, s-a găsit timp să se viziteze cele două obiective turistice de mare importanță pentru oraşul nostru: Sinagoga Neologă Zion şi Muzeul Istoriei Evreilor din Oradea. Ambele sunt recent reabilitate şi au devenit centre culturale. Sinagoga Neologă Zion este deschisă pentru turişti de marți până duminică.

În Muzeul Istoriei Evreilor din Oradea sunt expuse obiecte şi cărți de cult, precum şi tablouri, documente sau fotografii ale unor persoane şi rabini renumiți. La etaj se află mărturii din timpul Holocaustului şi informații despre momentele trăite în ghetou şi în lagărele de concentrare. Acesta este unul dintre cele mai vizitate muzee ale oraşului, fiind un mijloc prin care se răspândeşte memoria victimelor Holocaustului.

La Comunitate, preşedintele Felix Koppelmann le-a mulțumit tuturor, în numele preşedintelui FCER-CM, dr. Aurel Vainer şi al directorului JDC pentru România, Israel Sabag, pentru efortul depus de a se alătura acestei acțiuni, onorând memoria celor exterminați în lagăre. În Sinagogă s-a scos Tora şi s-a rostit rugăciunea de Minha.

Au vorbit pe rând despre tragedia Holocaustului persoanele care s-au implicat trup şi suflet în organizarea şi buna desfăşurare a întregului pelerinaj.

Eduard Kupferberg a arătat că modul cel mai important de amintire colectivă a celor care nu mai sunt printre noi este acela de a ne pune o placă comemorativă în sufletele noastre. El şi-a exprimat tristețea că în cadrul grupului nu a văzut

DOINA BUMBU

(Continuare în pag. 26)

Piatra Neamț

Ziua Victor Brauner

În data de 15 iunie, la Piatra Neamț, la sinagoga catedrală „Baal Şem Tov", a avut loc „Ziua Victor Brauner", eveniment realizat de FCER-CM, CE Piatra Neamț, Uniunea Artiştilor Plastici din România - Filiala Neamț, în parteneriat cu Liceul de Arte „Victor Brauner" şi Teatrul Tineretului din Piatra Neamț.

După colocviul „Avangarda merge în Paradis" a avut loc vernisajul expoziției organizate de UAPR – Neamț şi festivitatea de acordare a premiilor „Victor Brauner". La final, participanții au fost invitați la un program muzical, recitaluri de poezie şi la proiecția unui film. *Vom reveni cu detalii în numărul viitor.*

Maramureşul deplânge victimele Şoah-ului

(Urmare din pag. 10)

„În această zi de tristă amintire", se mai arată în mesaj, „gândurile noastre de compasiune adâncă şi regret profund se îndreaptă către toți cei care au avut de suferit în acei ani întunecați. Lichidarea comunității evreieşti transilvănene a fost o îngrozitoare crimă colectivă, un genocid care a lăsat Ardealul orfan şi suferind. Avem datoria morală de a onora memoria victimelor inocente, dar şi de a lua măsuri pentru ca astfel de acțiuni să nu se mai repete vreodată.

Printr-o decizie curajoasă şi salutară, statul român a admis acum un deceniu şi jumătate responsabilitatea majoră în privința Holocaustului care s-a petrecut în teritoriile administrate de România, precum Basarabia, Bucovina sau Transnistria, în perioada întunecată a genocidului antievreiesc. De atunci şi până astăzi, România şi-a asumat, într-o manieră onestă, trecutul traumatic, înregistrând progrese notabile în ceea ce priveşte prezervarea memoriei Holocaustului, combaterea antisemitismului, a rasismului, a intoleranței şi a xenofobiei.

Istoria ne-a arătat însă că niciodată răul nu a încetat să existe. Toate aceste eforturi menționate trebuie consolidate şi continuate. Încă de la începutul mandatului meu, am militat pentru onorarea memoriei victimelor Holocaustului şi am susținut orice demers menit să contracareze antisemitismul, negaționismul sau tendințele extremiste. Voi continua să apăr drepturile şi libertățile individuale, valorile europene şi ale statului de drept, astfel încât România să-şi consolideze progresele înregistrate până acum. Această misiune este o condiție fundamentală pentru ca țara noastră să rămână un stat puternic, sigur şi profund ataşat valorilor euro-atlantice.

Fie ca amintirea victimelor să rămână veşnic în inimile noastre!"

E.S. Hans Klemm a evocat din Memoriile lui Elie Wiesel momentele deportării evreilor din Sighet, scoțând în evidență rapiditatea cu care regimul horthyst a pus în aplicare planul de deportare.

Prefectul județului Maramureş, Vasile Moldovan, a adus un omagiu victimelor Holocaustului. „Onorăm astăzi memoria victimelor celei mai mari tragedii a umanității, cu impact direct şi dramatic asupra societății româneşti. Acțiunile INSHR şi ale FCER, care prețuiesc dreptul la viață şi promovează activități de comemorare în scopul educării generației actuale, sunt exemple care merită toată admirația noastră. Vă rog să îmi permiteți să mă înclin în fața supraviețuitorilor Holocaustului, să îmi permiteți să aduc omagiul meu evreilor deportați şi exterminați în Holocaust, dar şi familiilor acelora care au avut de suferit. Municipiul Sighetu Marmației şi județul Maramureş îşi respectă şi îşi plâng morții, iar cetățenii poartă în inimă, suflet şi conştiință regretabilele evenimente din urmă cu 75 de ani. Fie ca memoria lor să rămână veşnic vie!", a spus vorbitorul.

Horia Scubli, primarul municipiului, a calificat Holocaustul drept cea mai mare tragedie a umanității, când au murit milioane de oameni numai pentru că erau evrei. Dar, a spus vorbitorul, suntem aici pentru a ne asigura că astfel de lucruri nu se vor mai repeta.

După terminarea cuvântărilor, primrabinul Oradei, Shraya Kav, a rostit Kadiş pentru victimele deportărilor, iar membrii comunității care au participat la ceremonie şi delegații CE din Oradea au cântat *El Male Rahamim*, rugăciunea pentru cei plecați.

Au fost depuse coroane de flori din partea preşedintelui României, Ambasadei Statelor Unite, Instituției Prefectului-Județul Maramureş, Primăriei Sighetu Marmației, Institutului „Elie Wiesel", Comunității Evreilor din Sighet şi a altor comunități evreieşti din țara noastră. După-amiază, la Casa Memorială „Elie Wiesel" a avut loc proiecția filmului „Dire l'indicible. La quête d'Élie Wiesel", un documentar despre întoarcerea lui Elie Wiesel în oraşul natal. De asemenea, au fost premiați elevii care au participat la concursul de eseuri „Elie Wiesel şi lecțiile sale de viață".

Ploieşti

Giuvaiere ale culturii iudaice şi româneşti

Duminică, 2 iunie 2019, membri şi prieteni ai JCC Bucureşti au participat la o excursie organizată de Delia Marc, coordonatoarea programelor din grupa de vârstă 35-65 de ani. Acțiunea a fost plasată sub emblema „Giuvaiere ale culturii iudaice şi româneşti" şi a propus un traseu cu trei obiective: Sinagoga „Beth Israel" din Ploieşti, Muzeul „Casa de târgoveț din secolele al XVIII-lea-al XIX-lea" din acelaşi oraş şi „Casa cu blazoane" din comuna Chiojdu, jud. Buzău.

Vizita la Sinagoga „Beth Israel" a fost întâmpinată cu prietenie de preşedinta CE Ploieşti, Adela Herdan, care a oferit un istoric al edificiului (proiectat de arh. Israel Goligher şi inaugurat în aprilie 1912) şi al evreilor din Ploieşti, ajungând până la actualitatea vieții comunitare. Sinagoga „Beth Israel" a rezistat legislației antisemite şi Holocaustului, fiind singurul lăcaş de cult, din cele şase ale Ploieştiului de odinioară, care nu a fost distrus în acei ani.

C.B.

Ziua Limbii şi Teatrului Idiş

La 29 şi 30 mai 2019, la Suceava a fost celebrată a doua ediție a Zilei Limbii şi Teatrului Idiş (ZLTI). Evenimentele au fost organizate de Federația Comunităților Evreieşti din România-Cultul Mozaic, prin Departamentul Cultură, Istorie, Artă, Media (director Robert Schorr), Consiliul Județean Suceava, Primăria Municipiului Suceava, Muzeul Bucovinei, Teatrul Municipal „Matei Vişniec", Comunitatea Evreilor din Suceava. Parteneri au fost Guvernul României, prin Departamentul pentru Relații Interetnice, Fundația „Caritatea", The American Jewish Joint Distribution Committee, Instituția Prefectului – Județul Suceava, Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, comunitățile evreilor din Bucureşti, Oradea şi Iaşi.

Evenimentul a fost deschis la Muzeul Bucovinei de directorul Constantin-Emil Ursu, care a mulțumit FCER-CM pentru sprijinul acordat constant instituțiilor sucevene. El s-a arătat onorat că ediția de anul acesta s-a desfăşurat în întregime la Suceava.

Robert Schorr, directorul DCIAM şi coordonatorul celor două ediții de până acum ale evenimentului, şi-a exprimat încântarea de a întări, printr-un astfel de eveniment, legăturile umane şi profesionale cu oraşul lui natal şi a reamintit că instituirea ZLTI în România (la 30 mai, după ziua de naştere a scriitorului Iţic Manger) se datorează inițiativei deputatului din partea FCER-CM, Silviu Vexler. Vorbitorul a adresat calde mulțumiri tuturor instituțiilor implicate în buna organizare a evenimentului.

Preşedintele CE Suceava, prof. Sorin Golda, a prezentat expoziția „Soldați şi medici evrei în Primul Război Mondial", documentată şi realizată de echipa CSIER „Dr. Wilhelm Filderman" (dr. Anca Tudorancea, dr. Irina Spirescu, Marius Popescu). Inaugurată anul trecut, în contextul Centenarului sărbătorit de la Marea Unire, expoziția cuprinde 24 de panouri cu documente şi fotografii care atestă contribuția excepțională a evreilor din România la înfăptuirea acestui eveniment istoric major (23.000 de evrei mobilizați). Figuri exemplare sunt colonelul Mauriciu Brociner, avocatul Wilhelm Filderman, medicul şi scriitorul Adolf Steuerman-Rodion şi mulți alții.

Preşedintele FCER-CM, dr. Aurel Vainer, a fost prezent la eveniment împreună cu soția, Anette Vainer, după ce cu o seară înainte participaseră la deschiderea Zilelor Internaționale ale Culturii Idiş „Avram Goldfaden" de la Iaşi: „Am ținut neapărat să vin astăzi aici, pentru că amiciția autorităților din Suceava este de excepție. Poate ați observat că programul nostru de acum este mai bogat, mai complex; anul viitor vom avea un festival" (după modelul Zilelor „Mihail Sebastian", care au evoluat înspre un festival internațional). Vorbitorul şi-a exprimat convingerea că evenimentul de astăzi este „unul dintre vectorii care vor duce la recunoaştere reciprocă" între evrei şi români.

În acest sens, preşedintele Aurel Vainer şi directorul Robert Schorr au acordat Medalia „Avram Goldfaden" însoțită de brevetul cu textul: „Devotament în prezervarea limbii şi a teatrului idiş din România" următoarelor personalități: Gheorghe Flutur, preşedintele Consiliului Județean Suceava; Ion Lungu, primarul oraşului Suceava; Mirela Adomnicăi, prefectul județului Suceava; Constantin-Emil Ursu, directorul Muzeului Bucovina; Sorin Golda, preşedintele CE Suceava; Carmen Steiciuc, directoarea Teatrului Municipal „Matei Vişniec"; Alexandrina şi Florian Chelu, artişti; Teatrul „Regina Maria" din Oradea (unde piesa „Scripcarul pe acoperiş" se joacă, de la premiera din 2011, cu casa închisă); Dana Humoreanu, ziaristă; şi Valentin Popa, rectorul Universității „Ştefan cel Mare".

Preşedintele CJ Suceava Gheorghe Flutur a afirmat: „Vă mulțumesc tuturor, prieteni de la această frumoasă comunitate, pentru distincția pe care mi-ați acordat-o. Vă aştept cu drag pentru un festival, anul viitor. Noi ne mândrim cu dumneavoastră." În opinia lui, viitorul festival va constitui un punct de atracție şi pentru publicul din străinătate.

Primarul Ion Lungu a subliniat: „Ne arătăm respectul față de comunitatea evreiască, pentru rolul pe care l-ați avut şi îl aveți încă în dezvoltarea oraşului nostru. Sunteți o comunitate mică, dar dinamică şi importantă, şi vă felicit."

Prefectul Mirela Adomnicăi a făcut o incursiune în istoria teatrului idiş în România, punctând principalele repere: Avram Goldfaden, Grădina de vară „Pomul Verde" din Iaşi, prima cronică de teatru pe această temă (semnată de Mihai Eminescu), prima actriță de teatru idiş profesionist din lume, Sara Segal, originară din Galați, şi, ajungând în contemporaneitate, declarația actorului israelian, venit din Ştefăneşti, Yaakov Bodo (Iacob Bodoagă): „În Israel limba idiş nu a murit, a fost doar închisă într-un dulap", care poate fi extrapolată şi la nivelul României, a subliniat vorbitoarea.

Lacziko Enikő Katalin, secretar de stat la Departamentul pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului României, a reiterat misiunea instituției pe care o reprezintă, de apărare şi promovare a valorilor minorităților naționale de pe teritoriul României. Evenimentul de astăzi se circumscrie acestor eforturi permanente, dat fiind că idişul este una dintre limbile apărate prin lege în România. „Din punctul meu de vedere, limba idiş a fost o punte de legătură şi colaborare pentru evreii din Europa, dar şi un bastion cultural extraordinar", a afirmat secretarul de stat.

Expoziție literară şi teatru idiş

Următorul eveniment l-a constituit vernisajul expoziției „Paul Celan – un mare poet al lumii moderne", realizată de echipa Muzeului Național al Literaturii Române din Bucureşti. Expoziția a fost prezentată de muzeografii Eugenia Oprescu şi Daniela Băbu, care s-au referit la impresionanta arhivă „Paul Celan", care cuprinde mii de piese, printre care manuscrise, traduceri în germană din opera unor poeți precum Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Ion Pillat, volumul „Die Buche" (Fagul), legendara antologie a poeziei de expresie germană a evreilor din Bucovina, întocmită de Alfred Margul-Sperber şi editată pentru prima dată la München în 2009.

Seara s-a încheiat la Teatrul Municipal „Matei Vişniec", unde actorii Teatrului „Regina Maria" din Oradea au oferit o reprezentație a piesei „Scripcarul pe acoperiş" (o dramatizare de tip *musical* a romanului „Tevi lăptarul", de Şalom Alehem, un spectacol fără vârstă, care se joacă pe Broadway din 1964).

Originalitatea şi resursele limbii idiş

A doua zi a evenimentului a adus o sală arhiplină, pentru audierea conferinței „Idişul – o lungime de undă specială", susținută de dr. Moshe Idel, profesor de gândire mistică iudaică la Universitatea Ebraică din Ierusalim. Pentru prof. Idel idişul a fost limba maternă. Originalitatea ei constă în contopirea a două familii foarte diferite de limbi, cea semitică şi cea germanică, din care a rezultat „o limbă hibridă care a supraviețuit cel puțin o mie de ani". Din germană, idişul a preluat multe verbe, iar din ebraică, substantive, „ceea ce ne dă sentimentul că idealurile ne sunt ebraice, în timp ce acțiunile noastre depind de limba germană". Idişului îi sunt definitorii diminutivele, aşadar „o lungime de undă emoțională", care implică o relație directă cu femeile şi copiii. Dintr-o limbă modestă şi funcțională, delimitată de ebraica sofisticată şi erudită (în idiş erau traduse lucrări din ebraică, pentru o audiență mai mare), idişul începe să capete prestigiu şi rol cultural; „obligația

(Continuare în pag. 26)

Zilele Culturii Sefarde, la ediția a VI-a

În perioada 14-16 mai 2019, Institutul Cervantes din Bucureşti a găzduit *Zilele Culturii Sefarde*, eveniment care se desfăşoară în fiecare an, din 2014. Organizatorii au fost Ambasada Spaniei la Bucureşti, Institutul Cervantes şi Centrul de Studii Ebraice „Goldstein-Goren" din cadrul Facultății de Litere a Universității din Bucureşti.

„Am încercat să readucem în actualitate una dintre cele mai vechi şi mai longevive comunități de pe teritoriul românesc, cea a evreilor spanioli, veniți aici după expulzarea din 1492, aşezați în Bucureşti încă de la 1550 şi recunoscuți drept comunitate de la 1730. Deşi comunitatea aceasta a fost longevivă şi importantă – sub aspect financiar, economic, cultural, artistic, literar –, ea a dispărut cu totul în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când numărul sefarzilor a rămas atât de mic, încât la sfârşitul războiului comuniştii au desființat comunitatea sefardă, iar puținii sefarzi rămaşi au devenit membri ai comunității majoritare aşkenaze. În 2014 ne-am gândit să reactualizăm această moştenire pierdută, să îi redăm gloria trecută, pentru că puținul care a mai rămas se duce, încet-încet, şi el – dispar clădiri, se schimbă străzile", a arătat în deschidere moderatorul evenimentului, conf. univ. dr. Felicia Waldman, de la Universitatea din Bucureşti.

Ambasadorul Spaniei la Bucureşti, E.S. Manuel Larrotcha, a pus accentul pe expoziția de fotografie intitulată „Descubre Sefarad" – prezentată în această primă zi a evenimentului –, al cărei curator este Marta Puig şi care a fost organizată printr-un parteneriat între Institutul Cervantes din Bucureşti şi Asociația „Red de Juderías de España – Caminos de Sefarad" (Rețeaua oraşelor cu patrimoniu sefard din Spania – Ruta sefardă). El a afirmat: „Prin această expoziție încercăm să aducem un omagiu legăturilor de tip cultural şi uman care există între comunitatea sefardă şi Spania, acordând prestigiul meritat acestei moşteniri sefarde". Vorbitorul a reliefat prezența sefarzilor în Peninsula Iberică (din 70 până în 1492), profundul devotament pe care aceştia l-au păstrat față de Spania, în pofida expulzării, sefarzii fiind unul dintre puținele exemple din istoria umanității de ataşament față de pământul pe care ei sau înaintaşii lor au trăit.

Rosa María Moro de Andrés, directoarea Institutului Cervantes, a adus un omagiu loialității sefarzilor față de fosta lor patrie şi a descris modul în care aceştia sunt onorați în contemporaneitate: „Istoria ne povesteşte că sefarzii au păstrat în cuferele memoriei un tezaur fără vârstă, pe parcursul peregrinării lor de secole: cheile caselor, amintirea străduțelor, limba *ladino*, a literaturii orale celei mai vechi din lumea hispanică, iar în inimile lor au păstrat dragostea față de Spania. În Spania zilelor noastre, puține sunt oraşele sau satele din Castilia, Catalunya, Aragon, Andaluzia care să nu păstreze cu mândrie urmele materiale sau imateriale ale prezenței evreieşti. Se organizează expoziții, congrese, seminare, zile dedicate studiilor istoriei sefarzilor şi personalităților celor mai importante ale iudaismului spaniol medieval."

Ambasadorul Statului Israel la Bucureşti, E.S. David Saranga, a povestit că în 2000, după trei ani petrecuți în România, a fost numit purtător de cuvânt al Ambasadei Israelului în Spania. Întrebat cât de bine stăpâneşte spaniola, el a răspuns că nu ştie spaniolă, ci *ladino*. I s-a spus să uite limba *ladino*, pentru că altfel oamenii o să creadă că vorbeşte o spaniolă stricată. Rezultatul a fost că, ori de câte ori căuta un cuvânt în spaniolă şi nu îl găsea, recurgea la *ladino*, iar colegii îi spuneau: „Vorbeşti ca Cervantes!" Învățase *ladino* în familie, bunicii lui venind în Israel de la Istanbul. Pentru el şi familia lui, *ladino* este „o cultură, o istorie, un exponent al rădăcinilor noastre, de care suntem mândri". Pentru a sublinia umorul şi înțelepciunea acestei limbi, vorbitorul a oferit un proverb reprezentativ: „Un tată poate creşte zece copii, dar zece copii nu pot creşte un tată."

Seara a fost încheiată printr-un miniconcert de muzică *ladino* susținut de mezzosoprana Liat Farris Twaina, acompaniată de pianista Ileana Avram.

A doua zi a fost dedicată unei mese rotunde cu tema „Moştenirea sefardă în Europa", la care au participat Paloma Díaz Mas, specialist în cadrul Consiliului Superior pentru Cercetări Ştiințifice (Spania), Leah Davcheva, directoarea Centrului pentru Educație şi Cercetare Interculturală „Aha Moments" (Bulgaria), şi José Antonio Lisbona, istoric şi politolog spaniol.

În ultima zi au fost proiectate două filme documentare argentiniene: „Pe urmele sefarzilor" (2017, regizori Carina Gurovitz şi Paula Castiglioni) şi „Teatrul idiş în Argentina" (1991, regizor Uri Gordon, actor Moisés Berko Jablkowski, cunoscut drept Agahska).

***Pagină realizată de* CLAUDIA BOSOI**

JCC ROMÂNIA

ŞTIRI DESPRE Centrele Comunitare Evreieşti

JCC BUCUREŞTI

Şabat împreună

Shabat Shalom România, organizat pe 17 mai a.c., a fost cel mai mare proiect evreiesc naţional, desfăşurat simultan în 30 de comunităţi şi care a adunat împreună 1600 de evrei, ce au întâmpinat în acelaşi timp Şabatul, indiferent de comunitatea în care se aflau. Proiectul naţional a fost coordonat de Ery Pervulescu.

Comunitatea evreiască bucureşteană şi-a unit eforturile cu Centrul Comunitar Evreiesc, astfel încât Sinagoga Mare a devenit gazda celor 250 de participanţi ce au răspuns „prezent” la acest proiect.

Mozaic fotografic

Prin vernisajul expoziţiei „Mozaic fotografic 2019”, Centrul Comunitar Evreiesc bucureştean a devenit gazda unei noi expoziţii, de data aceasta semnată de Armand Beraru.

Armand Beraru s-a născut în anul 1932 la Cernăuţi şi în 1964 a făcut *Alia* din Bucureşti în Israel, oraşul de reşedinţă devenindu-i Haifa.

Artistul fotograf a avut expoziţii în numeroase ţări, inclusiv în Israel şi România, ultima oară în martie acest an la Craiova. Expoziţia a fost prezentată de Delia Marc şi de Mircea Anghel, preşedintele Asociaţiei artiştilor fotografi din Craiova. O parte dintre fotografiile lui Armand Beraru sunt expuse permanent la Centrul Congreselor din Bad Hofgastein (Austria), în instituţii din Israel şi în mediul *online*. *(Vom reveni în numărul viitor.)*

Din viitorul apropiat

#Taberele evreieşti organizate de către Centrul Comunitar Evreiesc din Bucureşti îmbină socializarea, activităţile recreative, distractive cu excursiile, învăţarea, petrecerea unui Şabat împreună şi de obicei se încheie prin legarea multor prietenii.

Acestea sunt organizate în funcţie de vârsta participanţilor iar detalii despre perioadele şi locul de desfăşurare găsiţi pe www.jcc.ro ori contactând Centrul Comunitar Evreiesc Bucureşti la 021-320.26.08.

ADRIAN GUERON

JCC IAŞI

Iaşiul sărbătoreşte evreieşte

Centrul Comunitar Evreiesc din Iaşi a fost neîncăpător pentru cei ce au dorit să participe la tradiţionalul picnic organizat de *Yom HaAţmaut* – Ziua Independenţei Israelului.

În deschiderea evenimentului, preşedintele C.E. Iaşi, ing. Abraham Ghiltman, a arătat că proclamarea Independenţei la 14 mai 1948 a însemnat materializarea visului milenar al poporului evreu, Israelul fiind azi o ţară modernă, mândră de istoria sa, o ţară care ocupă un loc de frunte în multe domenii.

Albert Lozneanu, directorul JCC Iaşi, a vorbit despre *Yom HaZikaron,* ziua în care îi amintim şi îi comemorăm pe cei care au plătit cu viaţa ca noi să ne putem duce existenţa în demnitate şi libertate, care este urmată imediat de *Yom HaAţmaut*, ca o dovadă a faptului că viaţa merge înainte şi că trebuie să fim recunoscători pentru ceea ce suntem şi avem astăzi.

JCC Iaşi a participat la cel mai mare Kabalat şi Oneg Şabat organizat în România, sub sloganul „Shabat Shalom România”. Cântecele tradiţionale şi bucatele gustoase au creat o atmosferă autentic evreiască, care i-a făcut pe participanţi să se simtă ca într-o mare şi unită familie.

Duminică, 20 mai, cu prilejul sărbătorii Lag Ba’omer a fost organizată o întâlnire a tineretului din comunitatea ieşeană. Vorbind despre semnificaţia acestei sărbători, Benjamina Ides Vladcovschi a arătat că Lag Ba’omer este una dintre sărbătorile iudaice cele mai îndrăgite de copii, fiind celebrată în popor prin focuri de tabără, iar rabinul Yehoshua Aronovich a explicat originea sărbătorii şi menţionat că pentru prima dată în literatura rabinică medievală apare referirea la Rabbi Akiva legată de Lag Ba’omer. În continuare, participanţii şi-au testat cunoştinţele pe teme religioase într-un concurs cu premii.

Şi în acest an, JCC Iaşi a organizat, cu sprijinul Polinger Family Foundation şi al JDC, evenimentul „*Polinger Day of Children - Ziua Internaţională a Copilului*”, prilej cum nu se poate mai nimerit pentru bunici, părinţi şi copii să petreacă împreună câteva ore plăcute, care s-au transformat într-o amintire de neuitat.

De ziua lor, copiii s-au distrat copios la complexul „*OZ - magia jocului”,* alături de clovni şi animatori, au cântat, au dansat, şi-au colorat feţele într-o amuzantă sesiune de *facepainting*, au modelat baloane, au participat la jocuri şi concursuri distractive, iar la final au savurat un tort delicios.

SILVIAN SEGAL

JCC ORADEA

O lună bogată în evenimente

Marţi 7 mai a.c., la întâlnirea generaţiei de mijloc, în ajun de Yom HaZikaron, preşedintele CEO, Felix Koppelmann**,** şi prim-rabinul Shraya Kav le-au subliniat celor prezenţi cât de important este să ne aducem aminte de această zi. Pentru că datorită acestor eroi care şi-au pierdut viaţa luptând neînfricat în războaie să apere Pământul Sfânt, Israelul de azi există. Tot în acea seară, la ora 20, s-a aprins o lumânare comemorativă lângă drapelul Israelului şi s-a rostit rugăciunea Izkor.

Pe 5 Iyar (după calendarul evreiesc) Yom HaAţmaut a culminat cu un Oneg Şabat deosebit unde, în mod excepţional, i-am avut invitaţi pe celebrul medic din Israel, cu rădăcini orădene, dr. Gabor Mozes, şi pe un alt oaspete de onoare, senator şi fost ministru al Sănătăţii, dl. Cseke Attila. Amândoi s-au simţit foarte bine în acea seară, iar la sfârşitul cinei, Cseke Atilla a rostit un mic discurs în limba ebraică, spunând cât de bucuros a fost că a avut ocazia să ia parte, pentru prima dată în viaţă, la un Oneg Şabat: „Admir această comunitate pentru felul în care vă respectaţi tradiţia şi cultura, dar mai ales apreciez atât deschiderea voastră faţă de celelalte religii, cât şi buna relaţie în colaborările cu minorităţile sau alte etnii din România”, *a spus* Cseke Atilla.

Cum în timpul săptămânii majoritatea oamenilor lucrează, s-a decis ca spectacolul de Yom HaAţmaut să se desfăşoare duminică, 12 mai, invitaţi fiind atât membrii comunităţii, cât şi cetăţenii orădeni. La început, preşedintele Felix Koppelmann a descris publicului numeros importanţa acestui eveniment. Fiind plecat în Israel, s-a citit mesajul directorului JDC România, Israel Sharli Sabag**,** transmiţând *Mazel Tov* cu bucurie şi entuziasm pentru cei 71 de ani de independenţă, dar şi aprecierile acestuia faţă de CEO. A mulţumit de asemenea pentru efortul vieţii comunitare active orădene, dar şi pentru devotamentul exemplar al preşedintelui Felix Koppelmann.

Programul artistic a avut loc în Sinagoga Neologă Zion şi a fost deschis cu un minirecital al formaţiei Hakeshet Klezmer Band după care, timp de o oră, a concertat o trupă formată din şapte tineri talentaţi din oraşul Ariel.

În această lună ne-am alăturat programului din broşura naţională, organizând cu mare fast cel mai mare Oneg Şabat din România. Se cuvine să ţinem cont de faptul că acea zi de vineri s-a suprapus cu alte două evenimente cunoscute (pelerinajul la Auschwitz – Marşul Memoriei şi seminarul Ibaneh**,** organizat la Be Yahad Cristian), la care au participat 15 membri din comunitatea noastră. În schimb, la programul „Shabat Shalom, România!” din 17 mai au fost prezenţi la Oradea 91 de membri.

Pe 24 mai am sărbătorit Lag BaOmer**.** S-a organizat în curtea CEO un foc de tabără, unde fetele de la OrNeurim au încins atmosfera cu dansuri, alături de copii şi tineri.

Luna s-a încheiat cu o frumoasă petrecere în clubul „Generaţiei de aur”, dată în cinstea zilelor de naştere ale elegantelor doamne Bodor Zsuzsanna (75 ani) şi Kincses Ecaterina (78 ani). Cu această ocazie, le urăm *Mazel Tov* cu sănătate, bucurii şi linişte sufletească!

DOINA BUMBU

JCC TIMIŞOARA

Ciclu de evenimente festive în cinstea Zilei Israelului

Ziua Israelului, Yom HaAţmaut, a fost celebrată la Timişoara printr-o serie de manifestări. Violonista Bea Sharon, israeliancă născută la Timişoara, iniţiatoare a originalului şi îndrăgitului grup klezmer „Mazel Girls”, a susţinut un concert în comunitatea din oraşul natal. Acompaniată de excepţionalul pianist Traian Moldovan, după o singură repetiţie comună, Bea Sharon a reuşit să anime sala plină, venită la eveniment. Într-o română elegantă, ea a povestit istoria fiecărei melodii klezmer pe care a interpretat-o. S-a aplaudat minute în şir, iar cei prezenţi au cântat împreună cu cei doi maeştri. Cunoscută pentru evoluţia ei ca violonistă în principalele orchestre din Israel, Bea Sharon are o carieră impresionantă în Israel. Absolventă a Academiei de Muzică din Tel Aviv, având un master în muzicologie, Bea Sharon a îmbrăţişat în ultimii ani, pe lângă muzica clasică, şi această muzică tradiţională evreiască, cea klezmer. Tânărul timişorean Traian Moldovan este, de asemenea, un talent cunoscut deja şi prin proiectele comunităţii. Pornind de la muzica clasică, dar fiind şi component al unei trupe de muzică modernă, el este un muzician în evoluţie, care cu siguranţă mai are multe de spus în acest domeniu.

*

Grupul muzical al Centrului Comunitar din oraşul israelian Ariel le-a adus o imensă bucurie timişorenilor. Pe Shai Orni l-am cunoscut şi prezentat de multe ori în postura sa de director al JCC Bucureşti. Întors de câţiva ani în Israel, el este directorul JCC Ariel, care are o activitate cu adevărat impresionantă, fiind principalul „livrator” de programe din oraş. Sute de proiecte pentru toate generaţiile se regăsesc în programul anual al centrului, care deserveşte copii de toate vârstele, adulţi şi pensionari. Principalul oraş din zona Shomronului a devenit în ultimii ani un important centru universitar, acest lucru ducând la creşterea numărului programelor.

Talentaţi şi luminoşi, tinerii din Ariel au adus bucurie şi speranţă în comunităţile pe care le-au vizitat. De-a lungul unui an, ei au pregătit un adevărat *show*, cu orchestraţii, interpretări şi costume originale. A fost o seară israeliană adevărată, acompaniată de o gustare de calitate, cu mâncăruri specifice, oferite de Restaurantul Ritual.

*

Kabalat şi Oneg Şabat sunt celebrate, de peste 20 de ani, în absolut fiecare săptămână la Timişoara. Participanţii vin, obosiţi uneori după săptămâna de lucru, iar atmosfera familială a evenimentului îi face să se întremeze cu repeziciune. Între 30 şi 70 de persoane participă săptămânal la acest eveniment.

Luna mai a acestui an a cunoscut, însă, două seri de Şabat speciale. Prima a fost în compania muzicienilor din Israel, a doamnei Bea Sharon şi a grupului muzical din Israel. Cea de-a doua a fost marele Şabat naţional, cu titlul *Shabat Shalom România*, când intrarea Reginei zilelor săptămânii a fost onorată festiv în aproape toate comunităţile din România. La cele două seri de Şabat au luat parte peste 200 de oameni.

LUCIANA FRIEDMANN

JCC BUCUREŞTI
Str. Popa Soare 18
Telefon: 021.320.26.08
E-mail: bucuresti@jcc.ro
www.jcc.ro

JCC IAŞI
Str. Elena Doamna 15
Telefon: 023.231.37.11
www.facebook.com/groups/jcciasi

JCC ORADEA
Str. Mihai Viteazu 4
Telefon: 025.943.48.43
www.facebook.com/JccOradeaEvenimente

JCC TIMIŞOARA
Str. Gh. Lazăr 5
Telefon: 025.620.16.98

Pagină coordonată de **GEORGE GÎLEA**

Pogromurile de la Ismail şi Cahul (1872)

În numărul anterior al R.E. am luat ca studiu de caz oraşul Galaţi pentru a ilustra trei cazuri de violenţă antisemită petrecute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Acum mă voi referi la două episoade de violenţă care s-au petrecut în Basarabia la 1872, pe când provincia se afla sub administraţie românească.

Evenimente cumplite s-au petrecut la Ismail, pe 24 ianuarie 1872. Declanşatorul a fost un furt comis în catedrala oraşului de către un evreu lituanian botezat, pe nume Moise Samson, zis şi Jenkel Silberman. Acesta a furat 112 ducaţi, o cruce de argint suflată cu aur, de pe Chivotul Legii, un cufăr şi două linguriţe din argint. Fiind arestat, acesta l-a denunţat pentru complicitate pe M. Preissman, un croitor pentru care lucra, dar şi pe M. Goldschlanger, preşedintele comunităţii israelite. Obiectele furate, cu excepţia crucii, au fost găsite în haznaua Hotelului Pascalowitz. În hotel locuiau Goldschlanger, rabinul Alter Brandes şi 30 de familii israelite. Acuzându-i pe evrei de profanare, populaţia creştină a dezlănţuit un atac împotriva evreilor într-o suburbie a oraşului, care a durat până pe 26 ianuarie. 60 de case au fost distruse şi zeci de evrei au fost maltrataţi.

Răspunsul autorităţilor poliţieneşti la acest episod de violenţă a fost pasivitatea, încurajatoare pentru mulţime. Prefectul juca cărţi în timpul exceselor, în semn de aprobare tacită.

Goldschlanger şi rabinul Brandes au fost trimişi la închisoare, dar au fost eliberaţi la insistenţele consulului grec. La două luni distanţă, a fost numită o comisie de anchetă la Galaţi, însă procesele-verbale nu au fost niciodată publicate. Potrivit declaraţiilor unor evrei din Ismail, autorităţile locale au împiedicat desfăşurarea anchetei penale, intimidând atât martorii, cât şi membrii comisiei. Au fost arestaţi din nou Goldschlanger, rabinul Brandes, Abraham Preissmann, Silberman şi alţi doi evrei şi au fost aduşi în faţa Curţii cu juraţi de la Buzău. Procesul s-a judecat pe 15 aprilie 1872. Juriul a decis că toţi evreii erau vinovaţi. Silbermann a fost condamnat la cinci ani închisoare, iar ceilalţi evrei la câte doi ani.

Actele de violenţă de la Cahul, unde trăia o comunitate evreiască numărând în jur de 1000 de persoane, au început pe 30 ianuarie 1872 şi s-au intensificat a doua zi. Prefectul a dispărut, iar evreii au fost lăsaţi pe mâna mulţimii furioase. Violenţele au continuat până pe 3 februarie. Soldaţii i-au condus pe evrei în barăci, sub pretextul asigurării protecţiei, însă, pe drum, ei au permis ca evreii să fie bătuţi de creştini. Au fost închişi în barăci timp de 3 zile, fără apă şi hrană. Două femei au avortat, iar două tinere au fost violate. Evreii au fost umiliţi de ofiţerul care îi supraveghea, punându-i să se sărute, spunându-le că vor muri oricum, pentru că mulţimea va trage focuri asupra barăcii. Insurgenţii de la Cahul au fost achitaţi de Curtea cu Juraţi de la Buzău, fapt care i-a scandalizat pe consulii străini, care au protestat multă vreme.

Pe 19 aprilie, Sir Francis Goldschmidt a făcut o interpelare în Camera Comunelor din Parlamentul britanic, în legătură cu atrocităţile de la Cahul. Şi în Ţările de Jos s-a făcut o interpelare de acest fel, pe 23 septembrie. Şi, pentru prima dată, şi Statele Unite şi-au arătat indignarea faţă de persecuţiile inumane petrecute în Basarabia. Gravitatea faptelor, frecvenţa şi barbaria persecuţiilor creşteau probabilitatea unei intervenţii a Puterilor străine.

Acest semnal de alarmă a declanşat puternice îngrijorări, iar guvernul a oprit pentru moment expulzările evreilor de la sate. Pe 20 aprilie 1872, prinţul Carol i-a graţiat pe Goldschlanger şi pe rabinul Brandes, iar celorlalţi evrei le-a redus pedeapsa, urmând a fi puşi în libertate.

MARIA MĂDĂLINA IRIMIA

Constantin Karadja a salvat mii de evrei români

FCER-CM, împreună cu Ministerul român al Afacerilor Externe, Academia Română, Universitatea din Bucureşti, Institutele de Istorie „Nicolae Iorga” din Bucureşti şi „Gheorghe Barițiu” din Cluj, au organizat la 14 mai a.c., la Templul Coral, simpozionul „Constantin Karadja – diplomatul şi cărturarul care a salvat evrei români”.

Faptele lui Constantin Karadja nu reprezentau o necunoscută pentru opinia publică evreiască din România, deoarece el primise încă în 2005 titlul de „Drept între Popoare” din partea Institutului Yad Vashem pentru eforturile lui, în calitate de diplomat, de a salva de la deportarea la Auschwitz evrei români din străinătate, mai ales din Germania. Simpozionul, cu participarea unor specialişti de excepţie, cercetători, diplomaţi, profesori universitari, a fost prilejul de a dezvălui diferitele faţete ale unui intelectual apreciat, om de cultură şi diplomat, care în această calitate a insistat pentru păstrarea principiului obligativităţii de a proteja în străinătate drepturile cetăţenilor din România, indiferent de etnia lor. Acesta a fost crezul lui Karadja, pe care a încercat să-l respecte şi să-l pună în aplicare, atât în calitatea lui de consul general în Germania din timpul lui Hitler, cât şi în cea de director al Direcţiei Consulare a MAE.

Deschizând lucrările simpozionului, Robert Schorr, directorul Departamentului de Cultură, Istorie, Artă, Media, a amintit că este vorba de evocarea unui român „Drept între Popoare” şi i-a amintit pe cei doi moderatori: Ovidiu Bănescu, vicepreşedintele FCER, şi dr. Ovidiu Cristea, directorul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”. În cuvântul său introductiv, vicepreşedintele FCER a insistat asupra titlului acordat lui Karadja, subliniind condiţiile în care se acordă această distincţie. Dr. Ovidiu Cristea a vorbit despre activitatea de cercetare depusă la MAE pentru păstrarea memoriei diplomatului şi dezvăluirea de noi date despre activitatea lui. Astfel, dr. Doru Gheorghe Liciu, de la MAE, a arătat că numele lui Karadja era cunoscut de cercetătorii Holocaustului, atât datorită unor programe organizate în Suedia, ţara de origine a diplomatului, cât şi cercetărilor efectuate de Direcţia de Arhive Diplomatice a MAE din Bucureşti. În activitatea de cercetare, mai ales în cea referitoare la perioada petrecută la Berlin, a existat o colaborare foarte bună cu Muzeul Holocaustului de la Washington şi Institutul Yad Vashem. După acordarea titlului de „Drept între Popoare”, s-au continuat cercetările şi au fost găsite documente noi. Cercetările s-au extins şi asupra vieţii lui, astfel că în 2011 s-a organizat la Stockholm un seminar despre viaţa şi activitatea lui diplomatică şi o expoziţie de documente. În 2016, când România a deţinut preşedinţia IHRA, MAE a organizat o expoziţie despre activitatea diplomaţilor români între 1938-1945. În februarie 2018 a fost prezentată în Israel expoziţia „Diplomaţi, Drepţi între Popoare”, în cadrul căreia au figurat şi diplomaţii români Constantin Karadja şi Florin Manoliu, iar la 13 noiembrie 2018 a avut loc la Stockholm un alt eveniment despre Karadja. Dr. Gh. Liciu a menţionat că numeroşi alţi diplomaţi români au făcut eforturi de a-i salva pe evreii români, eliberându-le paşapoarte şi vize pentru evitarea deportărilor.

Conf. univ. dr. Ileana Stănculescu, de la Universitatea din Bucureşti, a prezentat imaginea intelectualului de excepţie Constantin Karadja şi contribuţia lui la cultura română, în condiţiile în care, deşi avea şi rădăcini româneşti (familia domnitorilor Caragea), pentru el România a fost o ţară de adopţie, pe care a iubit-o din tot sufletul şi care, la venirea comuniştilor, a avut faţă de el un comportament incalificabil. Dacă nu a murit la închisoare, aceasta s-a datorat faptului că s-a stins curând din viaţă, a subliniat vorbitoarea.

Dr. Stelian Obiziuc, cercetător la MAE, a arătat că în 2008 a fost lansat un proiect vizând valorificarea memoriei lui Karadja. După 10 ani de cercetări în arhivele româneşti şi străine, s-au născut două lucrări de bază: în ianuarie 2014 s-au editat Manualul Diplomatic şi Consular al lui Karadja, una dintre cele mai bune lucrări în acest domeniu, şi un volum de documente diplomatice care cuprind aspecte inedite ale activităţii lui Karadja la Berlin între 1932-1941. În ele este reflectată inclusiv politica statului român faţă de evrei. Există şi documente noi, provenite de la familia diplomatului. În calitatea lui de consul general la Berlin între 1932-1941, Karadja a urmărit ascensiunea nazismului şi înrăutăţirea situaţiei evreilor şi a depus eforturi pentru protejarea cetăţenilor români de origine evreiască, a arătat cercetătorul.

Dr. Ottmar Traşcă, de la Institutul de Istorie „Gh. Barițiu” din Cluj, a punctat o serie de aspecte mai puţin cunoscute din activitatea diplomatului. Între 1942-1944 C. Karadja a avut calitatea de director al Direcţiei Consulare a MAE, fiind „omul potrivit la momentul potrivit”, a apreciat vorbitorul. Este primul diplomat român care informează despre ce se întâmplă cu evreii, inclusiv cu evreii români din Germania. Din 1938, el trimite rapoarte despre situaţia evreilor, despre Kristallnacht şi arată că situaţia evreilor este intolerabilă. El se referă şi la lagăre, fiind primul diplomat român care atrage atenţia asupra intenţiei regimului nazist de a crea ghetouri în Polonia şi de a-i deporta acolo pe evreii din Austria şi Germania. Autorităţile germane nu au privit cu ochi buni activitatea lui Karadja. El este rechemat la Minister, dar nu din cauza germanilor. În continuare şi ca director al Direcţiei Consulare, încearcă să-i salveze pe evreii români. Ottmar Traşcă a explicat că nereuşitele înregistrate de Karadja şi de alţi diplomaţi români în demersurile lor au fost cauzate de existenţa unui acord secret între guvernul Antonescu şi Hitler, în care partea română renunţa la protejarea evreilor români aflaţi în Germania şi alte ţări ocupate de germani, care sunt deportaţi în pofida protestelor diplomaţilor. Abia după 23 august 1944 se fac noi demersuri româneşti, care însă nu i-au mai putut salva pe evreii români din străinătate,

EVA GALAMBOS

(Continuare în pag. 26)

File din istoria evreimii clujene, ediția a VII-a

Comunitatea Evreilor din Cluj, FCER, Primăria şi Consiliul local şi Muzeul de Artă din Cluj-Napoca au organizat cea de a VII-a ediţie a evenimentului, devenit de-acum tradiţional, „File din istoria evreimii clujene”. Tema simpozionului a fost „Personalităţi evreieşti ale scenelor clujene, presă şi ziarişti evrei din Cluj”. În acelaşi timp au avut loc ceremonii de comemorare dedicate celor 75 de ani de la martiriul evreilor din Cluj.

Vom reveni pe larg în numărul viitor. (E.G.)

Din activitățile de cercetare ale CSIER
Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România

Scurt istoric al Comunității Evreieşti din Lespezi

Localitate situată în partea nord-vestică a judeţului Iaşi, pe malurile râului Siret, în anul 1931 comuna Lespezi făcea parte din judeţul Baia şi era compusă din satele Heci, Buda, Bursuc, Diudiu, Fotin Enescu, Hârtoape, Lespezi, Sireţel şi Ţântirim.

Evreii au început să se aşeze şi să îşi construiască locuinţe în Lespezi începând de la sfârşitul secolului al XVII-lea. Potrivit unei statistici, în anul 1832 trăiau în localitate 54 de negustori şi meseriaşi evrei, dintr-un total al populaţiei de 331 de persoane, iar în perioada 1832-1835 numărul lor se ridicase la 70. Tot în acea perioadă existau în orăşel o sinagogă şi un *heder*.

La târgul Lespezi, cartea domnească pentru stabilirea negustorilor evrei s-a obţinut în anul 1825. Conform documentelor arhivistice, comunitatea evreiască din Lespezi a fost înfiinţată în anul 1885. Scopul comunităţii era de a întreţine, subvenţiona şi administra instituţiile evreieşti cu caracter religios, de asistenţă socială şi de înmormântare ale populaţiei evreieşti. Comunitatea făcea parte din Uniunea Comunităţilor Evreieşti din Vechiul Regat.

În anul 1898 a fost înfiinţată la Lespezi societatea sionistă „Tomchei Sion”. Tot în acest an a fost deschisă o şcoală mixtă pentru 200-250 de elevi. În anul 1899 comuna Lespezi număra o populaţie de cca. 2.500 de persoane, fiind una dintre localităţile cu populaţie majoritar evreiască.

În anul 1927 în localitate funcţiona Azilul de Bătrâni „*Moşev Zikenim*”. În timpul Răscoalei din 1907, târguşorul Lespezi, aflat la vremea respectivă în judeţul Suceava, a fost devastat. Doi evrei au fost omorâţi, iar magazinele evreieşti au fost vandalizate.

În vara anului 1940, localitatea a fost scena unor violenţe îndreptate împotriva evreilor. La 1 iulie au fost daţi jos din trenuri, în staţia Lespezi, evrei maltrataţi de către călători şi soldaţi. În data de 2 iulie au fost aruncaţi din trenuri, înainte de intrare şi după ieşirea din staţie, nouă evrei, dintre care patru au murit, iar cinci au suferit răni grave, necesitând internarea lor în spitalul din Lespezi.

Evreii din Lespezi au fost supuşi Ordinului nr. 4147, din 21 iunie 1941, prin care toţi bărbaţii evrei valizi între 18 şi 60 de ani, din satele aflate între Siret şi Prut, au fost evacuaţi în lagărul de la Tg. Jiu, iar restul familiilor au fost evacuate, cu ceea ce le era strict necesar pentru trai, în comunele urbane de pe teritoriile judeţelor respective, prin grija prefecţilor de judeţ. În cazul localităţii Lespezi, femeile şi copiii au fost evacuaţi la Fălticeni. În luna septembrie, evreii eliberaţi din lagărul de la Tg. Jiu au ajuns la Fălticeni, unde au prestat muncă obligatorie. La 8 mai 1944, evreii din Lespezi au fost evacuaţi din Fălticeni, împreună cu întreaga populaţie evreiască din localitate, în Dorohoi, Botoşani, Suceava, Roman şi Bucureşti. O parte dintre aceştia s-au întors în timp la Fălticeni, întrucât oraşul Lespezi a fost distrus. La data de 15 octombrie 1945, dintre evreii evacuaţi din Lespezi se găseau 61 în Dorohoi (Lespezi şi Fălticeni), 98 în Suceava, 205 în Botoşani, 323 în Fălticeni şi 11 în Bucureşti.

După Holocaust, numărul populaţiei evreieşti din Lespezi a scăzut simţitor, majoritatea emigrând în Palestina şi ulterior, după 14 mai 1948, în nou-creatul Stat Israel.

NATALIA LAZĂR

Papa Francisc – creator de punți între oameni de diferite culte

Wilhelm Dancă, decanul Facultății de Teologie Romano-Catolică (Universitatea din București): Mesajele Papei Francisc în România au avut un caracter ecumenic și interreligios

Vizita Papei Francisc în țara noastră a fost deosebit de importantă nu numai pentru credincioşii catolici şi Biserica Catolică, ci şi pentru România în ansamblu, transmițând în lume o imagine pozitivă despre țara noastră. Mesajele Suveranului Pontif au avut caracter ecumenic, au promovat ideea întâlnirii, atât între culte şi minorități, cât şi între generații, ne-a declarat în cadrul unei convorbiri preot prof. Wilhelm Dancă, decanul Facultății de Teologie Romano-Catolică (Universitatea din Bucureşti), cel care în timpul vizitei Papei Francisc a desluşit în comentariile lui semnificațiile fiecărui moment şi ale fiecărui mesaj papal.

Acest cult al întâlnirii înseamnă să te duci şi să-l întâlneşti pe celălalt, să te bucuri, să treci de la starea de frică şi ostilitate față de un necunoscut la prietenie, la ospitalitate. A întâlni, a cunoaşte persoane diferite înseamnă o unitate în diversitate promovată de Sfântul Părinte în discursurile şi mesajele lui. În acest context, este foarte important momentul întâlnirii cu Patriarhul Daniel şi reprezentanții Bisericii Ortodoxe, desfăşurată la Catedrala Mântuirii Neamului, care nu a fost numai ecumenică, ci şi interreligioasă. Acolo au participat toate cultele, inclusiv reprezentanții Cultului Mozaic, iar dacă ne referim la rugăciunea „Tatăl nostru”, rostită de toți, accentul cade pe cuvântul „nostru”, nimeni nu poate afirma că „Tatăl” este numai al lui, a explicat părintele prof. Dancă pentru R.E. Faptul că Sfântul Părinte l-a salutat separat pe prim-rabinul Rafael Shaffer ilustrează însăşi ideea şi necesitatea relațiilor interreligioase.

În numeroasele întâlniri dintre creştini şi evrei, Papa a căutat elementele comune şi în această relație ideea principală este pacea, cu frumosul simbolism al sădirii unor pomi atât la Ierusalim, în timpul vizitei papale, cât şi la Roma. Când este vorba de crearea unor relații, Sfântul Părinte ia în considerare în primul rând nişte elemente pragmatice, mai aproape de oameni şi în jurul acestor valori caută să realizeze nişte punți pe care să le înțeleagă toată lumea, a subliniat interlocutorul nostru.

Prim-rabin Rafael Shaffer: Personalitatea Papei m-a impresionat

Prim-rabinul FCER, Rafael Shaffer, a fost invitat să-l însoțească pe Papa Francisc în cele trei zile petrecute în România. Cum evenimentele din Iaşi şi Şumuleu s-au desfăşurat de Şabat, prim-rabinul a participat la cele din Bucureşti şi Blaj.

„Întotdeauna mi-a plăcut personalitatea lui de om modest şi dornic de a îmbunătăți lucrurile, iar ceea ce am admirat la el este că încearcă să introducă schimbări în cadrul granițelor catolicismului, în interiorul lui, fără să depăşească limitele acestuia. E ca şi cum ai scrie caligrafic cu lanțuri la mâini”, şi-a exprimat opinia Rafael Shaffer. „Se cunoaşte atitudinea Papei Francisc față de evrei, de aceea nici nu vreau acum să vorbesc despre ea. Dar ca o mică exemplificare, când am părăsit Catedrala Neamului, era în maşină şi m-a văzut, s-a oprit , mi-a întins mâna şi mi-a strâns-o pe a mea cu multă prietenie şi căldură. Un moment frumos a fost cel de la Catedrala Neamului, când credincioşi de rit ortodox şi catolic au rostit împreună *Tatăl nostru*. Se vedea pe fețele lor că sunt impresionați, că simt că au lângă ei un frate pe care, contemplându-l, şi-au adus aminte de Tatăl lor. Deci, figura fratelui s-a suprapus figurii tatălui. Aici vreau să remarc explicația necesară şi plină de bun-simț a Patriarhului Daniel. El a spus că în această catedrală se ține acum o slujbă pe jumătate catolică, pe jumătate ortodoxă, ca semn de recunoaştere şi mulțumire față de gestul Bisericii Catolice din străinătate, care le-a oferit emigranților români un loc de rugăciune în incinta ei, până când enoriaşii români au reuşit să-şi clădească propriile biserici”. Prezența Papei a influențat în bine şi comportamentul celor care au asistat la întâlnirea cu el. La Blaj, a observat prim-rabinul, unde s-au adunat zeci de mii de oameni pe Câmpia Libertății şi au stat multe ore, după plecarea lor nu au existat gunoaie, murdărie, mizerie, terenul a arătat exact ca înainte de a veni participanții la ceremonii.

„Concluzia mea este că vizita Papei Francisc a avut efecte pozitive asupra societății româneşti. Oamenii au trecut peste micile lor necazuri sau confruntări, au devenit mai buni şi acum privesc altfel spre viitor”, a afirmat Rafael Shaffer.

A consemnat
EVA GALAMBOS

Ierusalimul la 52 de ani de la eliberare

Ziua Ierusalimului a fost marcată pe 2 iunie în Israel cu rugăciuni speciale, parade şi tururi ale capitalei israeliene. Data marchează reunificarea Oraşului Sfânt, eliberat de trupele israeliene în 1967. În primii 19 ani de independență a statului evreu modern, Ierusalimul de Est fusese sub ocupație şi administrare iordaniană. Această parte a Ierusalimului a inclus Oraşul Vechi, unde se află cel mai sfânt altar al iudaismului – Muntele Templului. O parte importantă a Războiului de Şase Zile, plin de miracole pentru micul stat, a fost tocmai această eliberare a Ierusalimului, componentă centrală în istoria şi tradiția evreiască.

Redăm aici o parte din mesajele preşedintelui Statului Israel, Reuven Rivlin, şi prim-ministrului israelian Benjamin Netanyahu, transmise în cadrul ceremoniilor de marcare a 52 de ani de la eliberarea Ierusalimului.

„Mai mult de o jumătate de secol a trecut, avem acorduri de pace cu vecinii noştri, Israelul este puternic şi stabil. Forțele Israeliene de Apărare (IDF) sunt mai sofisticate şi mai puternice decât acum jumătate de secol, dar țara nu este încă liniştită. Sunt alte amenințări cărora trebuie să le răspundem.

Statul Israel şi IDF sunt pregătite să răspundă fiecărui scenariu şi fiecărei amenințări. Nu ne dorim vărsare de sânge, dar dacă suntem obligați să facem acest lucru, dacă suntem forțați să luptăm, atunci şi astăzi vom răspunde cu înțelepciune, cu forță. Vom continua să menținem angajamentul Statului Israel față de securitatea şi bunăstarea cetățenilor săi”, a spus preşedintele Rivlin.

La rândul său, prim-ministrul Netanyahu a transmis:

„Marcăm 52 de ani de la reunificarea Ierusalimului în Războiul de Şase Zile, război care a schimbat soarta Israelului. Ne-a îndepărtat de pericolul de distrugere, ne-a transformat într-o forță regională puternică şi, în fapt, a început procesul de reconciliere, pe care îl vedem în curs de continuă dezvoltare şi astăzi. A adus încă un lucru: unificarea capitalei Israelului. Ne-am întors, îmi amintesc personal, m-am întors la Ierusalim – leagănul poporului nostru, cultura şi credința noastră –, între ziduri, şi asta mişca întreaga națiune, toate părțile ei. Desigur, de atunci până în prezent, Ierusalimul s-a schimbat, este aproape de nerecunoscut. Îl construim, îl consolidăm. Suntem preocupați de viitorul său şi îl dezvoltăm într-un oraş prosper, care poate fi un punct de interes nu numai pentru spiritualitate şi pentru reînnoirea tradiției şi patrimoniului Israelului, ci şi ca un oraş reînnoit cu tehnologie globală”, a spus Benjamin Netanyahu.

GEORGE GÎLEA

Reinaugurarea Sinagogii din Hârlău

(Urmare din pag. 6) proiect început în 2008, privind cercetarea de *mațeivot* în vechile cimitire din Moldova şi Bucovina. Motivele transmit informații despre decedat, familie, arta pietrarilor. Un capitol aparte: căsuțele rabinice.

Comunicarea „Şcoala israelită din Hârlău”, susținută de dr. Anca Tudorancea, a fost bazată pe studierea de documente aflate în Arhiva CSIER. A fost subliniată importanța mărturiilor orale şi a fotografiilor de epocă în cercetarea prezentă şi în tot ce priveşte viața evreiască în trecutul recent.

O sinteză a istoriei evreilor din Tg. Frumos – începuturi, contribuție la dezvoltarea oraşului, situație demografică în secolele XIX şi XX, perioada interbelică, anii Holocaustului; faptul că, în prezent, aici nu mai trăiesc evrei – a fost realizată de dr. Sergiu Enea, cu vizionare la retroproiector.

Răspunzând titlului acestui simpozion, Edith Şimşensohn, master în cultură şi civilizație ebraică, a prezentat un studiu de caz: aspecte ale vieții evreieşti din târgul Frumuşica – legendă, istorie, mentalități de *şteitl* înainte de război, Holocaust –, cu referiri la sinagogă, cimitir şi aprecieri pentru sursele orale.

Dr. Lucian Zeev Herşcovici a radiografiat viața religioasă evreiască din Hârlău, sub raport statistic, sociologic, demografic. Au fost analizate: specificul hasidismului la Hârlău şi împrejurimi; familii, response, lucrări rabinice; funcționarea *Bet Din*-ului. După 1964, se pare, nu au mai fost rabini în oraş.

Valoarea lucrărilor privind istoria evreilor din Moldova a fost încadrată de consilierul cultural al CE Iaşi, Martha Eşanu, într-o succintă prezentare biografică a autorului lor, Iţic Kara, „personalitate emblematică a comunității ieşene şi a comunităților evreieşti” din țară. A primit laurii Academiei Române şi ai F.C.E.R.

Muzica evreiască interpretată de Uri Fernbach, Albert Lozneanu, Romeo Luchian – *Nigun*-ul ieşean – a fost aplaudată la final.

Acțiune caritabilă a Ambasadei Israelului

Ambasada Statului Israel a organizat, pe 12 iunie, o recepție cu prilejul aniversării a 71 de ani de la înființarea Statului

Israel modern. La evenimentul găzduit de ambasadorul David Saranga au luat parte numeroşi reprezentanți ai comunității israeliene din Capitală, membri ai corpului diplomatic, reprezentanți ai lumii academice, ziarişti şi alții. Federația Comunităților Evreieşti din România a fost reprezentată de secretarul general Eduard Kupferberg şi de preşedintele Comunității Evreilor din Bucureşti, ing. Paul Schwartz.

Ambasadorul *David Saranga* a afirmat că Ambasada Statului Israel în România a decis să doneze suma de 50.000 de lei – aferentă organizării festivităților dedicate Zilei Statului Israel – ONG-ului *Dăruieşte Viață*, implicat în construirea primului spital de oncologie şi radioterapie pediatrică din România. „Societatea civilă are un rol esențial în a avea grijă de cei aflați într-o situație grea, de a le oferi demnitate şi speranță. Acest proiect reflectă întocmai valorile umane, vitale pentru o societate puternică. Israel este un lider mondial în domeniul inovațiilor şi cercetării medicale. În cei 71 de ani de existență am reuşit să dezvoltăm tehnologii şi tratamente care îmbunătățesc şi salvează viața a milioane de oameni din întreaga lume. Acest proiect pe care am ales să îl susținem reflectă angajamentul nostru de a construi un viitor comun, sustenabil şi sperăm că prin această donație contribuim la îndeplinirea acestui scop”, a declarat diplomatul israelian. De asemenea, el le-a felicitat pe reprezentantele ONG-ului, „Dăruieşte Viață”, Carmen Uscatu şi Oana Gheorghiu, pentru eforturile şi implicarea lor în asemenea proiecte.

Carmen Uscatu a afirmat că gestul Ambasadei Statului Israel, „este o primă cărămidă la construirea primului spital de oncologie pediatrică”, iar întreaga comunitate din cadrul ONG-ului *„Dăruieşte Viață”* este deosebit de impresionată şi onorată de acest gest caritabil. Mulțumind tuturor celor care se implică în acest demers, ea a amintit că acesta va fi primul spital de oncologie pediatrică din România, un obiectiv extrem de necesar pentru țara noastră şi care ar putea aduce speranță pentru mulți părinți.

DAN DRUȚĂ

BOOKFEST, Bucureşti, ediția a XIV-a

Deschis la Romexpo, în perioada 29 mai-2 iunie a.c., Bookfest-ul a întrunit peste 150 de expozanți, aproximativ 1 milion de cărți, peste 400 de evenimente. 1 iunie, Ziua Copilului, a fost serbată la Bookfest Junior. Invitat de onoare al acestei ediții, Marea Britanie a avut mottoul „Culture is GREAT”. Unitatea în diversitate a fost numitor comun al rostirilor din deschidere: consilierul prezidențial Sergiu Nistor; E.S. Andrew Noble, ambasadorul Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, E.S. Michèle Ramis, ambasadoarea Franței; secretarul de stat în Ministerul Culturii, Alexandru Pugna; fost preşedinte al Federației Editorilor din Europa, Henrique Mota; organizatorul Bookfest-ului, preşedintele Asociației Editorilor din România, Grigore Arsene; directorul British Council – România, Nigel Bellingham.

Cinci titluri noi lansate de Editura Hasefer

Anul acesta, pentru Bookfest Editura *Hasefer* a pregătit cinci titluri pe care le-a lansat în prezența unui numeros auditoriu, deşi are concurenți serioşi, Ziua idişului, marcată la Suceava, şi TES-Fest, festivalul teatrului idiş, a spus la deschiderea evenimentului Alexandru Marinescu, directorul editurii. „Şi noi marcăm Ziua Limbii Idiş, în general cultura idiş, editând cărți de autori care şi-au scris operele în această limbă. Astfel, printre titlurile ce se lansează astăzi se află şi o carte a lui Isaac Bashevis Singer. Editura, deşi reprezintă o comunitate mică, a reuşit să spargă barierele şi se adresează unei comunități mari, de aceea participăm la cele mai importante târguri din Bucureşti, Gaudeamus şi Bookfest, dar şi la numeroase târguri din provincie. Vrem ca lucrările scriitorilor evrei, cartea evreiască, să circule nu numai printre evrei. *Hasefer* a venit la Bookfest Bucureşti cu 110 titluri, dintre care şapte apărute din decembrie până acum, iar aici vom lansa cinci dintre ele şi anume: „Problema” de Gheorghe Schwartz; „Istoria evreilor din România” de Victor Neumann; „A patra fiică” de Madeleine Davidson; „Un băiețel în căutarea lui Dumnezeu” de Isaac Bashevis Singer; şi „Domnişoara”, dramatizarea romanului cu același nume, de Carol Feldman (z.l).

Amintind ultima lucrare, Alexandru Marinescu a cerut publicului să se țină un moment de reculegere în memoria autorului, dispărut de curând.

Dilema lui Gheorghe Schwartz: a pleca sau a nu pleca

Această întrebare esențială constituie miezul cărții de eseuri „Problema” a scriitorului Gheorghe Schwartz. În acest volum autorul abordează frontal problema evreiască (care de fapt nu ar trebui să existe), a spus criticul literar Răzvan Voncu. Din păcate, vedem că antisemitismul nu dă semne că ar obosi, de aceea cartea are o mare actualitate. Gheorghe Schwartz abordează problema evreității dintr-un unghi deosebit, calcă pe pământuri nedesțelenite. El se întreabă ce motivează starea lui de nelinişte şi-şi dă seama că este vorba de nenumăratele probleme legate de evreitate, prejudecăți, stereotipiile antisemite, pe care le critică. Cartea lui neliniştește şi poate provoca reacții chiar şi din partea comunității evreieşti, consideră Răzvan Voncu. Gheorghe Schwartz nu poate ignora antisemitismul din România şi din lume, pe care îl abordează curajos şi cu amărăciune, a afirmat Voncu.

Pentru Victor Neumann, cartea lui Gh. Schwartz prezintă relația scriitorului cu iudaismul, „cum se simte el ca evreu în raport cu românii, creştinii şi Europa. Îl deranjează antisemitismul şi încearcă să analizeze ambivalența lui ca scriitor evreu român. Regretă că după cel de-al Doilea Război Mondial nu s-a realizat decât o integrare parțială a evreilor şi consideră că această dihotomie este periculoasă. Ea există şi în Europa, care abia acum începe să cunoască iudaismul şi istoria evreilor. Dilema scriitorului este să plece sau să nu plece, dar unde? Întrebările lui sunt fireşti şi personale. Este de fapt relația individului cu comunitatea, a arătat vorbitorul.

În cuvântul său, Gheorghe Schwartz a încercat să explice dilema lui în contextul relațiilor complexe cu societatea şi cu lumea.

„Domnişoara” aşteaptă luminile rampei

O lansare care a început cu un moment de reculegere: scriitorul, Carol Feldman z.l., a părăsit pe neaşteptate această lume, cu o lună înainte de apariția cărții. Ideea de a-şi dramatiza propria proză, „Domnişoara”, s-a născut anul trecut, amintea moderatorul evenimentului, Alexandru Marinescu, într-o discuție cu directoarea TES, Maia Morgenstern, pentru realizarea unui audiobook al acestei cărți remarcabile, cu un subiect deloc simplu: curajul a doi tineri – evreica Tina şi românul creştin ortodox Laurențiu – de a-şi afirma iubirea într-o epocă ostilă ei: ascensiunea extremei drepte, cu agresiva propagandă antisemită, generând teribila tragedie prin care au trecut evreii europeni între 1938-1945. Carol Feldman, observa Alexandru Marinescu, „redă magistral dimensiunea liliputană a omului în contextul unor vârtejuri majore ale istoriei”. Prejudecățile în propriile familii, de care se lovesc protagoniştii, diversifică planurile psihologice, narațiunea capătă altă adâncime. Personajele piesei de teatru sunt aceleaşi. Inclusiv Tulcea secolului trecut, remarca Ioan Holban în prefața cărții, „spațiu de identificare şi de reflectare a autorului”. Dramatizarea incumbă delicatețe şi precizie în esențializarea sinuoaselor procese sufleteşti ale eroilor, fără a pierde nimic din adevărul fiecăruia. Carol Feldman reuşeşte, accentua Răzvan Voncu, pentru că ştie teatru dinăuntru, ca actor şi conferențiar de literatură şi teatru idiş. „E un dramaturg al sufletului, al unor conflicte puternice”. Comparativ cu destui scriitori contemporani, care par că îşi „urăsc eroul”, Carol Feldman îl priveşte „cu duioşie”, vede „lumina, nu întunericul” din om.

O altfel de istorie a evreilor din România

Este o carte interesantă, importantă şi actuală, a caracterizat istoricul Lya Benjamin volumul „Istoria evreilor din România”, de Victor Neumann. Este altfel decât o istorie obişnuită, deoarece cuprinde anumite aspecte, momente particulare. În același timp, sunt tratate probleme de actualitate, precum totalitarismul fascist şi cel comunist. Se aplică aici o metodologie specifică în cercetare, cea a unității evreilor, particularitățile suprapunându-se unității. Autorul a pus accentul pe istoria evreilor din Transilvania şi Banat şi a scos în evidență personalitatea europeană a rabinului reformist Aron Chorin. Sunt foarte interesante analiza celor două totalitarisme şi explicațiile originii antisemitismului românesc. De asemenea, relația dintre evrei şi comunism este prezentată printr-o analiză sociologică şi politică interesantă. Vorbitoarea i-a recomandat autorului să se ocupe şi de evreii din Vechiul Regat, de viața evreiască obişnuită, de procesul de modernizare pe care l-a parcurs comunitatea evreiască din această zonă.

Victor Neumann a arătat că a ales capitole şi secvențe din istoria evreilor care transmit un mesaj, respectiv coexistența evreilor din diferite regiuni româneşti. Banatul este un caz special, există aspecte care nu pot fi abordate la un loc nici măcar cu cele ale evreilor din alte regiuni din Transilvania. Spațiul transilvano-bănățean nu este cunoscut, situația evreilor

s-a pus altfel decât în spațiul românesc, a subliniat autorul.

„A patra fiică”, trecere de la imaginar la autobiografic

Radiografie a unor momente-cheie din veacul al XX-lea – anii interbelici, ai celui de-al Doilea Război Mondial, perioada imediat postbelică – a sintetizat Felicia Waldman recentul roman al Madeleinei Davidsohn, „A patra fiică”; arhitectural – două romane într-unul. Totul scris „fără patos, cu sensibilitate, experiență de viață”. Întretăierea planurilor se face prin adresare: persoanele întâi, a doua, a treia. Trăirile proprii, rezonând în plan comunitar, stârnesc reflecții despre istorie şi dezrădăcinare.

Ion Ştiubea a încadrat romanul în creația literară prolifică a autoarei, incluzând 15 volume. „A patra fiică” este saga unei familii evreieşti din Moldova de Sus. Romanele scrise de protagonişti sunt „un mod de salvare a trecutului”, un „cumul de viață captivant la lectură”. Autoarea renunță la proza fantastică pentru romanul social şi istoric. Jurnalul scris de Sandu Noiman, unchiul Lorei, devenită Mirabella prin înfiere, începe din 1910 şi sfârşeşte în 1955, anul întemnițării. Narațiunea nepoatei se deschide în 1940 şi se închide în 1957, anul Alialei. Sensibilitatea, acuratețea, plasticitatea, analiza mentalităților, ştiința genuină a punerii în scenă, siguranța în construirea narațiunii, deznodămintele neaşteptate, desenul spațial – târgul natal, New York-ul, Bucureştiul interbelic – fac din „A patra fiică” cel mai izbutit roman, de până azi, al autoarei, consideră Ion Ştiubea.

Mulțumind *Hasefer*-ului şi antevorbitorilor, Madeleine Davidsohn a considerat că romanul face trecerea de la imaginar la autobiografic: naşterea la Dorohoi după întoarcerea din deportare a părinților; viața la Bucureşti; Aliaua. O carte în care „am pus mult suflet şi energie”, a mărturisit scriitoarea.

În final, directorul editurii a mulțumit redactorilor celor cinci cărți, respectiv Ileana Buculei, Andreea Olaru-Moisescu şi Claudia Bosoi.

Un băiețel în căutarea lui Dumnezeu

Pentru lansarea cărții *Un băiețel în căutarea lui Dumnezeu*, scrisă de laureatul Premiului Nobel pentru Literatură, Isaac Bashevis Singer, au fost invitați să vorbească conf. univ. dr. Felicia Waldman şi preşedintele Comunității Evreilor din Piatra Neamț, scriitorul Emil Nadler.

„Autorul spune despre această carte că este o privire personală asupra misticii. Nu este însă doar atât, ci este o privire asupra întregii religii iudaice, asupra relației omului cu Dumnezeu, tocmai de aceea se şi numeşte *Un băiețel în căutarea lui Dumnezeu.* Deci dincolo de mistică, e o întrebare permanentă pe care Bashevis Singer şi-o adresează: cât din tradiție este suficient să urmezi, ca să te poți baza doar pe aceste obiceiuri, pe aceste ritualuri care vin din vechime? Aceste obiceiuri rămân pentru el nişte semne de întrebare, dar, pe de altă parte, nu îl fac să îşi piardă credința. Asta mi s-a părut mie cel mai important din experiența lui personală, expusă în această carte. Faptul că nu renunță la credință, în ciuda faptului că nu găseşte răspuns la unele întrebări.

Cartea este foarte bună şi pentru că cei mai mulți dintre cititori se vor regăsi în aceste întrebări. Este o carte scurtă, concentrată şi incitantă!”, a spus Felicia Waldman despre cartea semnată de I. B. Singer lansată la Salonul Internațional de Carte Bookfest.

La rândul său, Emil Nadler a vorbit despre *Un băiețel în căutarea lui Dumnezeu,* ca despre o carte incitantă, deşi greu încadrabilă într-un gen literar: „Este una dintre cărțile deosebite ale lui Bashevis Singer, pentru că el spune despre acest volum că este un eseu, folosind o serie de elemente autobiografice povestite cu marea lui artă de prozator, dar, de fapt, el vrea să informeze. El spune şi într-un interviu din anul 1978, același an în care a luat Premiul Nobel, că literatura are cel puțin două mari roluri: unul este să informeze, iar celălalt este să distreze.

În acest eseu el foloseşte aceste tehnici. Informează despre mistica evreiască, având şi un prolog interesant în care face deosebirea dintre mistică şi religie, iar pe de altă parte a luat procedeul epic, cu autobiografii narate, astfel încât să facă plăcere cititorului, care se informează fără să bage de seamă.

Foarte important în opera lui Bashevis Singer este că el a scris în limba idiş. Până în anul 1953 el se adresa unui public de 40-50 de mii de cititori de idiş din America. După acest an, atunci când Saul Bellow l-a tradus în engleză, a explodat în literatura de limbă engleză. El a scris însă până la sfârşit în idiş, pentru că spunea: „Nu poți fi sincer decât în limba maternă”.

IULIA DELEANU
EVA GALAMBOS
GEORGE GÎLEA

WORLD JEWISH CONGRESS

(Urmare din pag. 4)

„Tema generală a fost stabilită: dacă nu limitezi antisemitismul, el se va răspândi. Acest avertisment stă la baza tuturor discuțiilor noastre, actuale şi viitoare. Subliniez şi eu aici că trebuie să facem în aşa fel încât cei care se fac vinovați de răspândirea discursului instigator la ură să fie pedepsiți”, a conchis *Katharina von Schnurbein.*

„Vin în sprijinul celor enunțate de Robert Singer şi Katharina von Schnurbein. Am întâlnit aici persoane frumoase, prin valorile şi instituțiile pe care le reprezintă. Cred că atunci când Ceauşescu a construit acest Palat nu a avut intenția ca această clădire să găzduiască întâlniri ca a noastră. Dar mă uit în sală şi văd ce alianță am reuşit să construim, îmi dau seama că vom învinge în această luptă”, a spus *Victor Micula*, care în final a dat citire Declarației elaborate de Preşedinția României la Consiliul Uniunii Europene în urma acestei reuniuni.

Aceasta urmăreşte patru mari teme: securitatea comunităților evreieşti, realizarea strategiilor pentru educare şi formare – inclusiv pentru autoritățile responsabile cu aplicarea legii – în conformitate cu definiția antisemitismului adoptată de IHRA; finanțarea cercetării, educației şi memoriei Holocaustului; monitorizarea şi înregistrarea datelor privind infracțiunile motivate de ură.

În finalul documentului, Guvernul României îşi declară angajamentul de a contribui şi de a susține viitoarele inițiative internaționale în vederea abordării provocărilor cu care se confruntă comunitățile evreieşti.

FAŢĂ-N FAŢĂ !

Interviu cu ing. SORIN BLUMER preşedintele CE Galaţi

„Cu cât numărul membrilor comunităţii scade, cu atât misiunea preşedintelui creşte”

Dr. ing. Sorin Blumer face parte din primele generaţii postbelice. A mai prins anii în care „cu greu şi, bineînţeles, contra cost, găseam locuri la etajul întâi al Templului pentru mama şi bunica, să stăm împreună la marile sărbători de toamnă”. A fost membru în Corul comunităţii de la înfiinţare (1970), l-a condus după ce dirijoarea lui, Florentina Lica, a făcut Aliya (1987); membru în Comitetul de Conducere (1995-2000); vicepreşedinte (2000-2005). Din 2005 până în prezent este preşedinte al CE Galaţi şi membru în Consiliul de Conducere al F.C.E.R. A fost vicepreşedinte al ASR (2000-2008). Pentru restaurarea Templului Meseriaşilor, punct de referinţă ca lider comunitar, a depus multă energie, pricepere, suflet.

– Aţi putea schiţa momente din istoria şi prezentul acestui Templu?

– Piatra fundamentală a fost aşezată în 1891. Construcţia, începută în 1892, a fost finalizată în 1895. Este una din cele mai mari şi mai frumoase sinagogi din cele 23 câte existau în oraş înainte de război. În anii Holocaustului a fost folosit pentru ostatici evrei, gata să fie împuşcaţi la orice incident din oraş. După cutremurul din 1977 s-au făcut lucrări de consolidare. Dar cele mai complete lucrări de rezistenţă şi reabilitare au fost între 2010-2013. În bună măsură, fondurile au venit prin F.C.E.R., de la Fundaţia „Caritatea” şi din vânzarea a şase imobile comunitare gălăţene. Urmărind permanent lucrările, mi-am folosit cunoştinţele acumulate în decenii de proiectare să găsesc multe soluţii tehnice, în special, în probleme de rezistenţă. Am reuşit să câştig încrederea preşedintelui şi a vicepreşedintelui FCER, respectiv dr. Aurel Vainer şi ing. Paul Schwartz, acum preşedinte al CEB. Amândoi m-au sprijinit. M-a bucurat admiraţia exprimată de dr. Aurel Vainer la reinaugurare, în 2014. Am colaborat excelent cu directorul CAPI, ing. Rudy Marcovici. Actualul vicepreşedinte al F.C.E.R., atunci director economic, ec. Ovidiu Bănescu, a apreciat corectitudinea înregistrărilor contabile. În templul restaurat am făcut *Kabalat Şabat*

la *Bereşit* 8, ţinem conferinţe, organizăm sesiuni de „uşi deschise”.

– Sunteţi, acum, în posesia unei monografii exhaustive despre evreii gălăţeni. Ce înseamnă pentru comunitate?

– Un reper de mare importanţă pentru trecut. Un exemplu. Faptul că la Adunarea generală a delegaţilor Comunităţilor israelite din România, din 25-26 martie 1896, se hotărăşte ca oraşul Galaţi să fie sediul lor central, dă măsura a ceea ce însemna atunci comunitatea. O dovadă tangibilă: la 11 august, acelaşi an, se inaugurează Templul Meseriaşilor. Cartea este, totodată, o mărturie pentru viitor, oferind cititorilor posibilitatea să cunoască tumultuoasa istorie a evreilor gălăţeni, influenţa lor în economie, industrie, comerţ, meşteşuguri, învăţământ, sănătate, cultură, armată, sport. O lucrare monumentală. O recomand călduros.

– Ce aţi realizat, ce vă doriţi, ce probleme aveţi?

– Înainte de orice, mă simt dator să vorbesc despre existenţa de zi cu zi a comunităţii, unde ponderea o deţine asistenţa medicală şi socială, de care se ocupă prof. Violeta Blumer, muncă pe care n-o poţi face fără înţelegere, dăruire. Dar să vă răspund la întrebări. Am consolidat şi reparat restaurantul ritual, curtea templului, gardul sediului comunitar, capela şi zidul împrejmuitor al cimitirului. Am făcut alei din beton armat, parcelă pentru cei având căsătorii mixte, finalizăm în format electronic recensământul mormintelor. Avem parteneriate cu gimnazii, licee, Facultatea de Istorie a Universităţii „Dunărea de Jos”, unde se predă istoria Holocaustului. Un substanţial punct muzeistic există la etajul I al templului. Sperăm să ajungă muzeu, cu ajutorul unor voluntari, doctori în istorie. Colaborăm cu Primăria Municipiului Galaţi la Proiectul European „Redescoperirea, expunerea şi exploatarea moştenirii evreieşti ascunse în regiunea Dunării”. Deşi facem spectacol de Hanuca, Seder, avem *minian* de sărbători, ne dorim un rabin. Defrişarea cimitirelor din Galaţi şi a celor două din Bereşti ridică probleme tehnice şi financiare. Urmează să le discut la Primărie.

– Ce momente de viaţă v-au marcat?

– *Brit Mila* (mi s-a povestit), *Bar Mitva, Hupa Kadişa*. Dispariţia prematură a mamei mele (z.l.) şi a bunicii materne (z.l.), practic o a doua mamă. Vizitele în Israel, mai ales la *Kotel*.

– Care este, în rezumat, concepţia dumneavoastră despre lume?

– Respectul faţă de viaţa şi aspiraţiile oricărui om; pacea între oameni, fiindcă un singur Dumnezeu este pentru toţi; convingerea că evreii n-au fost aleşi să fie privilegiaţi, ci să împlinească jurămintele făcute lui Dumnezeu, care, la rândul Lui, îşi ţine promisiunile faţă de poporul evreu; datoria evreilor este să nu lase omenirea în adormire, căci „somnul raţiunii naşte monştri”; Mesia este aşteptat pentru a aduce timpurile armoniei, nu sfârşitul omenirii; mersul înainte al omenirii trebuie să fie spre unitate în diversitate, nu spre globalizare forţată; ştiinţa nu este duşmanul religiei, ci instrumentul prin care omul, din voinţa Divină, având liber-arbitru, va ajunge să-şi justifice credinţa.

– Cum vedeţi misiunea unui preşedinte de comunitate, azi?

– Cu cât numărul membrilor comunităţii scade, cu atât misiunea lui creşte: să cunoască îndeaproape problemele oamenilor, să le vină în ajutor la nevoie, să menţină şi să valorifice moştenirea înaintaşilor, să susţină interesele comunităţii în faţa autorităţilor, să-i mediatizeze faptele pentru a contracara antisemitismul, negaţionismul, antiisraelismul. Avem toţi datoria să fim devotaţi României, solidari cu Israelul, să nu uităm o clipă Ierusalimul, capitala sa eternă.

IULIA DELEANU

Lansare-simpozion la Academia Română

Lansarea la Academia Română a cărţii „Lumina, esenţa vieţii”, cuprinzând alocuţiunile rostite la sesiunea din urmă cu trei ani dedicată memoriei şef-rabinului dr. Alexandru Şafran (1940-1947), la împlinirea a zece ani de la intrarea sa în eternitate, a prilejuit o nouă sesiune ştiinţifică omagială. Lucrarea, cu o prefaţă de prof. univ. dr. Jean Askenasy, membru de onoare al Academiei Române, a fost publicată cu sprijinul ACPCCI (Asociaţia de Prietenie România-Israel) şi îngrijită de preşedintele Asociaţiei, gral (r) Mihail E. Ionescu. În public – academicieni, lideri ai F.C.E.R., CEB, BBR, ACPCCI, CCIRI (Camera de Comerţ şi Industrie România – Israel).

„Prezentarea sub cupola acestei venerabile instituţii a unei cărţi de Alexandru Şafran este nu numai o mărturie de erudiţie şi înţelepciune, ci şi o datorie de onoare. Rabinul Alexandru Şafran a fost membru de onoare al Academiei Române datorită marilor sale merite cărturăreşti, dar şi calităţii de luptător, de-a lungul întregii vieţii şi, cu precădere, în anii cât a fost şef-rabin al României (1940-1947), contra Holocaustului, contra discriminării şi încălcării drepturilor omului”, a scris preşedintele Academiei Române, acad. Ioan Aurel Pop, în mesajul transmis de vicepreşedintele Academiei, acad. Răzvan Theodorescu.

„Aproape toţi cei care au contribuit la realizarea cărţii sunt prezenţi în sală”, observa moderatorul evenimentului, acad. Eugen Simion, fost preşedinte al Academiei, cu o reverenţă faţă de regretatul preşedinte al Academiei, acad. Ionel Valentin Vlad. Vorbitorul şi-a exprimat gratitudinea pentru participare faţă de prof. univ. dr. Avinoam Şafran, fiul lui Alexandru Şafran, şi a mulţumit profesorului Jean Askenasy, „sufletul acestei reuniuni”. Cartea reprezintă „o împăcare între ştiinţă şi religie, readuce în minte şi inimă personalitatea lui Alexandru Şafran, stârneşte interesul celor care au auzit despre el sau i-au citit opera”. Şef-rabinul Şafran a fost un om curajos în apărarea comunităţii sale, drept faţă de evrei şi români. Silit să ia calea exilului în anii instaurării totalitarismului, revenit în ţară – prima vizită în 1995 –, a devenit în 1997 membru de onoare al Academiei Române. În extraordinarul cuvânt de recepţie, cărturarul s-a referit la Moses Gaster, eminent slujitor al culturii române, expulzat ca şi el din România.

În elogiul adus memoriei şef-rabinului Şafran pentru că a contribuit la salvarea a jumătate din populaţia evreiască a ţării, E.S. David Saranga, ambasadorul Israelului în România, a menţionat cuvintele rabinului despre activitatea sa din acei ani: „Am încercat să menţin un echilibru între conştientizarea realităţii crude, credinţă şi speranţă în comunitatea mea”. Vorbitorul a cerut liderilor lumii actuale să ia măsuri de stopare a intoleranţei, xenofobiei, antisemitismului în creştere în Europa.

Prof. univ. dr. Avinoam Şafran a adresat un cuvânt special soţiei regretatului preşedinte al Academiei, acad. Ionel Valentin Vlad. A mulţumit profesorului Jean Askenasy şi generalului (r) Mihail Ionescu pentru editarea cărţii, profesorului Carol Iancu pentru publicarea unor documente esenţiale de arhivă despre dr. Al. Şafran, din care a reieşit că tatăl lui a traversat o epocă dificilă fără să se compromită.

„Există în Academia Română un spirit de dialog şi înţelegere”, a apreciat preşedintele F.C.E.R., dr. Aurel Vainer, în preambul. Dr. Alexandru Şafran a fost un „păstor, învăţător, predicator” de neuitat, dominante fiind „înţelepciunea şi precocitatea”: rabin la 19 ani, şef-rabin la 29 de ani. Erudit, „luptător pentru cauza evreilor români”, reuşind să „influenţeze în bine cursul istoriei lor” prin cultivarea legăturilor cu regina-mamă Elena, patriarhul Nicodim, nunţiul papal Andrea Cassulo, şi-a ajutat, alături de preşedintele de atunci al Federaţiei, dr. Wilhelm Filderman, comunitatea, jumătate rămânând în viaţă la 23 august 1944. Din discursul la primirea titlului de Membru de Onoare al Academiei a reieşit iubirea lui Alexandru Şafran faţă de România şi limba română. A acţionat pentru dialog interreligios, care continuă şi azi.

Procesul revenirii acasă a dr. Al Şafran a început – a spus prof. univ. dr. Carol Iancu – prin traduceri în română ale lui Ţicu Goldstein z.l.; a continuat prin numele dat unui scuar bucureştean, unei şcoli şi unui bulevard din Bacău; Centrului de Studii Iudaice la Iaşi. Dr. Al. Şafran a luptat pentru promovarea sionismului, alinarea suferinţelor celor deportaţi în

E. SUHOR

(Continuare în pag. 26)

AD MEA VEESRIM!

Preşedinţi de comunităţi născuţi în luna iulie

● **LIA BORZA**, preşedinta CE Alba Iulia, a reuşit să restaureze una din cele mai atractive sinagogi transilvănene.

Lia Borza conduce de multă vreme comunitatea cu spirit gospodăresc, fermitate şi căldură în relaţiile cu oamenii. Ştie să cultive bune relaţii cu autorităţi locale, culte, organizaţii ale minorităţilor naţionale.

● **IOJI SACAGIU**, preşedintele CE Dorohoi, continuă opera începută de predecesorul său, Iancu Isidor z.l., prin grija faţă de cele două sinagogi renovate, una adăpostind Muzeul de Istorie a Evreilor din Dorohoi. Organizează an de an, cu prilejul comemorării pogromului din Dorohoi, de la 1 iulie 1940, *Marşul Vieţii*, la care participă atât membri ai comunităţii cât şi originari din Dorohoi stabiliţi în Israel, conduşi de rabinul Wasserman. Respectând memoria martirilor, face o atenţionare asupra pericolelor din prezent.

● **OTTO DEUTSCH**, preşedintele CE Sibiu, aflat de decenii la conducerea comunităţii, are bune relaţii interetnice şi interconfesionale cu celelalte minorităţi naţionale din oraş. Este gazdă ireproşabilă. În sinagogă – printre puţinele care n-au avut nevoie de reabilitare – sunt organizate manifestări religioase şi culturale. În incinta ei, la Euroiudaica a concertat Corul comunitar din Belgrad, în costume evreieşti medievale, interpretând cântece sefarde.

● **IANCU AIZIC**, preşedintele CE Tecuci, şi-a propus şi a reuşit să arate cum se poate menţine, cu bune rezultate, viaţa evreiască într-o comunitate mică. A dovedit pricepere în alegerea echipei cu care lucrează, ştie să apropie oamenii de tot ce face comunitatea, să atragă simpatizanţi, să obţină sponsorizări, să construiască bune legături cu evreii originari din Tecuci stabiliţi în Israel. Sărbătorile iudaice sunt respectate aşa cum se cuvine.

Top 3 din 30

O posibilă selecţie a trei evenimente întâmplate în ultimele treizeci de zile

1 Contabil sau politician?

Analiza făcută de FMI la Bucureşti în primele zile ale lui iunie s-a încheiat cu o tornadă care a răscolit cercurile puterii şi a scos la iveală pasiunile şi tensiunile acumulate de-a lungul ultimilor doi ani în acest domeniu. Delegaţia Fondului a venit, conform unei proceduri standard (Articolul IV din Tratatul FMI), pentru că o astfel de cercetare a sănătăţii economiei are loc în toate statele membre ale Fondului Monetar.

La sfârşitul vizitei, conducătorul echipei de experţi, Jaewoo Lee, a pus câteva diagnostice deloc apreciate de foştii sau actualii miniştri de la Bucureşti. Lia Olguţa Vasilescu i-a acuzat pe oficialii Fondului că nu sunt „documentaţi" şi că au o „abordare strict contabilicească", în condiţiile în care „PSD a realizat cele mai mari creşteri de pensii şi salarii", dar „în continuare sunt români care trăiesc în sărăcie", deci este necesară „continuarea creşterii veniturilor".

Mai nuanţat, ministrul Finanţelor, Eugen Teodorovici, a amintit că în 2018 câştigul salarial real s-a dublat, dar că, în calitate de ministru de Finanţe, „va continua" (?!) să sprijine „investiţiile publice şi private prin măsuri legislative". Or, tocmai aici e buba: ce e preferabil pentru o ţară, să crească veniturile populaţiei mai lent, dar să rămână şi bani de investiţii, care să genereze noi locuri de muncă şi fondurile necesare creşterii salariilor şi pensiilor, sau să băgăm totul în ridicarea veniturilor oamenilor, fără a crea însă resursa din care aceste lefuri şi pensii să poată fi plătite şi în viitor?

Evident, politicianul vrea să ridice nivelul de trai cât mai repede, ca oamenii să îl voteze din nou. Patru ani pentru un politician echivalează cu o eră istorică, înainte şi după el. La fel de evident, un economist vrea cât mai mult pentru investiţii, ca să asigure „sustenabilitatea dezvoltării" ţării. Jaewoo Lee trage semnalul de alarmă şi declară că, dacă salariile continuă să crească mai rapid decât productivitatea, „cineva o să plătească" şi arată şi cine va fi acel cineva: categoriile cele mai vulnerabile, adică persoanele sărace şi pensionarii. Aş adăuga, şi politicienii care au luat măsurile eronate. „Este nevoie de un mix de politici echilibrate", subliniază expertul Fondului. Iar prudenţa acestuia din urmă, tratată cu dispreţ de Lia Olguţa Vasilescu, este firească pentru că FMI este o instituţie financiară care răspunde de recuperarea creditelor acordate, dat fiind că banii provin de la toate statele membre, care nu au de ce să subvenţioneze politicile nesăbuite ale unei ţări, aşa cum a fost cazul Greciei.

Un stat care vrea un produs intern cât mai mare numai pentru a creşte salariile şi pensiile vinde o iluzie propriilor cetăţeni care, lipsiţi de produse autohtone, ajung să consume din import, plătind cu banii lor dezvoltarea firmelor din alte ţări. La noi, din aşa-zisa creştere cu 25% a salariilor au mai rămas doar câteva procente după scăderea taxelor şi impozitelor luate de la angajator şi date în sarcina angajatului. Procente rapid erodate de inflaţie, generată de creşterea mai rapidă a veniturilor decât a productivităţii necesare pentru a susţine respectivele lefuri şi pensii. Dovadă că anul trecut, 88% din veniturile românilor s-au dus pe alimente, taxe şi impozite şi alte cheltuieli obligatorii, în timp ce pentru investiţii (case, terenuri etc.) au 0,5%! Asta nu e o structură de cheltuieli de familie săracă?

Un mix echilibrat de politici de creştere a veniturilor şi de investiţii ar fi singura soluţie ca să nu ne mai furăm singuri căciula şi să ne minunăm ce frumoasă e!

2 Puţină istorie despre Războiul de Şase Zile

Un articol semnat de David Harris, director executiv al American Jewish Committee, în blogurile cotidianului *Times of Israel*, vorbeşte despre însemnătatea istorică a Războiului de Şase Zile şi aminteşte că primii care au respins înfiinţarea unui stat palestinian au fost chiar statele arabe, care doreau să evite astfel recunoaşterea Israelului ca stat al poporului evreu. În 1967, Cisiordania era în mâinile Iordaniei, iar Gaza în ale Egiptului. În aceste condiţii, „lumea arabă ar fi putut crea un stat palestinian în Gaza, Cisiordania şi Ierusalimul de Est" oricând ar fi dorit, dar nu a făcut-o. Pe de altă parte, la data izbucnirii Războiului de Şase Zile, între Israel şi amintitele teritorii nu exista o frontieră propriu-zisă, ci doar „linia verde de demarcaţie" stabilită după războiul din 1949.

După război, Israelul a propus o politică denumită „teritorii pentru pace", dar răspunsul tranşant a venit după *summit*-ul statelor arabe de la 1 septembrie 1967: „Nu păcii, nu recunoaşterii, nu negocierilor cu Israelul".

Ambasadorul saudit la ONU, citat de David Harris, declara pentru *The New Yorker*, în 2003, că „refuzul lui Arafat de a accepta propunerea celor două state i-a sfâşiat inima. Din 1948, când avem o propunere pe masă, spunem nu. Apoi spunem da, dar în momentul în care acceptăm, propunerea nu mai e în discuţie. Nu ar fi momentul să spunem da?".

David Harris subliniază că din aceste motive nu a existat niciodată un stat palestinian şi că în 1967 nu a avut loc o agresiune israeliană. „Când vorbim despre conflictul arabo-israelian, nu poate fi omis trecutul ca o circumstanţă iritantă minoră sau ca una lipsită de relevanţă", subliniază Harris în final, amintind că progresele sunt posibile, dovadă acordurile cu Egiptul şi Iordania, dar lecţiile războiului din 1967 arată cât de complicat este acest drum şi cât de importantă rămâne lecţia istoriei.

3 Exemplul Germaniei, un semnal de alarmă pentru România

Economia Germaniei, spre deosebire de a noastră, se bazează pe exporturi, din care realizează un substanţial excedent, ceea ce i-a iritat nu o dată pe partenerii europeni, care şi-ar dori piaţa comunitară şi cea mondială mai libere pentru exporturile propriilor firme.

Valoarea exporturilor Germaniei a scăzut în aprilie 2019, la 109,7 miliarde de euro, de la 124 miliarde cu un an în urmă, importurile au crescut, în acelaşi interval cu 2,1%, atingând 91,7 miliarde, ceea ce a redus excedentul comercial la 17,9 miliarde de euro. Explicaţia este că economia germană, aflată pe primul loc în Europa, face faţă cu greu problemelor în condiţiile tensiunilor comerciale din lume şi ale situaţiei din sectorul auto, afectat atât de scandaluri, cât şi de reorientarea consumului spre maşini electrice sau hibride, pentru a reduce poluarea.

Această conjunctură prinde România cu un deficit de balanţă comercială şi unul de cont curent în creştere rapidă, iar situaţia de pe piaţa UE, către care merg două treimi din exporturile noastre, va face şi mai dificilă redresarea. Conform BNR, contul curent al balanţei de plăţi a înregistrat un deficit de 114 milioane de euro în ianuarie 2019, comparativ cu 7 milioane de euro anul trecut.

ALX. MARINESCU

S-a stins din viaţă ultimul supravieţuitor al lagărului de la Sobibor

Semion Rosenfeld, ultimul supravieţuitor al lagărului de exterminare nazist de la Sobibor (Polonia), s-a stins din viaţă într-un azil din Israel la 3 iunie 2019, la 96 de ani. Semion Rosenfeld s-a născut în oraşul Ternivka din Ucraina, la 10 octombrie 1922. În 1940 s-a înrolat în Armata Roşie. În timp ce lupta împotriva Germaniei naziste, familia lui a fost ucisă, iar trupurile au fost aruncate într-o groapă comună de lângă Ternivka.

Semion Rosenfeld a fost capturat de nazişti în 1941. Iniţial a fost adus în lagărul de muncă de la Minsk (Belarus), iar în 1943, pentru că era evreu, a fost deportat în lagărul de exterminare de la Sobibor. În octombrie 1943, el a participat la celebra revoltă a prizonierilor din acest lagăr, când au fost ucişi 11 ofiţeri SS şi mai mulţi gardieni ucraineni. Semion Rosenfeld a evadat alături de aproximativ 300 de evrei. Dintre fugari, cei mai mulţi au murit pe câmpurile minate care înconjurau lagărul sau au fost urmăriţi de nazişti şi executaţi pe loc. Numai 47 au supravieţuit răscoalei, ascunzându-se în păduri. În lagărul de la Sobibor au fost ucişi, din aprilie 1942 până în octombrie 1943, peste 250.000 de evrei.

În 1944, Semion Rosenfeld s-a alăturat din nou Armatei Roşii, participând la căderea Berlinului. A fost demobilizat în 1945 şi s-a întors în Ucraina, unde a rămas până în 1990, când s-a stabilit în Israel. În 2018, ambasadorul ucrainean Hennady Nadolenko i-a conferit Ordinul „Pentru Merit" gradul III, pentru actele lui de bravură din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

CLAUDIA BOSOI

23 MARTIE 1931

Evrei în viaţa publică

Este data la care un număr important de tineri intelectuali evrei din Bucureşti, absolvenţi ai diferitelor facultăţi, împreună cu un grup de studenţi, au aderat la programul UER şi s-au constituit într-o grupare denumită TINERETUL UER. Scopul organizaţiei a fost făcut cunoscut printr-un manifest adresat tineretului evreiesc din toată ţara: „Preocuparea noastră dintâi este – se scria în manifest – consolidarea ţării odată cu asigurarea şi consolidarea drepturilor şi instituţiilor noastre. Năzuinţele noastre ca evrei nu contrazic acţiunile supreme ale ţării. Imperativul categoric al emancipării noastre individuale şi colective a fost şi rămâne armonizarea intereselor noastre specifice cu interesele superioare ale statului." Tineretul evreu era chemat să se organizeze în vederea desăvârşirii emancipării, a asigurării egalităţii cetăţeneşti a evreilor, a cercetării problemelor vieţii evreieşti, să participe la acţiunea de luminare a opiniei publice cu privire la drepturile evreilor. Organizaţia nu s-a dezis de prevederile ei programatice.

Conducerea UER şi dr. W. Filderman personal au apreciat în mod deosebit rezultatele obţinute. După doi ani de activitate, în anul 1933, o delegaţie a organizaţiei a fost primită de dr. W. Filderman. Preşedintele UER a subliniat importanţa acţiunilor culturale organizate în cei doi ani de existenţă, considerându-le foarte utile pentru pregătirea tineretului ca să fie capabil să militeze pentru apărarea intereselor specifice ale populaţiei evreieşti. Problema antisemită trebuie să stea în permanenta atenţie a Tineretului UER, arată Filderman. Se impune studierea acestei probleme sub raport istoric, spre a se stabili dacă şi întrucât antisemitismul este de origine românească. În optica lui Filderman, poporul român nu este antisemit, nici xenofob, antisemitismul fiind importat din alte ţări: în trecut din Rusia, în interbelic din Germania.

Desigur, studierea şi lupta împotriva antisemitismului nu erau singurele probleme care trebuiau să stea în centrul atenţiei tineretului. Organizaţia Tineretul UER avea menirea să militeze nu doar pentru desăvârşirea emancipării evreilor dar şi pentru autoemancipare, „curent fără de care nu e posibilă continuarea operei de emancipare politică şi egalizarea totală a evreilor cu restul populaţiei". În general, educarea tineretului a fost o preocupare pentru conducerea UER. Este interesantă, în acest sens, tematica unei conferinţe ţinute tineretului de dr. Filderman în anul 1933. A fost o expunere despre diferitele doctrine politice, pornind de la faptul că la data respectivă mai ales evreii trăiau ceasuri extrem de grave, incomparabil mai grave decât toate momentele pe care le-au traversat popoarele în ultima jumătate de secol. Căci niciodată nu s-au pus în discuţie înseşi drepturile naturale ale omului: dreptul la muncă, dreptul la existenţă. Acest curent, spunea Filderman, îşi face drum în atâtea locuri şi pune stăpânire tot mai mult şi pe viaţa politică românească. Constatând situaţia existentă, a atras atenţia în special asupra a două doctrine care au început să pună stăpânire pe viaţa politică în unele ţări europene şi care reprezentau un real pericol pentru existenţa poporului evreu. În primul rând, s-a oprit asupra doctrinei comuniste, asupra regimului comunist, care a introdus un sistem de constrângere a libertăţii individului, interzicând, printre altele, practicarea religiei. „Indiscutabil, comunismul pleacă dintr-un imbold generos, conchidea el: cât mai mult bine pentru cât mai mulţi oameni, dar el trece dincolo de aparenţele fireşti, pentru că ignoră criteriul natural al selecţiei valorilor şi calcă în picioare libertatea omului. În ceea ce priveşte fascismul, Filderman îl compară cu comunismul. „Ca şi comunismul, el a interzis orice drept la discuţie, la critică liberă". În analiza rasismului hitlerist, Filderman prevede că el va duce inevitabil la război: „e fatal ca pentru rasism războiul să devină unica metodă de cucerire a dominaţiei mondiale".Concluzia finală era că, dacă „concepţia revoluţiei franceze însemna triumful individului asupra puterii absolute a statului, ideologia fascistă, comunistă şi hitleristă reprezintă biruinţa autorităţii absolute asupra individului". În ceea ce priveşte situaţia evreilor din România, Filderman sublinia că este alarmantă. „Ce mai rămâne din toate libertăţile şi garanţiile constituţionale, din moment ce până şi dreptul la muncă este răpit, orice temei al democraţiei dispare şi societatea e aruncată în haosul anarhiei de dreapta sau de stânga?"

LYA BENJAMIN

TES FEST – ediția a IV-a

În perioada 29 mai-2 iunie a.c., Teatrul Evreiesc de Stat din Bucureşti a organizat cea de-a patra ediție a Festivalului Internațional de Teatru Idiş – TES FEST. În cele cinci zile, publicul spectator a putut lua parte la o suită de evenimente cultural-artistice, care au avut ca temă centrală limba şi cultura idiş, concretizate prin spectacole de teatru, concerte de muzică klezmer, workshop-uri, expoziții şi proiecții de film. Cu acest prilej, pe scena Teatrului Evreiesc de Stat au prezentat spectacole mai multe trupe profesioniste de teatru idiş din Israel, Statele Unite ale Americii, Polonia, Franța precum şi formații şi interpreți de muzică klezmer din România şi străinătate.

În cadrul festivității de deschidere, directoarea festivalului, Cristina Mohan, le-a mulțumit celor prezenți pentru interesul acordat evenimentelor organizate cu prilejul celei de-a IV-a ediții.

Maia Morgenstern, directoarea Teatrului Evreiesc de Stat, s-a adresat spectatorilor şi prietenilor T.E.S., invitându-i la evenimentele prezentate în cadrul festivalului.

Eduard Kupferberg, secretarul general al F.C.E.R., a felicitat Teatrul Evreiesc de Stat pentru organizarea celei de-a patra ediții a TES FEST, subliniind în cuvântul său importanța limbii şi culturii idiş în istoria poporului evreu. El a caracterizat idişul drept o „limbă transnațională”, care nu numai a asigurat un mijloc de comunicare, ci a generat şi o cultură deosebit de bogată. De asemenea, secretarul general al F.C.E.R. a dat citire mesajului președintelui României, Klaus Iohannis, cu prilejul Zilei Limbii şi Teatrului Idiş în România.

Premii pentru T.E.S. şi actorii săi

Cu prilejul deschiderii oficiale, Eduard Kupferberg a premiat, în numele FCER, Teatrul Evreiesc de Stat cu Medalia de Onoare „Avram Goldfaden”. Maia Morgenstern şi Nicolae Călugărița au fost distinşi cu acelaşi premiu, pentru „devotament în prezervarea limbii şi a teatrului idiş din România”.

Foto: Oana Monica Nae

Minuni la T.E.S.

„Dacă am învățat cu adevărat ceva la Teatrul Evreiesc de Stat este să cred în minuni”, a afirmat deputatul Silviu Vexler, prezent la cea mai recentă premieră a TES, spectacolul *Scripcarul pe acoperiş*, în regia lui Andrei Munteanu, spectacol care a şi deschis prima seară a festivalului. „Teatrul Evreiesc de Stat este un loc datorită căruia în România au renăscut limba şi teatrul idiş”, a remarcat vorbitorul, mulțumindu-le directoarei Maia Morgenstern şi consilierului prezidențial Sergiu Nistor pentru cooperarea în demersurile de adoptare a legii privind Ziua Limbii şi Teatrului Idiş.

Muzică klezmer şi dansuri

Spectacolele prezentate pe scena Teatrului Evreiesc de Stat au fost completate de o serie de evenimente muzicale. Încă din prima zi, iubitorii muzicii klezmer au avut prilejul de a-i asculta pe cei de la Samuel Maquin Klezmer Band, care au evoluat zilnic pe scena amenajată în fața teatrului. Trupa de dansuri Hora a Comunității Evreilor din Bucureşti a oferit în prima zi un apreciat spectacol de dans în piațeta Fântâna Vioara Spartă din Bucureşti. Ca în fiecare an, trupa Bucharest Klezmer Band a CEB, coordonată de Silvian Horn, şi TES Orchestra, condusă de dirijorul Bogdan Lifşin, au cântat binecunoscute melodii idiş.

De asemenea, Sergo Bengelsdor (pian) şi Digore Alexei (bariton) au oferit în cea de-a doua zi concertul intitulat Farmecul Cântecului Idiş. Tot la capitolul cântec idiş, Efim Chorny (R. Moldova), Susan Ghergus (pian, Republica Moldova), Alexandra Somish (voce, Ucraina), Mark Kovnatsky (vioară, Germania), Gennady Fomin (clarinet, Ucraina) au oferit un spectacol muzical intitulat „Besarabie mayn alte haym” (Basarabia, vechiul meu cămin).

Despre istoria teatrului evreiesc

În cea de-a doua zi a festivalului, toți cei interesați de istoria teatrului de limbă idiş şi de personalitatea lui Avram Goldfaden au putut lua parte la proiecția filmului documentar *Moştenirea lui Goldfaden*, în regia lui Radu Gabrea, care a avut avanpremiera chiar la Teatrul Evreiesc de Stat în anul 2004. Prezentă la acest eveniment, actrița Victoria Cociaş a rememorat interesul marelui regizor pentru cultura şi istoria evreilor din România, inclusiv povestea Teatrului Baraşeum. Producția cinematografică prezintă viața dramaturgului Avram Goldfaden şi totodată originile teatrului idiş profesionist, întemeiat pentru prima dată în lume de Goldfaden în anul 1876 la Iaşi.

În cea de-a treia zi, conf.univ.dr. Felicia Waldman, profesor la Facultatea de Litere a Universității din Bucureşti, dr. Lya Benjamin şi dr. Hary Kuller le-au prezentat celor interesați informații despre începuturile tradiției teatrale din România şi personalitățile culturii idiş din spațiul românesc.

Prezentare de carte

Editura Hasefer a fost prezentă la evenimentele festivalului, prezentându-şi una dintre cele mai recente apariții editoriale: *Un băiețel în căutarea lui Dumnezeu*, de Isaac Bashevis Singer. Despre carte au vorbit Alexandru Marinescu, directorul Editurii Hasefer, şi scriitorul Emil Nicolae, președintele Comunității Evreilor din Piatra Neamț. Alexandru Marinescu a afirmat că această lucrare tratează o posibilă manieră în care autorul se raportează la ideea de divinitate, nu atât din postura unui om religios, cât mai mult a unuia care îşi pune întrebări cu privire la acest subiect. Scriitorul Emil Nicolae a apreciat demersul Editurii Hasefer de a edita opera laureatului Premiului Nobel pentru Literatură, subliniind universalitatea lui Isaac Bashevis Singer, care se înscrie atât în registrul scriitorilor de limbă idiş, cât şi în cel al marilor autori americani.

Foto: Oana Monica Nae

In Memoriam Carol Feldman

Trecut de curând în eternitate, actorul şi scriitorul Carol Feldman, un simbol al teatrului idiş atât din România, cât şi din Israel, a fost evocat prin intermediul unui spectacol-lectură bazat pe un fragment din romanul „Domnişoara”. El a fost interpretat de actorii Nicolae Călugărița, Lucia Maier, Geni Brenda Vexler, Luana Stoica, Viorel Manole şi Alina Tomi. La eveniment a luat parte şi fiica scriitorului, Dalit Haviv.

Directoarea T.E.S., Maia Morgenstern, a subliniat că dispariția lui Carol Feldman înseamnă o pierdere enormă pentru teatrul de limbă idiş şi nu numai şi şi-a exprimat speranța că pe scena din strada Dr. Iuliu Barasch va fi jucată una dintre piesele scrise de el.

Alexandru Marinescu, directorul Editurii Hasefer, a rememorat legătura de prietenie dintre el şi actor, o apropiere firească, umană, mărturisind că îşi va aduce mereu aminte de blândețea şi tenacitatea sa, atât ca om, cât şi ca actor şi om de litere.

Vernisajul Expoziției Ekh, Rumenye, Rumenye

Forța imaginilor este unanim recunoscută. Tocmai din acest motiv, Muzeul de Istorie şi Cultură a Evreilor din România „Dr. Nicolae Cajal” a vernisat expoziția *Ekh, Rumenye, Rumenye*, în sala Foaier. Directoarea Carmen Hannah Iovițu a explicat că această expoziție, care reuneşte documente din cele mai diverse – articole de ziar, fotografii, scrisori –, ilustrează viața evreiască şi cultura idiş din România.

Ultima zi – teatru şi muzică

Ultima zi a festivalului a adus un spectacol special, coproducția internațională *Păunul de aur*, în regia lui Andrei Munteanu.

Cu ocazia închiderii, TES Orchestra (dirijor Bogdan Lifşin, Rodica Doija, Feras Sarmini, Mihai Pintenaru, Sergiu Marin; voce – Geni Brenda-Vexler, Carmen Hannah Iovițu şi Arabela Neazi) a susținut un concert special de muzică tradițională idiş. De asemenea, Corul Hazamir al C.E.B. şi trupa de dansuri Haverim, coordonate de ec. Silvian Horn, au oferit o reprezentație artistică de succes.

Prezent la închidere, președintele FCER-CM, dr. Aurel Vainer, i-a felicitat pe toți cei implicați în realizarea acestui festival şi a constatat că oamenii sunt foarte bucuroşi să se întâlnească cu limba şi muzica idiş. El a subliniat faptul că Teatrul Evreiesc de Stat a dus mai departe cultura idiş în vremuri mai mult sau mai puțin favorabile, iar acest lucru îi demonstrează tenacitatea.

DAN DRUȚĂ

80 de ani de la ratificarea Cărții Albe a Marii Britanii

La 22 mai 1939, Camera Comunelor din Marea Britanie a ratificat *Cartea Albă* Mac Donald (după numele secretarului de stat pentru Colonii Malcolm Mac Donald), document care practic a anulat Declarația Balfour din 1917, prevăzând realizarea unui cămin evreiesc în Palestina, scrie publicația *Algemeiner*. *Cartea Albă* a închis calea emigrării a sute de mii de evrei care-şi căutau salvarea în fața amenințării naziste. Ea respingea recomandarea din 1937 a Comisiei Peel de partiție a teritoriului Israelului, reducea imigrația evreilor la 15.000 de persoane anual în următorii cinci ani. De asemenea, au fost îngreunate achizițiile de terenuri de către sionişti. După cei cinci ani, majoritatea arabă trebuia să-şi dea acordul pentru imigrare, ceea ce ar fi însemnat concret respingerea totală a venirii evreilor. Documentul a fost consecința a 20 de ani de valuri intermitente de terorism arab şi a trei ani de revolte arabe în Palestina sub mandat britanic, a constatat publicația.

În secțiunea unu, paragraf doi, aliniat unu a *Cărții Albe* se clarifică intențiile britanice. „Guvernul Majestății Sale crede că prevederile Mandatului pe baza căruia a fost concretizată Declarația Balfour nu urmăreau transformarea Palestinei într-un stat evreu împotriva voinței populației arabe a țării”. Agenția Evreiască a răspuns cu indignare: „Poporul evreu consideră această politică drept o încălcare a încrederii şi o cedare în fața terorismului arab. Guvernul britanic propune să-i lipsească pe evrei de ultimele lor speranțe şi să le închidă calea spre patria lor în cele mai întunecate ore ale istoriei evreieşti”, a subliniat Agenția.

A doua zi s-a lansat un apel evreilor din Palestina la o grevă generală şi 300.000 de evrei au participat la proteste, iar 120 dintre ei au fost răniți în confruntările cu poliția. În timpul unui protest, şef-rabinul aşkenazilor, Yaakov Herzog, a dat foc unui exemplar din *Cartea Albă*. Protestele au continuat mai multe săptămâni. Chaim Weizmann a numit-o „condamnarea la moarte a poporului evreu” iar David ben Gurion i-a chemat pe evrei să i se opună. La 21 mai au început proteste şi în Statele Unite, 230 de lideri ai evreilor americani cerând secretarului de stat Cordell Hull să nu recunoască documentul. În Camera Comunelor s-a depus o moțiune, potrivit căreia *Cartea Albă* este o încălcare a condițiilor Mandatului, dar moțiunea a fost respinsă. Printre susținătorii moțiunii s-au aflat Winston Churchill şi fostul premier Lloyd George, care a jucat un rol semnificativ în promulgarea Declarației Balfour. Au fost trimise numeroase apeluri premierului Neville Chamberlain să respecte Declarația Balfour, precum şi președintelui american Franklin Delano Roosevelt pentru a interveni. La 27 mai, o serie de proteste au avut loc în America Latină, iar la 28 mai, *St.Louis*, un vas care transporta refugiați evrei germani, a sosit în Cuba şi a fost întors din drum. Sute de refugiați evrei din fața nazismului au încercat să intre în Palestina, dar au fost opriți şi duşi în lagăre lângă Natania şi Haifa, cei mai mulți în Cipru, de unde nu au putut pleca decât după declararea statului evreu. **(E.G.)**

Zilele Internaționale ale Culturii Idiş *Avram Goldfaden*

La 143 de ani de la primul spectacol profesionist în limba idiş, jucat la Grădina „Pomul Verde”din Iaşi, Primăria Municipiului a organizat în perioada 28-30 mai 2019, prin Casa Municipală de Cultură „Mihai Ursache”, în cadrul Festivalului Internațional al Educației, Zilele Internaționale ale Culturii Idiş *Avram Goldfaden*, care l-a avut ca director pe poetul Adi Cristi.

După cum relatează prof. univ. dr. Odette Blumenfeld în Caietul-program al evenimentului, în paginile intitulate „Teatrul evreiesc în limba idiş – precursori şi începuturi”: „În 1876, exista deja în Iaşi o tradiție de cântec popular evreiesc, de dansuri, de scheciuri umoristice, cuplet şi monolog, de poeme şi melodii lirice, menținută vie de o profesie relativ nouă pe atunci, cea de cântăreț. Avram Goldfaden, fondatorul teatrului evreiesc în limba idiş, s-a bazat pe aceste surse, prelucrându-le pentru a le putea încorpora într-o formă din ce în ce mai complexă”.

Ascultând cum îi erau interpretate cântecele, lui Goldfaden i-a venit ideea „să lege unele din aceste cântece cu puțină proză şi o intrigă şi să le prezinte ca pe o piesă de teatru”… „Mi-am definitivat planul şi în 18 august 1876 am pus piatra fundamentală a teatrului evreiesc”, afirma el mai târziu.

Avram Goldfaden, poet, dramaturg, regizor şi actor evreu de limbă idiş şi ebraică, autor a peste 40 de piese de teatru, s-a născut în 12/24 iulie 1840, la Starokonstantinov (Rusia, actuala Ucraina). Primul său poem publicat s-a intitulat „Progresul” şi mai târziu, după decesul autorului, a fost considerat ca o pledoarie „avant la lettre” pentru sionism.

Pe scena Teatrului pentru Copii şi Tineret „Luceafărul”, gazda evenimentului cultural internațional de la Iaşi, poetul Adi Cristi a spus, în cuvântul de deschidere, că prima cronică a unui spectacol de teatru profesionist în limba idiş, spectacol prezentat pe scena din Grădina „Pomul Verde”, a fost scrisă de Mihai Eminescu şi a apărut în „Curierul de Iaşi” nr. 93/1876, la rubrica „Diverse. Notițe teatrale”: „Într-o grădină, pe Ulița Mare s-a deschis un mic teatru de vară în care se joacă în limba evreiască (germană stricată) (…). Despre piese avem puțin de zis, ele nu prezintă vreun mare interes dramatic, dar jocul actorilor a fost excelent (…). Directorul trupei are un glas simpatic (bariton) şi figură plăcută. Ariile sunt evreieşti, iar publicul, compus în mare parte din coreligionari ai actorilor, petrece bine”.

În cuvântul de salut rostit la deschiderea evenimentului cultural ieşean, Mihai Chirica, primarul Municipiului Iaşi, a subliniat: „În acest context deosebit de favorabil punerii în valoare a bogatei moşteniri culturale evreieşti, salut cu toată căldura revenirea în peisajul artistic al Iaşiului a Festivalului Internațional de Teatru Idiş şi Muzică Klezmer *Avram Goldfaden*.

De altfel, Iaşiul cultural şi spiritual îşi regăseşte profunde rădăcini ebraice, fiind suficient să amintim aici de existența celei mai vechi Sinagogi din România, reinaugurată în data de 3 decembrie 2018. La acest reper istoric adaug relațiile de prietenie, culturale şi economice tot mai

strânse pe care municipalitatea ieşeană le-a dezvoltat în ultimii ani cu oraşe importante din Israel, Haifa şi Ashdod devenind localități înfrățite cu Iaşiul. Îmi exprim speranța că această prestigioasă manifestare culturală va creşte vizibilitatea Iaşiului în plan internațional, conferindu-i prestigiu şi respect din partea tuturor iubitorilor artei de calitate”.

Dr. Aurel Vainer, preşedintele F.C.E.R., a transmis tuturor urări de pace, într-o atmosferă de prietenie şi bună colaborare. Menționând că memoria şi recunoştința sunt două valori-cheie ale iudaismului, dr. Aurel Vainer a calificat „Zilele Internaționale ale Culturii Idiş *Avram Goldfaden*”, organizate acum la Iaşi, ca pe un „act de memorie vie”. De asemenea, a subliniat că ziua de 30 mai a fost instituită oficial în România, începând din anul 2018, ca Ziua Limbii şi Teatrului Idiş prin Legea 253/2017 inițiată şi votată la propunerea deputatului etniei noastre, Silviu Vexler. Instituirea oficială a acestei zile reprezintă o recunoaştere a contribuției evreilor la dezvoltarea culturală a României şi un simbol al legăturii dintre limba idiş şi teatrul evreiesc.

Această zi aminteşte data naşterii în 1901, la Cernăuți, a poetului şi prozatorului Iţic Manger, unul dintre maeştrii literaturii idiş, pe plan mondial, din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Preşedintele Comunității Evreilor din Iaşi, ing. Abraham Ghiltman, a depănat amintiri despre spectacolele Teatrului Evreiesc de Stat din Iaşi, care a funcționat între anii 1949 şi 1963, atât în Grădina „Pomul Verde”, cât şi în sala fostului cinematograf Phoenix, de pe strada Gându. Totodată, a amintit despre Festivalul Internațional de Teatru „Avram Goldfaden”, organizat, începând din 15 octombrie 2002, timp de patru ediții anuale, de Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, sub conducerea criticului literar Ioan Holban, directorul de atunci al teatrului.

Toate cele prezentate până acum s-au înscris în capitolul Memorie, iar recunoştința este reprezentată de decernarea de către F.C.E.R. a Medaliei de Onoare „Avram Goldfaden”.

Dr. Aurel Vainer a acordat această medalie actriței Tricy Abramovitz, actorului Yaakov Bodo, primarului Mihai Chirica, criticului Ioan Holban, poetului Adi Cristi, jurnalistului radio Alex Aciobăniței şi formației de muzică klezmer „Nigun”, pentru devotament în prezervarea limbii şi a teatrului idiş din România.

În continuarea primei seri, poetul Adi Cristi, directorul Zilelor Internaționale ale Culturii Idiş, Iaşi 2019, a decernat Premiul pentru cea mai bună actriță de teatru idiş actriței Tricy Abramovitz; Premiul pentru cel mai bun actor de teatru idiş actorului Yaacov Bodo; Premiul „In memoriam” pentru promovarea Culturii idiş în lume, actorului şi scriitorului Carol Feldman (z.l.); Premiul pentru promovarea Culturii româneşti în Israel ziaristei Doina Meiseles, directoarea „Jurnalului săptămânii”.

Seara s-a încheiat cu prezentarea filmului „Nu sunt Eu!”, autoare şi concept artistic Maia Morgenstern, un spectacol-film în limba română, în care actrița prezintă publicului un itinerar personal asumat, „o povestire în ramă, dincolo de rigorile genului, mai curând schițată într-un cadru informal, ceea ce îi conferă multiple dimensiuni de reflecție şi de rememorare”.

În a doua seară, formația „Nigun” a Comunității Evreilor din Iaşi a prezentat un concert de muzică klezmer (dirijor prof. Romeo Luchian, solişti vocali ing. Uri Ferenbach şi jurist Albert Lozneanu, vioară prof. Tatiana Luchian, pian Romeo Luchian, chitară bas Sergiu Antonese, acordeon Victor Viziru, percuție David şi Iacov Luchian).

În deschiderea concertului, prezentatorul, dr. Constantin Văzdăuțan, a transmis din partea membrilor formației mulțumiri organizatorilor, gazdelor, FCER pentru Medalia de Onoare „Avram Goldfaden” acordată. Totodată au fost mulțumiri transmise şi conducerii Comunității Evreilor din Iaşi şi în mod special preşedintelui ing. Abraham Ghiltman, pentru toată susținerea şi dragostea față de formație. Formația „Nigun“ a oferit spectatorilor două ore de muzică ce le-a mers la suflet, două ore de desfătare culturală.

În aceeaşi seară, actrița Laura Bilic a recitat versuri din „Poemele Menorei”, de Adi Cristi.

În a treia seară a Zilelor Internaționale ale Culturii Idiş *Avram Goldfaden*, Teatrul Yiddishpiel din Tel Aviv a adus pe scenă spectacolul „Cei doi Kuni Lemel”, un musical de Avram Goldfaden, un „vodevil” adaptat, regizat şi transformat de Alexander Hausvater într-o „feerie fascinantă” plină de farmec şi culoare.

Celebra piesă scrisă de Goldfaden, reorchestrată muzical în spirit contemporan de „bagheta magică” a lui Hausvater, a fost transformată într-o producție teatrală surprinzătoare, plină de cântec şi dans, de nerv şi farmec.

În distribuție i-am regăsit pe frumoasa şi talentata Tricy Abramovitz, ca şi pe Yaacov Bodo, o legendă a teatrului idiş, dar şi ebraic, din Israel.

Orice am încerca să spunem despre ei este prea puțin pentru ceea ce ei au însemnat şi înseamnă pentru cultura idiş din Israel, din România şi din multe colțuri ale lumii!

Felicitări formației „Nigun”, lui Adi Cristi şi lui Ioan Holban pentru reuşită, pentru renaşterea Festivalului Goldfaden şi a limbii idiş la Iaşi şi mult succes pentru edițiile viitoare!

MARTHA EŞANU

Momente de bucurie la Căminul Rosen

Lag Baomer

Lag Baomer 5779 a fost o zi de mare bucurie. Într-o splendidă zi de primăvară, parcul Căminului Rosen, plin de verdeață şi flori, a primit sute de oaspeți cu vârsta între doi şi 100 de ani. De menționat, printre musafiri: prim-rabinul Rafael Shaffer, Sanda Wolf, din conducerea CEB, Iancu Țucărman, supraviețuitor al Trenurilor Morții de la Iaşi, regizorul de succes Erwin Şimşensohn cu întreaga familie, poetul Z.Tauberg şi Ada Pelin, designer.

Ca de obicei, JCC a organizat o suită de surprize pentru toate gusturile: muzică, dans, grupul vocal israelian din Ariel,

corul Hazamir, dirijat de Bogdan Lifşin, gimnastică aerobică, atelier de pictură, de sculptură, tatuaje temporare cu henna, bătaie cu apă, tobogan gonflabil şi trambulină pentru copii etc. Printre dansatori au apărut şi doi uriaşi de peste 3 metri (pe picioroange). N-au lipsit surprizele gastronomice.

Pentru rezidenții Căminului a fost o încântare, ne-am amintit de momente fericite din copilăria noastră.

Mulțumim, JCC!

Oaspeți de vârstă fragedă

Tot în parcul Căminului am primit vizita unui grup de mici prieteni de la grădinița Gan Eden, cu vârsta între doi şi cinci ani. Oaspeții ne-au oferit un minispectacol încântător de cântece şi dansuri. Aplauze entuziaste au răsplătit calitățile artistice demonstrate de Ioana, Moran, Erin, Oren, Noga, Tudor, Ori, Rareş, Alexandru, Eva, Lior, Eden şi ceilalți.

Prietenii noştri au mai realizat frumoase desene, pe care ni le-au oferit cu dedicație. Personal, am avut parte de o surpriză specială. Au aflat că am împlinit un veac de existență şi m-au înconjurat cu urale, mi-au cântat „mulți ani trăiască”, m-au îmbrățişat şi mi-au oferit daruri. Profund emoționat, mi s-a pus un nod în gât şi mi s-au umezit ochii.

Trebuie să adaug că dintre rezidenții Căminului, Doroteea, Marius, Anuța, Mihaela şi alții nu au pierdut ocazia să învețe de la aceşti copilaşi cum se confecționează stikere, *smilyfaces* şi alte mici amintiri foarte drăguțe.

Să mai consemnăm că au fost şi multe momente amuzante. De pildă, Ioana Spătărelu, o fetiță extrem de vioaie, declară cu mândrie: „eu am mai fost aici acum doi ani, când eram mică”. Acum nu mai e mică... are cinci ani! O altă păpuşică vie remarcă nedumerită: „de ce sunt aici atâția bunicuți?”

Ca o concluzie, oaspeții noştri, prietenii noştri dragi sunt nişte copii minunați, frumoşi, deloc timizi, foarte sociabili, politicoşi, dornici să afle, să învețe, mereu inventivi, într-un cuvânt, sunt nişte copii educați cu dragoste şi cu profesionalism.

Este momentul să adresăm din toată inima calde felicitări şi cuvinte de apreciere Daliei Golda, directoare, educatoarelor Ana şi Andreea şi întregului personal de la Gan Eden.

POMPILIU STERIAN

Nautilus 22 şi iubirea de cultură

Şi în acest număr 22, iunie 2019, ambițioasa revistă israeliană de limbă română *Nautilus*, editată de Adrian Grauenfels, îşi onorează epitetul prin conținut şi calitate. Poeziei i se acordă, curajos, un loc de cinste, reunind poeți din Israel şi România. Enumerarea, inerent selectivă: comentarii despre expoziții ale lui Baruch Elron, cunoscut pictor israelian originar din România, deschise la Ashkelon şi Tel Aviv; Karmen Zaharia (Tel Aviv), ambele cu ilustrații, studii filozofice, eseuri, citate din opera lui Amos Oz, umor, teatru, o conferință ținută în 1960 de Borges, toate reprezintă un argument al iubirii de cultură, una din „Cele Zece Nevoi Umane”, în opinia lui Solomon Marcus. (**I.D.**)

JEWISH REALITY

BOOKFEST, Bucharest, 14th edition

Opened at *Romexpo* on May 29 - June 2, *Bookfest* gathered over 150 exhibitors, about 1 million books, over 400 events. June 1, Children's Day was celebrated at Bookfest Junior. Great Britain, honorary guest of this edition, had the motto *Culture is GREAT*. Unity in diversity has been a common denominator of the opening speeches: Sergiu Nistor, Presidential Counselor; His Excellency Andrew Noble, UK Ambassador, Her Excellency Michèle Ramis, Ambassador of France; Alexandru Pugna, State Secretary in the Ministry of Culture; Henrique Mota, former editor of the Federation of European Publishers; Grigore Arsene, *Bookfest* organizer, President of the Association of Publishers in Romania; Nigel Bellingham, Director of the British Council - Romania.

Jewish intellectuals from Romania – Felicia Waldman, Andrei Oişteanu, Ion Vianu – recommended new editorial appearances at *Herald* (*The Symbolism of the Human Body – Myths and Archetypes in the Spiritual Traditions* by Anick de Souzenelle); *Polirom* (*Bafta, Devla and Haram, Studies on Roma Culture and Religion* by Mirel Bănică); *Humanitas* (*Children of Herod. Moral Report on Children Left in the Care of the State* by Vlad Alexandrescu). Ada Solomon participated in the debate dedicated to the creative industries *Arts in the air*. One of the *Serata* cycles by Iosif Sava, the one dedicated to plastic artists, was the subject of research for Luiza Barcan (*Ars Docendi - Bucharest University*). New volumes have been released: Boris Marian Mehr, *The Fantasies of a Calm Insane Man* (ADEPC / *Astralis*); Andrei Cornea, *Memories of the Bibi Age. A Post-Utopia* (*Humanitas*); Ion Vianu, *Between violence and compassion. The Memoir of a Psychiatrist* (*Polirom*).

The universal dimension wasn't absent: Paul Celan, *Poetic Opera*, II (*Polirom* Publishing House); Franz Kafka, *The Burrow. Posthumous prose* (*Humanitas* Fiction Publishing). The old Jewish book was also present. An example: *The Bible according to the Hebrew text. Exodus. Leviticus*, presented, among others, by a steady friend of our community, Francisca Băltăceanu. One of the contemporary writers of contemporary English literature, Deborah Levy, a British delegate at Bookfest, launched her book „Swimming Home", recently translated in Romanian by Irina Negrea and published by the *Litera* Publishing House. In „The role of national minorities in the development of Romanian society. Reflections and Opportunities, „a volume coordinated by Irina Airinei, published by *Universul Academic*, a chapter was devoted to the Jewish contribution.

This year *Hasefer* has prepared for the *Bookfest* five recently released titles: *The Problem* by Gh. Schwartz, *A Boy In Search of God* by Isaac Bashevis Singer, *The Fourth Daughter* by Madeleine Davidsohn, *The History of the Jews from Romania* , by Victor Neumann, *The Young Lady*, by Carol Feldman.

Alexandru Marinescu, Director of the Hasefer Publishing House, stressed that although this publishing house represents a small community, it managed to break the barriers and addresses a large community, that of the readers in Romanian. *Hasefer* came to *Bookfest Bucharest* with 110 titles, seven of which have appeared since December 2018.

WJC Events in Bucharest

Between June 16-18, Bucharest hosted the WJC 6th National Community Directors' Forum and the 1st Joint Session with Special Envoys & Coordinators Combating Antisemitism. At the same time, under the Romanian presidency of the EU Council, the Romanian Government, together with WJC and the Federation of Jewish Communities of Romania, organized the High level Meeting "A perspective to a future strategy to prevent and fight anti-Semitism, racism, xenophobia, radicalization and hate speech".

Details in the next issue of our magazine.

The Museum of History and Culture of the Jews of Romania NICOLAE CAJAL was reopened

In Holy Union Temple in the Capital, founded in 1836, the blessing song *Baruch Ata Adonai, Elocheinu, Melech HaOlam, Sheheheianu Vekimanu Vehiganu Lazman Hazeh*, performed by Robert Levensohn Coral Temple Choir, when the Museum of History and Culture of the Jews from Romania (MICER) came back home. The museum, housed in this worship place, was founded in 1978 by the Chief Rabbi Dr. Moses Rosen.

The MICER re-opening, much enriched and much more complex, took place on June 7, prior to the celebration of the *Shavuot* feast at the Coral Temple. The entire museum space was reorganized to better serve the intended purpose: the realization of a museum complex consisting of three edifices illustrating the history of the Jews in Romania in all its richness. About this project, the director of the museum, Carmen Iovițu, spoke in front of a large audience, including the invited special guests: His Holiness Jerome the Sinaite, patriarchal bishop, His Excellency Valery Kuzmin, the Russian ambassador, His Excellency Arthur Mattili, ambassador of Switzerland, Tania Berg Rafaeli, Israel's deputy ambassador to Romania, Victor Micula, state secretary in the Ministry of Foreign Affairs, Aledin Amet, undersecretary of state in DRI, Béla Krizbai, vice-president of the Romanian Cultural Institute, Cornel Ilie, deputy director of the National Museum of Romania's History (MNIR). There were leaders of FJCR, JCB, BBR, Rabbi Rafael Shaffer, Rabbi Naphtali Deutsch, Tova Ben Nun Cherbis, Lauder Foundation Chairman, Adrian Cioflâncă and Anca Tudorancea, director and secretary of CSIER, members of the Bucharest community and their friends, art lovers.

6th Bridges of Tolerance

On June 19, 2019 the sixth edition of the *Bridges of Tolerance* project initiated by B'nai B'rith Europe in 2012 and launched in the *European Citizen Year* took place. This project, intended exclusively for the countries of Central and Eastern Europe, aims to better understand the role of the Jewish ethnic group in the history of the respective countries, their contribution to the general development of the country in which they live and their relations with the majority population. Envisaged to have five editions, Romania has made an exception, because at the request of the Romanian Presidency, a new edition, probably the last, of this project was also organized this year. Several editions took place under the patronage of the President of Romania, Klaus Iohannis.

This year's edition took place at the Romanian Academy, which in its turn collaborated on the project. Besides the introductory session, where public figures were invited to greet the event (academician Ion Aurel Pop, President of the Academy, Professor Sergiu Nistor, Presidential Advisor, Mugur Isărescu, President of the National Bank, Dr. Aurel Vainer, President of FJCR, Laczikó Enikö, State Secretary at DRI, His Excellency David Saranga, Ambassador of the State of Israel), two scientific sessions on *The Contribution of National Minorities to the Economic Development of Romania* took place. These sessions were attended by representatives of a large number of national minorities.

At the end of the event, B'nai B'rith Romania awarded medals to those who contributed to the six editions of the project.

The first March of Memory organized by the Romanian Jews to Auschwitz and Birkenau

The first "March of Memory", in memory of the 135,000 Jews from Northern Transylvania deported to Auschwitz, was organized by the Romanian Zionist Association (ASR) and the Federation of Jewish Communities of Romania (FJCR) with the support of "Caritatea" Foundation, JDC Romania , MCA Romania - Center for Monitoring and Combating Anti-Semitism, on May 16-20, 2019. On the day of the 75th anniversary of the departure of the first train with 300 Jews from Sighetu Marmației in the wagons for cattle, 75 representatives of the Jewish communities of Arad, Alba Iulia, Braşov and the community from Sfântu Gheorghe, Brăila, Bucharest, Bistrița, Cluj, Sighet, Suceava, Zalău and Târgu Mureş, the participants left from Cluj to Auschwitz. After a brief stop at the Great Orthodox Synagogue in Oradea, where they were met by President Felix Koppelmann and several members of the Jewish community in Oradea, the participants went to Košice. Here the participants stopped at the Orthodox Synagogue. Prior to the Holocaust, Košice was one of the largest communities in Slovakia. Between May 16 and June 5, 1944, almost all the Jews in the city were gathered in the synagogue and deported to Auschwitz. In a shed, the words scrawled on the wall by one of the deportees were kept carefully: „Where do they take us?"

After night spent in Veľká Lomnica the marchers left early in the morning on a road winding through snow-capped Tatra Mountains, to Poland. The images of the neat houses and gardens were successive. Suddenly, the camp buildings appeared. In the bus, full silence for the first time. The organizing team - Maximillian Marco Katz, Eduard Kupferberg, Dan Floroian Raluca Lazăr, Cristina Plugaru and Tiberiu Roth – shared the stones, candles, backpacks, blue scarves and *kippot* for the commemoration, organized at Birkenau.

The Memorial Day ended on May 20 at the Great Orthodox Synagogue in Oradea, after visiting the Jewish Museum. "We close our way in Oradea, where the last train of deportees from Northern Transylvania left on June 27, 1944. We saw sadness, horror and perplexity ... We cannot understand today how it could happen. We cannot talk about the Holocaust enough", said ASR President Tiberiu Roth.

Eduard Kupferberg, FJCR general secretary, stressed that the Federation is providing support for all the communities for preserving religion, maintaining the Jewish identity, and commemorating the Holocaust. "No matter where we are, let us remember what happened and commemorate them by living a true Jewish life", Eduard Kupferberg said.

Deputy Silviu Vexler's important meetings in USA

At the beginning of June, deputy Silviu Vexler, the representative of the Jewish community in the Chamber of Deputies, led a Romanian parliamentary delegation visiting USA.

On his Facebook page, Silviu Vexler informed his electorate about the meetings with top representatives of the powerful Jewish community in America: "A very pleasant reunion in Washington with dear friends: David Harris, President of the American Jewish Committee, Rabbi Andrew Baker, Special Representative of the OSCE Chairmanship and Simone Rodan-Benzaquen, Director for Europe of the American Jewish Committee. "The discussions focused on the legislative projects that he has initiated and their implementation, the life of the Jewish communities, the political situation in Romania and the joint projects in the near future."

In New York, the deputy had a meeting with the President of the United Nations Security Council, Ambassador Christoph Heusgen. "It was an honor to talk about the international situation, the life of the Jewish communities in Romania, the evolution of anti-Semitism and the danger represented by the rise of political extremes in Europe, as well as about a common project in the near future," wrote Silviu Vexler on his page on Facebook.

From B'nai B'rith's newsletter we find that the visit of the parliamentary delegation from our country has occasioned talks between Silviu Vexler, the head of the Romanian mission, and the executive president of the organization, Dan Mariaschin. Issues related to the relations of the Jewish community with the majority population and authorities, as well as the Romanian-American and Romanian-Israeli bilateral relations, were also discussed, as well as the "political situation in our country, the Jewish heritage programs and the life of the Jewish communities in Romania", as Silviu Vexler added.

During the meetings, a special emphasis was on the measures encouraged by the FJCR deputy to support Holocaust survivors, but also on the laws he introduced, considered as essential and fundamental projects for the Jewish communities: the Law on Preventing and Combating Anti-Semitism, the Law on the History of Jewish Communities in Romania, the Law on the commemoration of the Jewish heroes who gave their lives to Romania in the First World War, the Law on the Establishment of the Yiddish Language and Theater Day etc.

Legea de încetățenire a evreilor 22 mai 1919

22 mai 1919 este o dată istorică. Apare o nouă lege care, prin orientarea ei generală, dădea o soluție acceptabilă problemei de încetățenire a evreilor din Vechiul Regat. La adoptarea ei de către Guvernul Brătianu a contribuit substanțial lupta Uniunii Evreilor Pământeni, luptă începută în vara anului 1918, când a apărut prima Lege de încetățenire, promulgată de Guvernul Marghiloman care, după cum a apreciat Filderman, a reprezentat o clară tăgăduire a dreptății. „Pentru dovedirea dreptului la încetățenire se cereau acte peste acte, greu de procurat. Printre altele, UEP a trimis un mesaj către guvern, în care denunța cadrul îngust al legii, reiterându-şi hotărârea de a obține naturalizarea în masă a tuturor evreilor din România. Uniunea şi-a exprimat hotărârea de a respinge orice formulă care nu va avea la bază o lege de împământenire a tuturor evreilor români, implicând o procedură simplificată de cerere.

În protestele sale, Uniunea a lăsat să se înțeleagă că nu este de acord cu spiritul Legii Marghiloman şi a apelat la evrei să nu înceapă demersuri pentru obținerea cetățeniei pe baza prevederilor respectivului Decret-lege. Dar contextul politic a venit în întâmpinarea poziției Uniunii; din cauza demisiei Guvernului Marghiloman, legea nu a fost aplicată. La 12 decembrie 1918 se formează cabinetul liberal prezidat de I.I.C. Brătianu. Noul guvern a promulgat la 28 decembrie 1918 Decretul cu putere de lege privind naturalizarea evreilor, înlocuind Legea Marghiloman. Dar nici această lege nu corespundea aşteptărilor. Conform aprecierii lui Filderman, în multe privințe era mai rea decât Legea Marghiloman. Articolele 4,5 şi 6 cereau dovezi care cu greu puteau fi obținute. De exemplu, dovada neaservirii la puteri străine. Uniunea cerea ca fiecare evreu să nu facă altceva decât să-şi exprime dorința de a deveni cetățean român, să-şi dea locul naşterii, domiciliul, tot atâtea garanții că nu este subiect al unei puteri străine.

Din cauza procedurii şi a restricțiilor de fond, mulți evrei nu au putut aspira la obținerea cetățeniei. În această situație, Uniunea a înaintat guvernului un nou memoriu, arătând imperfecțiunile legii, motiv pentru care populația evreiască nu o poate accepta. Astfel, Uniunea şi-a luat pentru a doua oară răspunderea să-i sfătuiască pe evrei să nu se folosească nici de această lege. „În cele din urmă – scrie Filderman în Jurnalul său, la câteva luni după ce a sosit la Paris – la presiunea occidentalilor, Brătianu s-a înduplecat şi a telegrafiat guvernului său o nouă lege, a cărei orientare generală corespundea opțiunilor sale”. Promulgată pe data de 22 mai 1919, noua lege acorda cetățenia română oricărui evreu care îşi exprima dorința să devină cetățean român şi care declara că se născuse în România şi că nu era aservit unei puteri străine.

Conform noii legi, formalitățile se reduceau la cea mai simplă expresie, la o simplă manifestare de voință, la o declarație în fața Tribunalului sau a Judecătoriei de Ocol că e născut în România şi nu s-a bucurat de nici o protecție străină. Acest Decret-lege corespundea cel mai mult cerințelor populației evreieşti în problema încetățenirii. Era vorba de o declarație de încetățenire şi nicidecum de o cerere de încetățenire. Procedura a fost simplă: imediat după declarație, cel în drept îşi putea exercita automat drepturile cetățeneşti. Pornind de la aceste facilități, cu toate că legea nu era în spiritul celor aplicate în țările occidentale, părerea Uniunii a fost că evreii pot să facă uz de ea. Ulterior, UEP a reuşit să impună ratificarea de către Noua Constituție adoptată în 1923 a decretelor-lege privind încetățenirea.

Este de menționat că, în ciuda poziției critice şi față de Legea din 1919, UEP (devenită în 1923 UER) a hotărât aniversarea ei ca fiind LEGEA EMANCIPĂRII EVREILOR DIN ROMÂNIA. Aniversările au avut loc în 1929 şi în 1934. În 1929, M. Schwarzfeld publică în ziarul „Egalitatea”, din 14 iunie, un articol de fond intitulat „E mult, imens de mult”. Se referă la Legea din 1919, consfințită apoi de Constituție „în urma unor extraordinare sforțări. Deci ce s-a câştigat? Dreptul la stabilitate, dreptul la libera circulație, dreptul de a exercita orice profesie, dreptul de a intra în viața publică, dreptul de a alege şi de a fi ales. Ni s-a dat marea armă a votului, cu care ne putem sprijini drepturile şi libertățile.” Marea sărbătoare a avut loc în anul 1934, la împlinirea unui deceniu şi jumătate de la adoptarea legii. Atunci s-au oficiat servicii divine în templele şi sinagogile din toată țara. Cu titlul „Sărbătorirea Emancipării”, ziarul *Curierul Israelit* din 24 iunie 1934 publica circulara conducerii UER adresată tuturor secțiunilor din țară. „S-au împlinit 15 ani de la emanciparea noastră – se scria în circulară. Să aducem cu acest prilej o pioasă închinare memoriei marelui Rege dezrobitor, eroilor căzuți pentru patrie şi oamenilor de stat de neuitată amintire, care au luat parte la actul istoric al emancipării”.

LYA BENJAMIN

Viitorul diplomației românești

Marți, 4 iunie 2019, în Sala Gafencu din cadrul Ministerului Afacerilor Externe a avut loc cea de-a 13-a ediție a Ceremoniei de absolvire a cursului de diplomație Laude-Reut.

Evenimentul a fost moderat de Mirela Grecu, directoarea Direcției Diplomație Publică, Culturală şi Ştiințifică din cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

E.S. David Saranga, ambasadorul Statului Israel în România, le-a împărtăşit elevilor un mic secret, şi anume că statul care îl deleagă pe un ambasador îi cere să stabilească patru-cinci obiective, care trebuie realizate în timpul mandatului. Pe lângă cooperarea economică şi culturală, David Saranga şi-a marcat ca obiectiv „apropierea de tânăra generație”. Ambasadorul Saranga i-a îndemnat pe elevii Laude-Reut să nu aibă teamă să fie diferiți, să acționeze în alt fel, să gândească revoluționar, inovația fiind singura modalitate de a crea o lume mai bună prin continuă învățare. Meseria de diplomat nu implică doar relații bune cu instituțiile unui stat, ci şi foarte bune relații personale cu toți oamenii cu care diplomatul intră în contact.

Tova Ben Nun-Cherbis şi-a exprimat încă o dată aprecierea față de regretatul amb. Mihnea Constantinescu şi contribuția acestuia în dezvoltarea diplomației române precum şi mulțumiri pentru suportul acordat proiectelor Complexului de către Teodor Meleşcanu, ministrul de Externe al României, E.S. David Saranga, E.S. Marcin Wilczek, Mirela Grecu, secretar de stat Monica Gheorghiță, Dan Petre, Paul Schwartz, preşedinte CEB, precum şi ambasadorul Ronald S. Lauder, cel ce a inițiat şi fondat proiectul Complexului Educațional Lauder-Reut în urmă cu aproape un sfert de veac.

La eveniment a fost prezentă Irina Sanda Marin Cajal, secretar de stat în Ministerul Culturii, fiica academicianului Nicolae Cajal, al cărui nume îl poartă noua clădire a Liceului Laude-Reut, inaugurată la începerea anului şcolar 2018 - 2019.

Elevii Alexandra Roceanu, Anastasia Piron, Miruna Mladin, Daria Goldenberg, Ruth Evelynne Tzutziashvili, Antonia Grosu, Irina Melesteu, Maria Progloff au susținut scurte prezentări. A luat cuvântul prof. Octavian Sofronea, iar diplomele de absolvire au fost înmânate de către Dan Şandru, împreună cu Tova Ben Nun-Cherbis.

De la Ministerul de Externe, elevii şi profesorii au plecat, la invitația E. S. Marcin Wilczek, către parcul Herăstrău, pentru un moment comemorativ în onoarea lui Jan Karski, unul dintre eroii Mişcării de Rezistență Poloneze şi unul dintre cei care au fost recunoscuți ca „Drepți între Popoare” de către Statul Israel. Momentul a fost susținut de elevii Alina Niculae, Ioana Jugănaru, Philip Dima, prin mici eseuri despre personalitatea lui Jan Karski, urmat de un recital emoționant de vioară al prof. Rodica Doija, cu melodia Zochreinu (Nu ne uitați).

CRISTINA MARIN

Moştenire spirituală de neuitat

Şef-Rabin dr. Moses Rosen z.l. a fost evocat la Templul Coral din București

În dimineața în care se împlineau 25 de ani de la intrarea în posteritate a şef-rabinului Moses Rosen, fost preşedinte al F.C.E.R., serviciul religios a fost oficiat de prim-rabinul Rafael Shaffer şi cantorul Emanuel Puzstai la Templul Coral din Capitală.

Recunoştința pentru înființarea cursurilor de Talmud Tora, apropiind tinerii de comunitate, „fapt unic în blocul comunist”, a fost exprimată de Eduard Kupferberg. Vorbitorul a amintit darul oratoric al şef-rabinului, interpretările unor episoade din istoria evreilor, incursiunile în filozofia iudaică. În detaliatul expozeu biografic au fost accentuate: educația iudaică solidă din familie, desăvârşită ulterior prin absolvirea Seminarului Rabinic din Viena, unde şi-a dat şi doctoratul, precum şi a Facultății de Drept a Universității din Bucureşti; repercusiunile asupra studiilor cauzate de ascensiunea antisemitismului în perioada interbelică; cariera rabinică; însemnătatea înființării, în 1956, a *Revistei Cultului Mozaic*, continuată prin revista *Realitatea Evreiască*; reacțiile publice la manifestări antisemite în ultimii ani de dictatură ceauşistă; organizarea, imediat după ’90, de comemorări ample în memoria evreilor deportați din Transilvania de Nord, asasinați în lagărele naziste din centrul Europei şi a celor din Basarabia şi Bucovina, deportați şi ucişi în Transnistria, când pentru prima oară este indicat numărul de 400 000 de evrei din România morți în Holocaust; acordarea, în 1992, a titlului de Membru de Onoare al Academiei Române.

Schițând moştenirea spirituală lăsată de Moses Rosen, dr. Aurel Vainer n-a omis scăderile omului: autoritarismul, cultul personalității. Şef-rabinul Rosen a avut orientări politice de stânga, motiv pentru alegerea sa, în 1948, ca şef-rabin al cultului mozaic din România. Faptul de a fi fost „vector de comunicare între partidul comunist şi comunitate” a avut, însă, urmări pozitive pentru viața evreiască din România: exercitarea cultului a fost liberă; prin *Revista Cultului Mozaic*, evreii din țară aflau ce se întâmpla în Israel şi în comunitățile din lume, iar evreii din Vest erau la curent cu manifestări comunitare din România. Revista era apreciată de evreii cititori de idiş din fosta URSS. Unul dintre apropiații şef-rabinului Rosen, rabinul Arthur Schneier, care a primit Medalia „Prieten al Comunităților Evreieşti din România”, l-a ajutat în dezvoltarea relațiilor cu organizațiile evreieşti internaționale, cu efecte benefice pentru statul român (contribuția la primirea Clauzei Națiunii Celei Mai Favorizate) şi pentru interesele populației evreieşti din România (Amendamentul Johnson). Datorită lui au rămas

în picioare, în perioada demolărilor, Templul Coral, Sinagoga Mare, Templul „Unirea Sfântă”. În toate discursurile sale apărea motivul „*dus pintală id*” (fărâma de evreitate), ceea ce, azi, se traduce prin alegerea de a fi evrei a unor nehalahici. A creat şi dezvoltat învățământul de Talmud Tora. A oficiat ceremonii de *Brith Mila, Bar Mițva, Hatana*. După războiul din 1967, şi-a intensificat discursurile pro-Alia. A înființat CSIER, a readus Joint-ul în țară. A reuşit ca F.C.E.R. să fie luată în considerare în țară şi în străinătate.

George Mircea Botescu l-a definit drept o „personalitate davidică”, pentru că „şi-a asumat lupta cu Goliat: dictaturile antonesciană şi comunistă”. În anii totalitarismului, şef-rabinul s-a făcut util pentru a apăra interesele evreimii române şi ale statului român. A ştiut să reunească majoritatea evreiască ortodoxă cu neologii şi conservativii din Banat şi Transilvania. Vorbitorul a întărit afirmația făcută de preşedintele Vainer că Moses Rosen a fost „creator al instituțiilor evreieşti din România, care îşi afirmă şi azi valabilitatea”. I-a apreciat calitatea de „contributor la consolidarea Statului Israel prin organizarea unei Aliale unice în lagărul comunist”. A fost un „excelent negociator”, reuşind să minimizeze demolările lăcaşurilor de cult mozaic. „A avut o excelentă colaborare cu patriarhii Bisericii Ortodoxe Române”. A organizat o amplă comemorare a victimelor Pogromului din Iaşi şi a celor din Trenul Morții, când a fost ridicat un monument în memoria lor în centrul Iaşiului.

Parafrazând aforismul „omul potrivit la locul potrivit”, Paul Schwartz, preşedintele CEB, a arătat că şef-rabinul Rosen „a fost omul potrivit nu doar la locul, ci şi la timpul potrivit”. A avut curajul şi abilitatea să introducă studiul ebraicii la cursurile de Talmud Tora, foarte util pentru cei care se pregăteau să facă Alia, cu aport important la edificarea Statului Israel.

Psalmodiind *El Male Rahamim*, prim-rabinul Rafael Shaffer a încheiat ceremonia.

IULIA DELEANU

Table şi tablete...*

Pasiunea pentru jurnalistică a preşedintelui tecucean Iancu Aizic şi-a găsit expresia şi prin prezența constantă în paginile publicațiilor locale „Avântul”, „Tecuceanul” şi „Observator T”. Autorul şi-a adunat în pagini de carte reportajele şi interviurile apărute: „După 50 de ani…” şi, recent, „Table şi tablete…”.

Observația socială („Strada Mare din Tecuci”), momente din viața culturală a oraşului (interviuri cu actori faimoşi din Capitală veniți în turneu), interesul pentru literatura SF (dialogul cu Alexandru Mironov), crochiuri ale unor scriitori şi muzicieni locali se întâlnesc cu episoade memorialistice. Familia, lecturile, sportul, călătoriile conturează portretul unui om iubitor de viață, concentrat asupra Binelui. Elemente pitoreşti („zilele de târg, joia şi duminica, din august, adevărat iarmaroc”; căruțaşul Costică Mazăre), firescul, darul de a pune în valoare clipa fac din reportajele, evocările, articolele aniversare proprii răspunsuri despre comportament în fața vieții: să îndrăzneşti, să lupți, să perseverezi – toate cu luciditate şi echilibru – şi astfel să reuşeşti să fii om printre oameni. (**I.D.**)

* Editura Izvorul Cuvântului, 2019

המציאות היהודית

כ"ז אייר תשע"ט – כ"ז סיון תשע"ט • כתב-עת של איחוד הקהילות היהודיות ברומניה

יריד הספרים בוקפסט בוקרשט במהדורה 14

יריד הספרים בוקפסט התקיים בין התאריכים 29 למאי – 2 ליוני 2019 במרכז הירידים רומאקספו, בתכניתו השנה היו מעל 150 דוכנים, כמיליון ספרים ומעל 400 אירועים.

היום הבינלאומי של הילד נחגג במסגרת התכנית בוקפסט ג'וניור. אורח הכבוד של המהדורה הזאת היה בריטניה הגדולה תחת המוטו "התרבות היא מעולה". איחוד בגיוון היה הנושא המשותף של כל דברי פתיחה של הדיפלומטים, אנשי התרבות והרשויות המקומיות: היועץ הנשיאותי מר' סרגיו ניסטור, כבוד השגריר אנדרו נובל – שגריר בריטניה הגדולה ברומניה, כבודה השגרירה מישלה רמיס – שגרירת צרפת, מזכיר המדינה במשרד התרבות מר' אלקסנדרו פוגנה, נשיא לשעבר של פדרציית היוצאים לאור מאירופה מר' חנריקה מוטה, נשיא היוצאים לאור מרומניה ומארגן ראשי של היריד מר' גריגורה ארסנה, מנהל בריטיש קאונסיל ברומניה מר' ניגל בלינגם. אינטלקטואלים יהודים מרומניה – פליציה וולדמן, אנדריי אוישטאנו, יון ויאנו, המליצו על ספרים חדשים של הוצאות לאור חשובים כמו חראלד ("הסימבוליזם של הגוף – מיתוסים וארכיטיפים במסורות הרוחניות" מאת אניק דא סוזנאלה); פולירום ("הצלחה, תפילה וחטא, על התרבות והדת של הקהילה הצוענית" מאת מירל באניקה); חומניטס ("ילדי הורדוס. דיווח מוסרי על הילדים הנטושים" מאת ולאד אלכסנדרסקו). אדה סולומון השתתפה בפאנל מוקדש לתעשיות היצירתיות "אמנויות באוויר".

אחד מהאירועים של סדרת "נשפים" מאורגנים ע"י יוסף סאבה – האירוע המוקדש לאמנים – היה נושא המחקר של לויזה ברקן (הוצאה לאור ארס דוצ'נדי – אוניברסיטת בוקרשט). יצאו ספרים חדשים מאת: בוריס מריאן מאיר, "הפנטזיות של חולה נפש רגוע" (הוצאה לאור אסטרליס); אנדריי קורנאה, "זיכרונות מעידן ביבי. פוסט-אוטופיה" (הוצאה לאור חומניטס); יון ויאנו, "בין אלימות לרחמים. זיכרונותיו של פסיכיאטר" (הוצאה לאור פולירום). הוצגו גם ספרים מהסיפורת הבינלאומית כמו: פאול צ'לן, "שירה 2" (הוצאה לאור פולירום); פרנץ קפקא "המאורה. פרוזה שאירעה לאחר המוות" (הוצאה לאור חומניטס פיקסיון). כמו כל פעם, התקיימו גם השקות ספר יהודי מסורתי, למשל: "התנ"ך לפי הטקסט העברי. שמות, ויקרא." הוצג, בין היתר, ע"י חרבה ועתיקה של הקהילה היהודית, פרופ' פרנציסקה בלטאצ'יאנו. אחת מהסופרים הכי חשובים של הספרות האנגלית העכשווית, דבורה לוי, אשר השתתפה המשלחת הבריטית ביריד, השיקה את ספרה החדש "לשחות הביתה", מתורגם לרומנית על ידי אירינה נגרא להוצאה לאור האות. הספר "תרומתם של המיעוטים הלאומיים להתפתחות החברה הרומנית" מעורך על ידי אירינה אירינאי להוצאה לאור העולם האקדמי, כולל פרק על תרומתה של הקהילה היהודית.

השנה, ליריד בוקפסט, הוצאה לאור הספר השיקה חמישה ספרים: "הבעיה" מאת ג'יורגה שוורץ, "ילד מחפש את אלוהים" מאת יצחק בשביס-זינגר, "הבת הרביעית" מאת מדלאינה דוידסון, "היסטורית יהודי רומניה" של ויקטור נאומן, "הבחורה" של קרול פלדמן.

מנהל הוצאה לאור, אלכסנדרו מרינסקו, ציין שלמרות שההוצאה לאור מייצגת קהילה קטנה, היא הצליחה לשבור את הגבולות ולהגיע לקהל הרחב של הקוראים הרומניים.

הספר הציג ביריד מעל 110 ספרים, שבעה מהם יצאו לאור מחודש דצמבר עד היום.

בתאריכים –16 18 ליוני 2019 בבוקרשט התקיימה המהדורה השישית של פורום מנהלי הקהילות הלאומיות מהקונגרס היהודי העולמי, המפגש השנתי של נציגי הארגון ושליחים מיוחדים ומתאמים בתחום המאבק נגד האנטישמיות. כמו כן, התקיים את הכנס "מבט על אסטרטגיה עתידית למען המניעה והמאבק נגד האנטישמיות, הגזענות, הקסנופוביה, ההקצנה ושיח השנאה", אשר מאורגן על ידי ממשלת רומניה, בשיתוף הקונגרס היהודי העולמי והפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה, אירוע מוקדש לנשיאות הרומנית במועצת האיחוד האירופי.

פרטים נוספים במהדורה הקרובה שתראה אור בחודש הבא.

המהדורה האחרונה של הפרויקט "גשרים של סובלנות"

בתאריך 19 ליוני 2019, התקיימה המהדורה השישית והאחרונה של הפרויקט "גשרים של סובלנות", פרויקט שהוזם ע"י בני ברית אירופה בשנת 2012, "שנת האזרח האירופאי". מטרת הפרויקט, אשר הוקם עבור המדינות במרכז ובמזרח היבשת, היא לשים דגש על תרומתה של הקהילה היהודית להיסטוריה הלאומית של המדינה ולהתפתחות הכללית של החברה, ועל היחסים עם רב האוכלוסייה במדינה, במיוחד על קשרים בין המיעוטים הלאומיים ורב האוכלוסייה. השנה, רומניה ארגנה מהדורה נוספת ומיוחדת לפרויקט, אחרי בקשת נשיאות רומניה, בזמן שלפורמט הכללי של הפרויקט היו רק חמש מהדורות. כמה מהמהדורות של הפרויקט קיבלו את החסות הגבוהה של נשיא רומניה, קלאוס יוהניס.

המהדורה השישית התקיימה באקדמיה הרומנית ששותפה בפרויקט הזה.

חוץ מדברי פתיחה של אישיות ציבוריות חשובות (ביניהם פרופ' יון אאורל פופ, נשיא האקדמיה, פרופ' סרגיו ניסטור, יועץ נשיאותי, מר' מוגור יסארסקו, נשיא הבנק הלאומי, דר' אאורל ואינר, נשיא הפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה, לצ'יקו אניקו, מזכיר המדינה במחלקה לקשרים בין המיעוטים הלאומיים, כבוד השגריר דוד סרנגה, שגריר ישראל ברומניה) התקיימו גם שני כנסים בנושאים קשורים לנושא המרכזי של השנה: "תרומתם של המיעוטים הלאומיים להתפתחות הכלכלית של רומניה". בארועים השתתפו נציגים רבים מהמיעוטים הלאומיים.

בסיום התכנית, ארגון בני ברית רומניה העניק מדליות לכל השותפים בשישית המהדורות של הפרויקט.

מצעד הזיכרון הראשון של יהודי רומניה למחנות הריכוז וההשמדה אַושְוִויץ ובִּירקֶנַאו

מצעד הזיכרון הראשון, לזכר 135.000 יהודים מטרנסילבניה הצפונית שגורשו ל אַושְוִויץ, אורגן על ידי האיגוד הציוני מרומניה והפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה, בחסות קרן "כריטאטה", הג'וינט רומניה, המרכז למאבק נגד האנטישמיות, והתקיים בין התאריכים 20–16 למאי 2019. באותו יום שבו לפני 75 שנה יצאה הרכבת הראשונה מתחנת רכבת קוסיצה עם 300 נוסעים יהודים עמוסים בקרונים לחיות, 75 נציגים של הקהילות היהודיות מארד, אלבה יוליה, ברשוב, ספאנטו ג'יורג'ה, בראילה, בוקרשט, ביסטריצה, קלוג', סיגט, סוצ'יאבה, זלאה ותרגו מורש, יצאו לדרך מקלוג' לכיוון אַושְוִויץ. אחרי הפסקה קטנה בבית הכנסת הגדול באורדיה, שבו קיבלו אותם את ראש הקהילה היהודית פליקס קופרמן ועוד כמה חברי הקהילה, הקבוצה המשיכה את הנסיעה לקוסיצה. שמה, המשתתפים במצעד עצרו בבית הכנסת האורתודוקסי. לפני השואה, בקוסיצה הייתה חיה הקהילה היהודית הכי גדולה מסלובקיה. בין התאריכים 16 למאי – 5 ליוני 1944, כמעט כל יהודי העיר היו עמוסים בבית הכנסת וגורשו לאַושְוִויץ. בגומחה עדיין אפשר לראות את המילים השמורות, שכתובות על ידי אחד מהיהודים הגרושים: "לאן שולחים אותנו?".

אחרי לילה בוולקה לומניקה, הקבוצה יצאה מוקדם ונסעה דרך כביש עקלקל בתוך הרי טאטרה, עטופים בשלג, לכיוון פולין. תמונות של בתים וגנים יפים רצות מול העיניים. פתאום צצים בנייני המחנה. באוטובוס, לפעם ראשונה, יש שקט כבד. צוות המארגנים – מקסימיליאן מרקו כץ, אדוארד קופרברג, דן פלורוין, רלוקה לזר, כריסטינה פלוגרו וטיבריו רוט – מחלקים אבנים, נרות, תיקי גב, כיפות וצעיפים כחולים לטקס הזיכרון, אשר יתקיים בבִּירקֶנַאו.

מצעד הזיכרון הסתיים ב–20 למאי, בבית הכנסת הגדול באורדיאה, אחרי ביקור במוזיאון היהודים. "סוגרים את מעגל הנסיעה שלנו באורדיאה, המקום שממנו יצאה הרכבת האחרונה עם קורבנות מטרנסילבניה הצפונית ב–27 ליוני 1944. ראינו עצב, אימה ומבוכה...אפילו היום לא מצליחים להבין איך זה קרה. על השואה אי אפשר להגיד שמדברים מספיק" אמר טיבריו רוט, נשיא האיגוד הציוני מרומניה. מזכיר הכללי של הפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה, מר' אדוארד קופרברג ציין שהפדרציה תומכת בקהילות למען שמירת הדת, הזהות היהודית וזכר השואה. "לא משנה איפה נהיה, עלינו לזכור מה קרה ולכבד את הזיכרון שלהם דרך חיים יהודים אמיתיים" הוסף אדוארד קופרברג.

מוזיאון ההיסטוריה והתרבות של יהודי רומניה נפתח מחדש

בבית הכנסת "האיחוד הקדוש" בבוקרשט, מיוסד בשנת 1836, נשמעו שוב את צלילי הברכה "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" בביצועה של מקהלת בית הכנסת הכוראלי של בוקרשט, מנצח רוברט לבאנסון, ברגע חגיגי לרגל פתיחה מחדש של מוזיאון ההיסטוריה והתרבות של יהודי רומניה. המוזיאון, אשר נמצא בבית הכנסת, מיוסד בשנת 1978 על ידי הרב הראשי של הקהילה דר' משה רוזן.

אירוע הפתיחה למוזיאון החדש, אשר משודרג ומעושר בתצוגה מורחבת, התקיים בתאריך 7 ליוני 2019, לפני חג השבועות. חלל המוזיאון הורחב כדי להתאים לפורמט החדש: גוש של שלושה בניינים מוקדשים לעושר היסטורית יהודי רומניה.

מנהלת המוזיאון, כרמן יוביצו הציגה את הפרויקט בתחילת האירוע מול קהל נכבד ובין המשתתפים: כבודו הכומר יארונים סינאניתול, בישוף מטרופוליטני; כבודו השגריר ולארי קוזמין, שגריר רוסיה ברומניה; כבודו השגריר ארטור מטילי, שגריר שוויץ ברומניה; גב' טניה ברג רפאלי, ציר מוסמך של המשלחת הדיפלומטית של ישראל לבוקרשט; מר' ויקטור מיקולה, סגן שר במשרד החוץ של רומניה; מר' קורנל איליה, סגן מנהל המוזיאון הלאומי להיסטוריה של רומניה. באירוע השתתפו גם נציגים רבים מפדרציית הקהילות היהודיות מרומניה, הרב הראשי של הקהילה רפאל שפר, רב נפתלי דויטש, גב' טובה בן-נון כרביס – נשיאת קרן לאודר רומניה, הנהלת המרכז לחקר היסטוריית יהודי רומניה – מר' אדריאן צ'יופלאנקה וגב' אנקה טודורנצ'ה, יחד עם חברי הקהילה היהודית של בוקרשט, קהל רחב ואוהבי אמנות.

חבר הפרלמנט הרומני, סילביו וקסלר, בביקור רשמי בארה"ב

בתחילת חודש יוני, חבר הפרלמנט הרומני סילביו וקסלר, נציג הקהילה היהודית בפרלמנט, הוביל משלחת פרלמנטרים רומנים בביקור רשמי בארה"ב.

בדף הפייסבוק שלו, סילביו וקסלר הודיע לציבור על פגישותיו עם מנהיגי הקהילה היהודית בארה"ב: "פגישה מאוד נעימה בוושינגטון עם חברים יקרים – דוד האריס, נשיא הוועד היהודי של אמריקה, רב אנדרו בייקר, מנהל המחלקה לענייני יהודים בעולם בוועד היהודי-אמריקאי, וסימנה רודן-בנזקואן, מנהלת מחלקת אירופה בוועד היהודי של אמריקה. הדיונים היו על פרויקטים לחוקים חדשים אשר יזמתי, חיי הקהילות היהודיות, מצב הפוליטי ברומניה ופרויקטים משותפים בזמן הקרוב".

בניו יורק, חבר הפרלמנט נפגש עם נשיא מועצת הביטחון של האו"ם, כבוד השגריר קריסטוף חאוסגן: "היה כבוד גדול בשבילי לשוחח אתו על המצב הבינלאומי, חיי הקהילה היהודית ברומניה, עליית האנטישמיות וסכנת המפלגות הקיצוניות באירופה, וגם על פרויקט משותף שאנחנו מתכוונים לקיים בתקופה הבאה" כתב סילביו וקסלר בדף הפייסבוק שלו.

ארגון בני ברית מודיע שלרגל הביקור הרשמי התקיימה שיחה בין סילביו וקסלר ונשיא הארגון, דן מריאסקין. הצדדים דיברו על היחסים בין הקהילה היהודית ורב האוכלוסייה והרשויות, ועל יחסים בילטראליים רומניה– ארה"ב ורומניה – ישראל, אבל גם על "המצב הפוליטי ברומניה עכשיו, התכניות המוקדשות לשמירת המורשת היהודית וחיי יומיום של הקהילה היהודית מרומניה", לפי דבריו של סילביו וקסלר.

במשך הפגישות, הדיונים היו ממוקדים על תמיכתו של חבר הפרלמנט לשיפור חייהם של ניצולי השואה, וגם על החוקים שיזם, אשר נחשבים כפרויקטים בסיסים וחשובים לקהילה היהודית: חוק המאבק נגד האנטישמיות, חוק הלימוד של היסטוריית הקהילות היהודיות מרומניה, חוק יום הזיכרון לגיבורים יהודים של מלחמת העולם הראשונה, חוק יום התיאטרון והשפה יידיש" ועוד.

Ziua Eroilor

La Cimitirul Evreiesc Filantropia din Bucureşti a fost organizată, pe 6 iunie, o ceremonie militară în memoria eroilor evrei din România, căzuți pe câmpurile de luptă.

Evenimentul a debutat cu o ceremonie religioasă, oficiată de prim-rabinul Rafael Shaffer şi de cantorul Emanuel Pusztai.

A luat cuvântul apoi vicepreşedintele FCER-CM, Ovidiu Bănescu: „Începând din anul 1920, comemorarea eroilor căzuți în război a fost organizată în fiecare an, de Ziua Înălțării, în general în luna mai, atunci când floarea este mai bogată, după cum preciza Decretul Regal din 4 mai 1920. Toate decretele de până în anul 1948 au menținut comemorarea Eroilor în Ziua Înălțării. Excepție a făcut perioada comunistă, data de comemorare fiind schimbată la 9 mai. După comunism s-a revenit însă la data inițială.

Marcăm astfel astăzi imensa capacitate de sacrificiu a eroilor neamului, căzuți la datorie. Aici, la Cimitirul Israelit Filantropia, cinstim jertfa eroilor români şi cea a confraților noştri evrei. Ziua Eroilor îi comemorează pe toți cei care s-au jertfit pe câmpurile de luptă, în lagăre şi în închisori, pentru apărarea patriei, pentru integritatea şi libertatea poporului. Acestea sunt pentru noi exemple de onoare, cu valoare educativă pentru tânăra generație”, a spus Ovidiu Bănescu.

A luat cuvântul apoi moderatorul întâlnirii, preşedintele Comunității Evreilor din Bucureşti, Paul Schwartz: „Ne aflăm în unul dintre cele trei cimitire evreieşti din Bucureşti, unde sunt îngropați o parte dintre evreii care au murit în războaie. Pe parcursul războaielor, în localitățile din țară, inclusiv la Mărăşeşti, au fost îngropați ostaşi evrei, mai ales în Primul Război Mondial.

Evreii au fost pe front şi au murit alături de cetățenii români majoritari, făcându-şi pe deplin datoria. Vă precizez însă ca până după Constituția din 1923, evreii nu erau cetățeni români. Au mers însă pe front, pentru că era o ruşine ca un evreu care poate purta o armă să nu meargă la luptă. În afară de aceste morminte din apropierea noastră, în acest cimitir sunt înmormântați mulți alți ofițeri. Pe aleea principală, puțin mai în față, este monumentul realizat de C.E.B. pentru colonelul Brociner Mauriciu, diplomat şi primul ofițer evreu din armata română. Tot aici, în partea stângă, este mormântul lui Mauriciu Blank, cel care a finanțat Războiul din 1877-1878”, a mai spus Paul Schwartz, mulțumind tuturor celor prezenți, în special reprezentanților armatei.

A urmat o ceremonie militară în memoria eroilor şi depunerea coroanelor de flori. Au fost depuse coroane din partea: Ministerului Apărării Naționale, Federației Comunităților Evreieşti din România şi a Comunității Evreilor din Bucureşti, din partea Asociației de Prietenie România-Israel şi a B'nai B'rith România, a Camerei de Comerț România-Israel. **(G.G.)**

Amintiri de iunie cu Arthur Rubinstein

Unul dintre cei mai mari pianişti ai secolului XX, Arthur Rubinstein (1887-1982), pianist polonez-american, s-a născut la Łódź, în Polonia, într-o familie de evrei. La zece ani se mută la Berlin pentru a-şi continua studiile, iar în 1904 se mută la Paris. La Carnegie Hall a debutat în 1906, apoi a făcut turnee în S.U.A., Austria, Rusia, Italia. În 1912 a debutat la Londra. Pe parcursul celui de al Doilea Război Mondial cariera lui s-a desfăşurat doar în Statele Unite, unde primeşte cetățenia în 1946. A refuzat să cânte în Germania postbelică pentru că membrii familiei sale au fost exterminați de către naziști. S-a retras de pe scenă la vârsta de 89 de ani, în 1976, recitalul de adio susținându-l la Londra.

A murit la Geneva în anul 1982. Conform dorinței sale, corpul său a fost incinerat, iar cenuşa a fost adusă în Israel. A fost îngropată în Pădurea Ierusalimului, într-o pădurice care îi poartă numele. În apropiere a fost aşezat un monument sub forma unor valuri de clape de pian.

A fost considerat cel mai mare interpret al muzicii lui Chopin.

*

Iunie pare să fie – cel puțin pentru mine – o lună foarte specială. Va însemna întotdeauna amintirea unei tragedii de familie şi descoperirea unuia dintre cei mai străluciți maeştri ai pianului, Arthur Rubinstein.

În 1936 Mihail Sebastian consemna, în „Bucuriile muzicii“, impresiile despre recitalul susținut la Bucureşti (la reluarea stagiunii muzicale de la începutul anului) de către Arthur Rubinstein, „neîndoielnic unul dintre cei mai străluciți maeştri ai pianului. Perfecțiunea lui tehnică este fără cusur… S-ar spune că pianul este ceva supus în întregime acestui om… E frecventă – nu-i aşa? – o anume duritate a pianului ca instrument, o anume înverşunare; dar datorită rafinamentului interpretativ al lui Rubinstein acest pian dobândeşte, nu ştiu cum, blândețea viorii.“

A fost o perioadă din viața mea când descoperisem, datorită studenției de la Iaşi, concertele de pian şi, în urma unei emisiuni muzicale de la Radio Iaşi, reuşisem să intru în dialog cu un celebru pianist român contemporan.

Discutasem acest lucru şi cu soția mea, Livia Iacob; profesoară de matematică, Livia era – în ciuda specializării în matematică – mare amatoare de muzică simfonică. Entuziasmului meu privind interpretările muzicii lui Chopin de către celebrul pianist român (cu care începusem o serie de interviuri) Livia i-a răspuns cu o întrebare, zâmbind cu înțelepciunea cunoscătorului: „Ai ascultat Chopin în interpretarea lui Rubinstein?” Şi mi-a pus să ascult un disc.

*

În aprilie 2006, Livia a dispărut din cauza unei boli necruțătoare (la 1 iunie 2006 ar fi împlinit cincizeci şi unu de ani), iar eu am rămas cu aceeaşi impresie covârşitoare a muzicii lui Chopin în interpretarea lui Arthur Rubinstein şi o ascult, din când în când, în amintirea ei.

Ştiu că nimic nu poate suplini dispariția unei ființe. Poate că muzica este ceea ce ne apropie de Divinitate şi de cei care au plecat dintre noi, dar interpretarea muzicii lui Chopin de către Arthur Rubinstein îmi lasă impresia că perfecțiunea divină a fost atinsă şi aici, pe Pământ.

IOAN IACOB

Când CEB şi JCC se transformă în copii

Centrul Comunitar Evreiesc din Bucureşti şi Comunitatea Evreilor din Bucureşti au organizat, în primul *weekend* al acestei veri, o adevărată petrecere pentru copii.

Pentru al treilea an consecutiv, sediul JCC Bucureşti din strada Popa Soare a fost cucerit de cei mici.

În prima parte a zilei, organizatorii au încercat să consume (fără succes) energia copiilor, cu ajutorul trambulinelor, atelierelor de lucru manual, de sculptat în lut, a toboganelor şi jocurilor de tot felul. Nu au lipsit vata de zahăr şi candy-bar-ul. La mare căutare au fost clătitele învârtite la fața locului. Foarte important de menționat este că totul a fost făcut în casă, la JCC, inclusiv dulceața gustoasă din căpşuni de anul acesta, cu care au fost umplute clătitele. Vedeta a fost colțul *hi-tech* cu jocuri video pentru cei mici, la care s-a stat (dez)organizat la rând.

A doua parte a zilei dedicate copiilor a avut loc la etaj, în sala de spectacole. Cei mici au avut parte acolo de spectacolul *Haplea,* oferit de Teatrul Evreiesc de Stat.

Copiii s-au mai bucurat de un spectacol de dans interactiv, cu trupa de dansuri israeliene *Hora*. Aşa se face că cei mici au învățat câteva mişcări de dans, care le vor prinde bine la viitoarele petreceri la care vor participa.

Apoi, *Bucharest Klezmer Band* a pregătit un spectacol cu piese speciale pentru copii.

Ziua Copilului nu s-a încheiat însă fără cadouri. Prin bunăvoința Fundației Filderman, fiecare copil prezent a primit câte o pungă cu cadouri.

GEORGE GÎLEA

Casă de piatră, colegilor noştri!

George Weiner şi Irina Spirescu

Le transmitem cele mai bune gânduri de fericire şi noroc în viață colegilor noştri, Irina Spirescu şi George Weiner, care s-au căsătorit luni, 3 iunie 2019, în cadrul ceremoniei oficiate la Casa Eliad din Bucureşti. Alături de miri s-au aflat familiile lor, naşii Monica şi Adrian Neculai, prietenii şi colegii de la FCER-CM. Le dorim casă de piatră şi *Mazel Tov*! **(C.B.)**

COMITETUL DIRECTOR AL FCER

Decizii în domeniul religios, cultural, social şi imobiliar

Întrunit pe 11 mai 2019, Comitetul Director al FCER-CM a fost dedicat în special adoptării unor decizii care să transpună în viață Hotărârile şi recomandările Consiliului de Conducere şi ale Adunării Generale de la Bucureşti.

O parte importantă a acestor decizii se referă la gestionarea patrimoniului imobiliar şi la clarificarea situației unor sinagogi care nu mai sunt folosite pentru activitatea de cult, precum şi a unor cimitire pentru care nu au fost obținute toate actele necesare. Ca atare, DAPI (fostul CAPI) a întocmit o serie de propuneri de care au luat notă membrii Comitetului Director. În aceeaşi ordine de idei, a fost aprobată vânzarea sinagogii din Hațeg, cea mai mare parte a sumei rezultate rămânând la dispoziția CE Deva pentru a se construi un nou imobil. De asemenea, s-a solicitat comunității un punct de vedere privind valorificarea unei sinagogi din Braşov şi a fost aprobat contractul de administrare a sinagogii din Făgăraş de către autoritățile locale din municipiul Făgăraş. A mai fost votată şi vânzarea unui apartament din Braşov.

Şi în direcția reglementării situației juridice a unor cimitire evreieşti, Comitetul Director a solicitat Oficiului Juridic realizarea demersurilor pentru obținerea titlurilor de proprietate pentru cimitire funcționale, cimitire cu locuri libere sau care pot fi introduse în programe de finanțare pentru întreținere şi împrejmuire. Şi DAPI va întreprinde demersurile necesare pentru stabilirea cimitirelor evreieşti care pot fi incluse în programul de finanțare al European Jewish Cemeteries Initiative. În domeniul social, a fost decisă creşterea alocațiilor pentru servirea meselor atât în restaurantele rituale, cât şi la domiciliul asistaților din localitățile în care există astfel de restaurante.

Membrii CD au hotărât şi transmiterea către Departamentele FCER şi Comunitățile evreieşti a Regulamentului intern, modificat cu aprobarea Consiliului de Conducere din aprilie 2019.

Au mai fost luate o serie de decizii cu impact în domeniul cultural, dintre care amintim aprobarea bugetului şi programului Zilei Limbii şi Teatrului Idiş, acordarea premiilor culturale „Isac Havis” şi „Dina König” şi a Medaliilor de Onoare „Avram Goldfaden”, acordarea unor Medalii de Onoare „Prieten al Comunității Evreieşti” şi „Devotament în Activitatea Comunitară”, aprobarea şi finanțarea proiectului „Ziua Victor Brauner” de la Piatra Neamț. A mai fost aprobat programul şi bugetul reinaugurării Muzeului de Istorie şi Cultură a Evreilor „Dr. N. Cajal”. **(A.M.)**

Premiile B'nai B'rith pentru jurnalism

La Ierusalim a fost publicată lista jurnaliştilor câştigători ai premiilor B'nai B'rith pentru jurnalism pe anul 2019. Aceste distincții „recunosc excelența reportajelor şi articolelor despre Diaspora”, se arată în textul însoțitor. Premiile au fost câştigate de Antonia Yamin – audiovizual, de la *KAN 11,* Corporația Publică de Radio, şi Zvika Klein – presa scrisă, de la publicația *Makor Rishon*. O diplomă de merit i s-a acordat lui Attila Somfalvy, de la Ynet News, şi o mențiune specială lui Yehoram Gaon „pentru cultivarea relațiilor dintre Israel şi Diaspora prin artă”.

Ceremoniile de decernare vor avea loc la 3 iulie a.c. la World Center Ierusalim. (**E.G.**)

Ziua Limbii şi Teatrului Idiş

(Urmare din pag. 13) de a studia *Tora* nu se mai limitează la ebraică, ci se mută încetişor spre idiş". Totodată, această limbă a fost „cel mai important vehicul din ultimii 200 de ani în răspândirea misticii iudaice". Idişul avea să devină o limbă evreiască internațională, preferată de scriitori mari ca Isaac Bashevis Singer sau Iţic Manger. În prezent, idişul stârneşte un interes academic printre filologi, inclusiv printre cei care vor să înțeleagă mai bine germana. „Astăzi, hasidicii sunt maximum 5%. În 10 ani, ei vor deveni 10% din poporul evreu. [...] Cel puțin una sau două generații de acum, idişul nu va dispărea. Va deveni puțin mai important, datorită demografiei", a conchis prof. Idel.

Lansări de carte

În continuare au avut loc două lansări de carte. Prima a fost lucrarea prof. Moshe Idel recent apărută la Editura Polirom, „Experiența mistică la Abraham Abulafia", prezentată de directorul Muzeului Bucovinei, Emil Ursu. El a explicat că „volumul deschide calea spre o nouă înțelegere a misticii evreieşti şi evidențiază importanța Cabalei extatice pentru evoluția ulterioară a iudaismului mistic".

Al doilea eveniment editorial a fost lansarea eseului autobiografic „Un băiețel în căutarea lui Dumnezeu: o lumină personală asupra misticii", de Isaac Bashevis Singer, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură (1978) şi singurul scriitor de limbă idiş care a primit această distincție. Apărută la Editura Hasefer, cartea a fost prezentată de redactorul acesteia, dr. Claudia Bosoi. Ea a arătat că prin acest volum (tradus din limba engleză de Cătălin Bosoi) este reluată o tradiție editorială instituită la Hasefer: de-a lungul a 11 ani (1997-2008) apăruseră 10 titluri din opera lui Bashevis Singer, unele în două tiraje; acum, după alți 11 ani, este publicat primul titlu nou în limba română din opera laureatului Premiului Nobel. Următorul va fi „Un tânăr în căutarea dragostei", care va întregi trilogia „Dragoste şi exil" (din care apăruse, în 2007, „Pierdut în America").

Moshe Idel (dr.) şi Emil Ursu

Muzică şi dansuri evreieşti

A urmat un program artistic consistent, de muzică şi dansuri tradiționale evreieşti, desfăşurat în Sala Auditorium a Universității „Ştefan cel Mare" din Suceava. Un istoric al fiecărei formații invitate la eveniment a fost prezentat de Alexandrina Chelu, poetă şi cântăreață. Pe scenă au urcat trupa de dansuri „Haverim" a CE Bucureşti (manager – ec. Silvian Horn, vicepreşedintele CEB) şi formația de klezmer „Nigun" a CE Iaşi (solist Albert Lozneanu). Artiştii Alexandrina Chelu şi Florian Chelu Madeva, din partea CE Oradea, au oferit un recital de sonete pornind de la operele unor poeți evrei de limbă română (Avram Steuerman-Rodion, Veronica Porumbacu, Maria Banuş, Nina Cassian, Alexandru Mandy, Adina Rosenkranz Herscovici). Seara a fost încheiată într-o notă stenică printr-un concert intitulat „Yiddish Tango", cu Berti Barbera (voce, percuție) şi argentinianul Mariano Castro (pian).

Şabat în stil idiş la JCC Bucureşti

(Urmare din pag. 7) *după legile Mele, veți respecta poruncile Mele şi le veți îndeplini, vă voi da ploile la timp, pământul îşi va da recolta şi pomii roadele.*" – Vaikra/Levitic 26: 3, 4), arătând că există o pedagogie înaltă a lui Dumnezeu, care nu se reduce la ideea că, dacă ni se întâmplă lucruri rele, acestea ar fi pe măsura faptelor noastre. Dumnezeu înțelege firea umană, iar în ochii Lui esențial este să încercăm să respectăm legile sau măcar să nu le întoarcem spatele cu totul, a subliniat vorbitorul.

Câteva exemplare din cartea lui Bashevis Singer au fost disponibile pentru participanți. De asemenea, doi dintre invitații francezi au tras la sorți numele câştigătorilor a două invitații la „Scripcarul pe acoperiş", în varianta recent montată la Teatrul Evreiesc de Stat din Bucureşti.

Prima placă memorială va fi la Muzeul Istoriei Evreilor din Oradea

(Urmare din pag. 12) copii sau nepoți ai victimelor, asumându-şi o parte din vină, deoarece nu a reuşit ca organizator să atragă mai mulți tineri care să ducă mai departe memoria victimelor. „Copiii sunt plăcile comemorative cele mai durabile, care nu pot fi distruse niciodată!", a încheiat secretarul general al FCER-CM.

Tiberiu Roth, preşedintele Asociației Sioniste din România, a vorbit despre piatra memorială care a fost realizată în amintirea celor 135.000 de victime şi a celor peste 25.000 de copii din Ardealul de Nord care au pierit la Auschwitz. Aceasta va fi multiplicată în zece exemplare şi trimisă, câte una pentru fiecare comunitate supraviețuitoare din Ardealul de Nord. „Prima piatră intenționăm s-o punem la Muzeul Istoriei Evreilor din Oradea", a menționat vorbitorul. În încheiere, el ne-a invitat la următorul pelerinaj, care va fi la Ierusalim, cu prilejul celui de-al 38-lea Congres Mondial Sionist.

Marco Katz, director al Organizației de Monitorizare şi Combatere a Antisemitismului în România, a adresat următorul mesaj: „Ceea ce am văzut cu toții la Auschwitz întăreşte sentimentul că, fără Statul Israel, noi am fi fost poate în situațiile în care au stat bunicii şi străbunicii noştri înainte de Holocaust. Această călătorie a fost pentru mine încă o dată motivarea pentru care-i mulțumesc lui Tiberiu Roth că mi-a dat posibilitatea să intru în Mişcarea Sionistă din România."

M. Katz a transmis de asemenea participanților la „Marşul Memoriei" un mesaj plin de pioşenie din partea E.S. David Saranga, ambasadorul Statului Israel în România, prin care şi-a exprimat aprecierile deosebite față de eforturile Asociației Sioniste şi ale FCER-CM. Acestea au organizat călătoria comemorativă ce aminteşte de suferințele pe care frații şi surorile noastre le-au îndurat acum 75 de ani în lagărele de exterminare.

În încheierea scrisorii, ambasadorul a precizat: „România este un bun prieten al Statului Israel, este una dintre țările care fac eforturi constante de a-şi asuma responsabilitatea pentru trecut. Aceste eforturi sunt importante nu doar pentru Israel şi evrei, ci şi pentru întreaga umanitate. Mulțumesc autorităților române pentru implicarea în combaterea antisemitismului, xenofobiei, rasismului şi intoleranței."

Israelul şi educația

(Urmare din pag. 8) Predarea acestui subiect ridică în continuare semne de întrebare legate de cum şi cât să se predea în şcoli, în ce context să fie abordat: în cadrul celui de-al Doilea Război Mondial sau al istoriei evreilor; cum să fie prezentate antisemitismul modern şi istoria evreilor din statele est-central europene; dacă se poate vorbi despre unicitatea Holocaustului sau acesta face parte dintr-un fenomen general, universal; necesitatea de a defini identitatea evreiască, cea sionistă şi cea israeliană; problema politizării predării Holocaustului şi multe alte aspecte. Cea mai importantă problemă este de a stabili cum trebuie transmisă generațiilor tinere istoria Holocaustului, a conchis prof. Vago.

Prof. emeritus *Mariana Nicolae,* de la Universitatea din Bucureşti, în comunicarea „Educație şi tradiții educaționale în Israel: o provocare", a făcut o comparație între cele două sisteme educaționale şi a atras atenția asupra unor dificultăți în cel românesc, unde mai predomină stereotipurile față de evrei deoarece lumea ştie prea puține lucruri despre această etnie, despre Israel şi despre sistemul educațional de acolo. La această concluzie a ajuns după ce a realizat un sondaj despre evrei şi Israel.

Comunicarea *Sandrei Goldstein*, lector la Universitatea din Viena, Departamentul de Studii Iudaice, s-a intitulat „Socializarea sionistă: manuale israeliene în primele decenii ale Noului Stat". Ideea centrală se referă la modalitatea în care la începuturile statului evreu s-a încercat implementarea ideologiei sioniste în şcoli prin intermediul unor manuale pentru clasele mai mici. În această perioadă, a arătat ea, în domeniul educației Israelul a trebuit să facă față la două provocări: conştientizarea identității evreieşti la copiii sutelor de mii de emigranți, care au venit din toată lumea, şi integrarea acestor copii în societatea israeliană. Însuşi David ben Gurion s-a ocupat de manualul pentru clasa întâi. Scopul urmărit în această etapă a fost crearea unui singur tip de elev. Concepția socialistă a sioniştilor era foarte bine ilustrată în aceste manuale, din care au dispărut toate elementele religioase când se vorbea despre marile sărbători evreieşti – Hanuca, Pesah, Şavuot –, toate căpătând caracter laic. Copiii se confruntau însă cu o mare dificultate, deoarece concepția predată în şcoală nu se potrivea cu ceea ce vedeau acasă. Schimbări au intervenit abia după Războiul de Şase Zile, a arătat vorbitoarea.

Istoricul de artă *Alec Mishory*, de la Open University din Israel, în comunicarea „Educația prin artă: tendințe locale versus cele universale şi influența lor asupra canoanelor artei israeliene" a făcut o vastă trecere în revistă a dezvoltării educației artistice din Israel. Dificultățile şi problemele în acest domeniu şi-au avut izvorul primordial în interdicția pentru evrei de a înfățişa figuri de oameni.

Ana Maria Bolborici, lector la Universitatea din Transilvania, Facultatea de Sociologie, a abordat problema educației pentru pace din Israel. Ea a prezentat şi analizat programele unor organizații neguvernamentale, evreieşti şi arabe, pe care le-a cunoscut din experiență proprie. Scopul acestor ONG-uri, a arătat vorbitoarea, este de a găsi o soluție alternativă şi posibilă pentru apropierea israeliano-arabă pe calea realizării păcii.

Evoluția sistemelor educaționale

A doua zi a conferinței a reunit specialişti din Israel şi din România, ale căror prezentări au fost grupate în două sesiuni, ambele moderate de prof. univ. dr. Rafael Vago. Prima a fost susținută de prof. univ. dr. *Robert Reisz*, de la Universitatea de Vest din Timişoara, care a propus tema „Israel şi secolul ştiinței", urmat de conf. univ. dr. *Mordechai Schenhav*, de la Universitatea din Strasbourg. Acesta a supus atenției modul în care a evoluat sistemul educațional religios din Israel în urma schimbării de valori, care a fost impusă de Ministerul israelian al Educației.

A doua sesiune a debutat cu expunerea susținută de lect. univ. *dr. Mira Banay*, de la Open University din Israel, care a oferit un studiu de caz asupra personalității activistului social Avital Geva şi a programelor pe care acesta le coordonează la sera ecologică din kibuțul Ein Şemer. Unul dintre ele este aducerea împreună a copiilor evrei şi a celor arabi, pentru apropierea lor şi desfăşurarea unor lucrări comune în cadrul proiectelor ecologice ale kibuțului.

Prof. univ. dr. *Radu Muşetescu*, de la ASE Bucureşti, a vorbit despre dificultățile sistemului modern de educație din România şi a arătat că achizițiile tehnologice (accesul la uriaşe baze de date, posibilitatea învățării prin tutoriale on-line) au acționat în detrimentul unei pedagogii eficiente şi viabile. Vorbitorul a prezentat, în schimb, modelul dat de *Chavruta*, folosit în învățarea Talmudului: perechi de studenți care îşi explicau unii altora ce au învățat. Chiar şi în cazuri de asimetrie intelectuală, amândoi aveau de câştigat, întrucât cel mai competent căpăta abilități pedagogice şi argumentative, iar cel mai slab avansa în cunoaştere mai repede decât ar fi reuşit cu un profesor.

Dr. *Madene Shachar*, curator la Muzeul Ghetto Fighters' House din Lohamei Haghetaot, un kibuț din nordul Israelului, a prezentat rezultatul cercetării sale privind experiențele israelienilor care călătoresc în grupuri organizate în Polonia. Elevi, studenți, adulți vizitează lagărele de exterminare de la Auschwitz-Birkenau ori de la Majdanek, însoțiți de fiecare dată de un supraviețuitor al Holocaustului. Participanții îşi exprimă impresiile şi sentimentele contradictorii care i-au încercat de-a lungul acestei călătorii – neputință, milă, vinovăție, oroare, spaimă – relatări ale experiențelor traversate de ei fiind publicate în *The Times of Israel*.

Lansare-simpozion...

(Urmare din pag. 18) Transnistria. După război – împotriva indiferenței față de Şoah; a antisemitismului, prin cenaclul *Ideea*; a susținut dialogul iudeo-creştin la Conferința Internațională de la Seelisberg (1947). Ca Mare Rabin al Genevei a influențat redarea orfanilor Şoahului comunității evreieşti; dreptul la Alia al evreilor din fosta URSS; eliberarea prizonierilor israelieni în Războiul de Iom Kipur; vizita Papei Ioan Paul al II-lea la Sinagoga din Roma, apoi în Israel. „A fost o rază de lumină în noaptea Şoahului, pentru România, pentru iudaismul mondial".

Organizatorul lansării, prof. univ. dr. Jean Askenasy, a mulțumit moderatorului, antevorbitorilor, îngrijitorului ediției, gral (r) Mihail Ionescu, a remarcat filiația comportamentală, filozofică Avinoam - Alexandru Şafran, reprezentare a *amor intellectualis*. A salutat prezența familiei regretatului preşedinte al Academiei, acad. Ionel Valentin Vlad.

Constantin Karadja...

(Urmare din pag. 15) deportați între timp la Auschwitz.

Invitat la simpozion, ziaristul suedez Joakim Langer, autorul unei lucrări despre Constantin Karadja, a povestit despre cum l-a descoperit şi modalitățile în care a contribuit la propagarea în Suedia a informațiilor despre personalitatea diplomatului. El şi-a exprimat regretul că nici la Stockholm, nici la Bucureşti nu există o stradă care să-i poarte numele şi a cerut să se facă demersuri în acest sens.

Paul Schwartz, preşedintele CEB, s-a declarat profund impresionat de cele arătate şi a mulțumit participanților la simpozion pentru eforturile depuse în descoperirea şi valorificarea personalității lui Karadja.

Cei prezenți au putut viziona şi o expoziție de documente despre viața diplomatului.

Fredi Deac a trecut în eternitate

Președintele CE Bistrița, FREDI DEAC, a încetat din viață pe 10 iunie 2019. Redăm mai jos mesajul de condoleanțe transmis de FCER-CM.

Conducerea şi membrii Federației Comunităților Evreieşti din România-Cultul Mozaic au aflat cu adâncă durere vestea încetării din viață a lui FREDI DEAC, preşedinte al Comunității Evreilor din Bistrița. Decesul său produce o profundă suferință familiei sale, prietenilor şi colaboratorilor, dar şi mult încercatei comunități evreieşti din Bistrița, precum şi comunității evreieşti din țara noastră.

Fredi Deac a avut un suflet cald, a fost întotdeauna aproape de semenii săi şi s-a pus cu dăruire în slujba conaționalilor săi din Bistrița, reuşind să păstreze vie amintirea Holocaustului şi a victimelor acestuia, să manifeste un respect sincer pentru supraviețuitori, mama sa fiind şi ea în rândul celor puțini care au mai revenit în viață din Transnistria.

În condițiile diminuării drastice a numărului evreilor bistrițeni, Fredi Deac a înțeles că pentru a ilustra contribuția etniei sale la istoria acelor locuri va trebui să realizeze dovezi concrete care să arate generațiilor viitoare ce au însemnat evreii bistrițeni, ce au suferit şi ce au lăsat în urma lor. Aşa s-au născut monumentele dedicate celor care au suferit în Holocaust, cel mai recent fiind Memorialul Vieții, dezvelit la începutul acestei luni. Aşa a fost restaurată Sinagoga din Bistrița, transformată apoi într-un renumit Centru Multicultural, unde acum au loc concerte şi unde sunt expuse lucrări de artă.

Sincere condoleanțe familiei îndoliate! Împărtăşim durerea tuturor celor care l-au cunoscut, iubit şi apreciat pe Fredi Deac!

Să îi fie amintirea binecuvântată!

Comitetul Director al FCER-CM
Dr. **AUREL VAINER**
Preşedinte

Scriitorul american-evreu Herman Wouk a murit la 104 ani

La 17 mai a.c., cu 10 zile înainte de a împlini 104 ani, scriitorul evreu american Herman Wouk a trecut în eternitate. Aproape opt decenii el a ocupat un loc special pe scena literară americană, în rândul scriitorilor de origine evreiască, dintre care unii au ajuns laureați ai Premiului Nobel. Wouk nu a vrut niciodată să fie comparat cu Philip Roth, Saul Bellow sau Norman Mailer, considerându-se că aparține unei alte categorii. În primul rând, el a fost un scriitor de bestseleruri, romanele sale „Revolta de pe Caine" şi „Vânturile războiului", ambele ecranizate, cel de-al doilea primind şi Premiul Pulitzer, au avut tiraje de sute de mii de exemplare. Generații întregi au crescut însuşindu-şi concepțiile lui Wouk despre demnitate şi eroism, el însuşi fiind un combatant în cel de-al Doilea Război Mondial. De remarcat că Wouk a continuat să scrie până aproape de clipa decesului şi succesul nu l-a ocolit niciodată.

Dar ceea ce l-a deosebit de alți scriitori evrei americani sau personalități evreieşti din lumea culturală a fost mândria de a fi evreu, şi nu orice fel de evreu, ci unul religios. În perioada în care mari personalități evreieşti căutau să vorbească prea puțin despre originea lor, limitându-se doar la nume sau chiar schimbându-şi-l, Wouk s-a mândrit cu acest lucru şi a scris despre eroi care proveneau din familii religioase tradiționale. Wouk a adus pe scena literară personaje evreieşti religioase care păstrau tradiția şi practicau religia, aşa cum făcea şi el. „Wouk a fost mai mult decât un autor evreu obişnuit. El nu se temea să scrie despre evrei şi iudaism. Era un evreu ortodox care, chiar când era cufundat în procesul de creație, refuza să facă compromisuri cu privire la respectarea Şabatului sau a caşrutului", scria într-un comentariu publicația „Algemeiner".

În toate romanele lui era prezent un erou evreu religios sau un personaj feminin din acelaşi mediu, ca în romanul *Marjorie Morningstar* , citit cu nesaț de generații întregi de tinere americane. Dar Wouk nu s-a mulțumit doar să aducă în fața cititorilor astfel de personaje şi să descrie în romanele lui viața şi obiceiurile evreieşti. El voia să-i educe pe cititori în probleme ale iudaismului. În 1959 a publicat volumul „Acesta este Dumnezeul meu", care a dat un impuls studiilor de iudaism. „Nu era numai o apărare a credinței tradiționale iudaice; el prezenta religia şi ca un stil normativ de viață foarte atractiv şi nu doar o rămăşiță a unui trecut plin de umbre întunecate", se arată în acelaşi comentariu din „Algemeiner".

Referindu-se la cele două romane istorice „Vânturile războiului" şi „Războiul şi aducerile aminte", comparate de unii critici cu „Război şi pace" al lui Tolstoi, Wouk a considerat comparația nepotrivită. El se autocaracteriza ca povestitor, nu ca un mare romancier. Odată cu dispariția lui, citiorii, evrei sau neevrei, vor resimți un gol. Wouk este de neînlocuit.

EVA GALAMBOS

În memoriam Lanseta Cavassi

LANSETA CAVASSI, fostă prim-balerină la Teatrul de Operetă din Bucureşti, văduva dirijorului Liviu Cavassi, s-a născut la 6 mai 1932 şi a decedat la 21 mai 2019.

„Prietenia mea cu Lanseta a durat peste 35 de ani, timp în care ne vedeam foarte des şi ne eram alături la bine şi la rău", şi-a amintit Dora Fradis, care a trimis aceste rânduri.

A copilărit în cartierul Văcăreşti din Bucureşti, unde s-a apropiat mult de populația evreiască, ce era majoritară la vremea aceea. Acolo a învățat multe expresii în idiş, pe care ni le spunea uneori cu un accent autentic.

În urmă cu vreo 10 ani am invitat-o la o serbare de Purim la Templul Coral, apoi cu colectivul nostru de la JCC, într-o excursie cu autocarul la Snagov, mai târziu într-o tabără la Cristian. Şi aşa a început legătura ei cu Centrul Comunitar Evreiesc, de care pur şi simplu s-a îndrăgostit irevocabil. Şi astfel, frecventa zilnic clubul din Popa Soare, unde juca remmy, cărți şi lua parte la toate manifestările culturale. Adesea făcea cu noi exerciții de gimnastică. Cu talentul ei artistic înnăscut, s-a produs de multe ori pe scenă, delectându-ne cu nostime creații proprii, care ne-au descrețit frunțile. Nu a ratat să felicite sau să sărbătorească aniversările zilelor de naştere ale tuturor membrilor colectivului nostru. Dar câte nu am făcut împreună?!

Însă, cum totul are un sfârşit, acum a sosit şi momentul trist în care ne luăm rămas bun de la ea. O să ne lipseşti, Lansi!

Odihneşte-te în pace!

✡ DECESE ✡ COMEMORĂRI ✡

Cu aceeaşi durere în suflet şi mare tristețe, la 29 iunie 2019 comemorăm 5 ani de la decesul bunului şi iubitorului nostru soț, tată şi bunic **BERGER ALFRED**, din CÂMPINA. Soția, copiii şi nepoții.

Înhumați în cimitirele CEB în luna mai 2019: **TIRIBA ATENA** (Cimitirul Giurgiului).

Înhumați în cimitirele CEB în luna iunie 2019: **MOZES VERONICA-EVA** (Cimitirul Sefard); **CELARU MEMY** (Cimitirul Filantropia).

Cu o mare tristețe am aflat că o veche prietenă, doctor **MEMY CELARU**, ne-a părăsit pentru totdeauna. Fie-i memoria binecuvântată!

Dr. Miryam Bercovici

Tilica, soție, anunță cu aceeaşi nemărginită durere scurgerea a 23 de ani (2 Tamuz) de la pierderea adorabilului ei soț **GROPPER SIEGFRIED**, ziarist din Botoşani, om de aleasă omenie şi altruism.

Fie-i memoria binecuvântată!

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna iulie

Gerald Edelman – biolog şi imunolog. Născut la New York, 1 iulie 1929. Premiul Nobel pentru medicină, 1972. Decedat la La Jolla, California, 2014.

Lion Feuchtwanger – scriitor. Născut la München, 7 iulie 1884, în exil din 1933. Printre romane: *Evreica din Toledo*; *Frații Opperman*. Decedat la Los Angeles, 1958.

Amedeo (Clemente) **Modigliani** – pictor. Născut la Livorno, 12 iulie 1884, stabilit la Paris, 1906. Stil modern, prin alungirea fețelor. Decedat la Paris, 1920.

Isaak Emanuilovici **Babel** – scriitor, traducător din idiş în rusă. Născut la Odesa,13 iulie 1894. Arestat, executat în închisoarea Butyrka, 27 ianuarie 1940.

Abraham (Avrom) **Sutzkever** – poet idiş. Născut la Smorhon, Belarus,15 iulie 1913, mutat la Vilna,1930, partizan, 1943, stabilit la Tel Aviv,1947. Premiul Israel pentru literatură idiş, 1985. Decedat la Tel Aviv, 2010.

Leon Max Lederman – fizician. Născut la New York, 15 iulie 1922. Întemeietor al *Illinois Mathematics and Science Academy*,1986. Premiul Nobel pentru fizică, 1988, împreună cu Melvin Schwartz şi Jack Steinberger.

Shmuel Yosef (Shai) **Agnon** (Czaczkes) – scriitor ebraic. Născut la Buczacz, Galiția, 17 iulie 1888, stabilit în Palestina, 1929. Premiul Nobel pentru literatură, 1966. Decedat la Ierusalim, 1970.

Janusz Korczak (Henryk Goldszmit) – medic, pedagog, scriitor. Născut la Varşovia, 22 iulie 1878. Director al orfelinatului din ghetoul Varşoviei, deportat voluntar odată cu orfanii în lagărul de la Treblinka, unde a fost ucis, 1942.

Moses (David Moşe) **Rosen** – rabin. Născut la Moineşti, 23 iulie 1912. Şef-rabin al evreilor din România, 1948-1994 şi preşedinte al FCER, 1964-1994. Decedat la Bucureşti, înmormântat la Ierusalim, 1994.

Avram Goldfaden (Avrum Goldnfoden) – scriitor idiş. Născut la Starokostiantyniv, Ucraina, 24 iulie 1840. Fondator al teatrului idiş profesionist, Iaşi, 1876. Decedat la New York, 1908.

Elias Canetti – scriitor. Născut la Ruse, Bulgaria, 25 iulie 1905, educat la Viena, refugiat la Londra după Anschluss, 1938. Premiul Nobel pentru literatură, 1981. Decedat la Zürich, 1994.

Menachem Hacohen – rabin. Născut la Ierusalim, 26 iulie 1932. Mare Rabin al evreilor din România, 1997-2011. Printre scrieri: *Tora pentru popor*; *Cartea vieții omului*.

Max Simon **Nordau** (Simon Maximilian Simcha Sudfeld) – medic psihiatru şi critic social. Născut la Budapesta, 29 iulie 1849, stabilit la Paris, 1880. Cofondator al Organizației Sioniste Mondiale. Decedat la Paris, 1923.

Patrick Modiano – scriitor. Născut la Boulogne-Billancourt, Paris, 30 iulie 1945. Premiul Nobel pentru literatură, 2014. A scris numeroase romane, unele traduse în limba română: *Dora Bruder, În cafeneaua tinereții perdute* etc.

Milton Friedman – economist. Născut la New York, 31 iulie 1912. Teoretician al monetarismului şi economiei de piață. Premiul Nobel pentru economie, 1976. Decedat la San Francisco, 2006.

Evrei decedați în luna iulie

Theodor (Benjamin Zeev) **Herzl** – vizionarul întemeierii statului evreu. Născut la Budapesta, 1860, stabilit la Viena, 1878. În 1897 a convocat primul Congres sionist şi a întemeiat Organizația Sionistă Mondială. Decedat la Viena, 3 iulie 1904, reînhumat la Ierusalim.

Yonatan (Yoni) **Netanyahu** – colonel în Armata de Apărare a Israelului. Născut la New York, 1946. Comandant al unității care i-a eliberat pe ostaticii de pe aeroportul de la Entebbe, unde a căzut eroic, 4 iulie 1976; înmormântat la Ierusalim.

Samir (Moshe) **Naqqash** – scriitor israelian de limba arabă. Născut la Bagdad, 1938, imigrat în Israel, 1951. Printre romane: *Locuitori şi păianjeni*. Premiul Primului Ministru al Israelului pentru literatură arabă. Decedat la Petach Tikva, 6 iulie 2004.

Moshe Sharett (Shertok) – om politic. Născut la Kherson, Ucraina,1894, emigrat cu familia în Palestina,1906. Prim-ministru al Israelului, 1954-1955. Decedat la Ierusalim, 7 iulie 1965.

Alexandru Graur – filolog. Născut la Botoşani, 9 iulie 1900. Director al Liceului Evreiesc particular din Bucureşti, 1941-1944; profesor la Universitatea din Bucureşti; membru al Academiei Române, 1955. Decedat la Bucureşti, 9 iulie 1988.

David Joshua **Azrieli** – arhitect, om de afaceri în construcții, filantrop. Născut la Makow Mazowiecki, Polonia, 1922, ajuns la Haifa, 1943, stabilit la Montréal, 1954. Fondatorul fundației filantropice Azrieli Foundation. Decedat la Montréal, 9 iulie 2014.

Yehuda Leib Maimon (Fischman) – rabin. Născut la Mărculeşti, Basarabia, 1875, imigrat în Palestina, 1913. Premiul Israel pentru literatură rabinică, 1958. Decedat la Ierusalim, 10 iulie 1962.

George Gershwin – compozitor. Născut la New York, 1899. A cultivat atât genul muzical clasic, cât şi cel popular. Decedat la Los Angeles, 11 iulie 1937.

Alfred Dreyfus – ofițer francez acuzat fals de trădare. Născut la Mulhouse, Alsacia,1859, deportat în Île du Diable, Guyane, 1895, rejudecat după dovedirea falsului şi reabilitat, 1906. Decedat la Paris, 12 iulie 1935.

Nadine Gordimer, scriitoare, născută la Springs, Transvaal, 1923. Premiul Nobel pentru literatură, 1991. Printre romane: *Fiica orăşeanului*. Decedată la Johannesburg, 13 iulie 2014.

Mauriciu Brociner – militar. Născut la Iaşi, 1854. Având gradul de sergent, a preluat comanda batalionului care a cucerit redutele de la Plevna, 30 august 1877, şi a devenit primul ofițer evreu din armata română. Decedat la Bucureşti, 18 iulie 1946.

Isaac Bashevis Singer (Izaak Baszewis Zynger) – scriitor idiş. Născut la Leoncin, Polonia, 1902, stabilit la New York, 1935. Premiul Nobel pentru literatură, 1978. Decedat la Surfside, Florida, 24 iulie 1991.

Isaac Luria Ashkenazi, **HaAry Hakadosh** (Rabi Yitzchak ben Shlomo Luria Ashkenazi) – rabin. Născut la Ierusalim, 1534, unul din principalii cabaliști de la Safed, fondatorul Cabalei Luriane. Decedat la Safed, 25 iulie 1572.

Ezra Fleischer (I. Gole) – poet, filolog şi istoric literar. Născut la Timişoara, 14 iulie 1928. Premiul Israel pentru literatură, 1959. Redactor la *Revista Cultului Mozaic*, 1956-1960; emigrat în Israel, 1960, profesor la Universitatea Ebraică din Ierusalim. Decedat la Ierusalim, 25 iulie 2006.

LUCIAN-ZEEV HERŞCOVICI

Drumul spre teatru

Premiu de Excelență

Marea actriță Maia Morgenstern s-a aflat la cea mai recentă Gală UNITER, a 27-a, desfăşurată la Cluj-Napoca, printre personalitățile onorate cu un Premiu de Excelență. Prin alegerea sa, UNITER a ținut să reliefeze şi în 2019, în primul rând, performanțele interpretative ale artistei. Acea evoluție, deschidere şi disponibilitate continuă care au adus-o de la Piatra Neamț la Naționalul din Bucureşti, dar şi aportul său la montări la Teatrul de Comedie ori la Râmnicu Vâlcea şi Turda. Şi, mai ales, creațiile sale din 2018 la TES.

Maia a fost la fel de convingătoare, fascinantă, electrizantă în capodopere antice (*Trilogia antică*), moderne (*Livada de vişini*) ori contemporane (amintiți-vă de *Miss Daisy* sau de personajele lui Pinter ori Mittelpunkt!). A glisat dinspre dramă spre comedie, întreţesând abil şi suprapunând cele două registre. A îmbrăcat cu dezinvoltură haina umorului şi a ironiei, ca şi pe cea a grotescului şi a absurdului (*O lecție de bune maniere*). A stilizat şi a coregrafiat neoromantic stările *Damei cu camelii* şi a bravat în cheile neoexpresionismului (*La ordin, Führer*). S-a adaptat şi a ştiut să răspundă creator (rămânând, inconfundabil, ea însăşi!) solicitărilor unor regizori atât de diferiți ca viziune, miză, mod de lucru precum Cătălina Buzoianu, Andrei Şerban, Silviu Purcărete, Felix Alexa, Victor Ion Frunză, Mihai Măniuțiu.

S-a implicat în spectacole inovatoare stilistic (şi cu impact la public), excelând în forme surprinzătoare de sincretism al cuvântului, al replicii, al intonațiilor, al muzicii, al dinamicii şi plasticii scenice. Rămân, de pildă, de neuitat suflul, energia şi mobilitatea, expresiva ei versatilitate, fantezia cu care alterna recitativul, comentariul, cântecul şi dansul în *Astă seară, Lola Blau.*

A contat, desigur, în decizia UNITER şi atracția unora din cele peste 50 de filme şi seriale TV. Acel traseu în care, după Lucian Pintilie, Dan Pița, Şerban Marinescu şi alții, Maia Morgenstern a fost aleasa lui Theo Anghelopoulos (*Privirea lui Ulisse)* şi a lui Mel Gibson (*Patimile lui Christos*).

Dar în ce nu a excelat Maia Morgenstern? Mai ales în ultima vreme, de când a devenit conducătoarea Teatrului Evreiesc de Stat, căruia i-a dat un nou chip, un nou suflu! Un post de director, manager, animator spiritual, susținut cu o credință dublată de tenacitate şi cu un spirit de inițiativă extraordinar! E impresionant repertoriul de largă respirație tematică, problematică, stilistică, incluzând clasicii literaturii idiş (de la Şalom Alehem, A. Goldfaden, Ash, Gordin, până la I. B. Singer) şi autori contemporani, precum J.C. Grumberg, I. Horowitz, I. Bauersima, alături de Caragiale şi Aderca. Mă refer, desigur, şi la repararea şi modernizarea clădirii de pe strada Iuliu Barasch. Dar şi la organizarea Festivalului Internațional de Teatru Idiş, care numără deja câteva ediții, concursul de dramaturgie idiş, ca şi la faptul că în incinta instituției devenite un adevărat centru cultural au loc frecvente şi ritmice manifestări festive legate de sărbători iudaice, omagieri ale tradiției şi ale corifeilor ei, spectacole-lectură, conferințe, lansări de carte şi expoziții etc.

Tot atâtea punți de conservare a memoriei şi de comunicare, „în clipă” şi în perspectivă, cu publicul tânăr.

Şi a devenit aproape o obişnuință ca atari evenimente să fie prefațate chiar de Maia Morgenstern, cu vocea ei gravă, cu discursul ei implicat, echilibrat şi întotdeauna inteligent, subtil şi convingător. Expresia voinței de fier a unei femei care se caracteriza *cu picioarele pe pământ şi cu capul în nori*. Adică, sunt convinsă, în zona înaltă a visului şi a idealului.

NATALIA STANCU

Dacă te voi uita, Ierusalime!

Gândul scris

De mii de ani, evreii au trăit în pribegie cu un singur gând: să revină la Ierusalim, să reconstruiască Templul şi să reclădească în libertate măreția Israelului şi a poporului său. Mărturie stau cuvintele Psalmului 135: *„Dacă te voi uita, Ierusalime,/să-şi uite dreapta mea destoinicia ei!/Să mi se lipească limba de cerul gurii,/ dacă nu-mi voi aduce aminte de tine,/dacă nu voi face din Ierusalim/culmea bucuriei mele!”*. Dovadă şi faptul că, de multe secole, evreii îşi urează, în special după mari sărbători, precum Pesah sau Iom Kipur, ca viitoarea întâlnire să aibă loc „La anul, la Ierusalim”.

Desigur că primul pas spre atingerea acestui obiectiv național a fost făcut de israelieni prin plasarea la Ierusalim a tuturor centrilor vitali ai statului modern evreiesc – Preşedinție, Guvern, Parlament şi alte instituții –, apoi prin reunificarea Ierusalimului, în 1967, după Războiul de Şase Zile, şi prin repetarea, de atunci încoace, a declarației că Ierusalimul este capitala indivizibilă şi eternă a Israelului.

Afirmarea acestei legitime aspirații milenare a tradiției mozaice, a mentalității evreieşti, preluată în politica modernă israeliană, a avut însă parte adesea de o metamorfoză nefavorabilă şi nemeritată atunci când a fost reluată de unele state în plan politic internațional. Şi asta pentru că politica mondială se bazează pe interese, nu pe prietenii, iar o bună parte (evident, nu toate) dintre țările care s-au angrenat în recenta şi furtunoasa dezbatere despre mutarea sau nu a propriilor ambasade de la Tel Aviv la Ierusalim nu au făcut-o nici pentru că asta este dorința legitimă a evreilor, nici pentru că respectivele țări ar considera mişcarea ca pe una firească şi dreaptă, ci pentru a-şi urmări obiective proprii precum apartenența la sau delimitarea de una sau alta dintre taberele constituite pe acest subiect pe plan internațional. Ceea ce a transformat dorința firească a Israelului de a-şi stabili capitala, ca orice altă națiune independentă şi suverană, într-o temă de dezbatere între țări sau partide politice.

Momentul care, în urmă cu un an, a declanşat entuziasmul israelienilor şi al evreilor din întreaga lume, precum şi mânia statelor arabe, a fost recunoaşterea de către Donald Trump a Ierusalimului drept capitală a Israelului şi decizia sa sinceră şi prietenească de a muta aici Ambasada SUA de la Tel Aviv. De acum înainte, o parte a reacțiilor internaționale au fost dictate de intenția de a satisface aşteptările americane sau, dimpotrivă, de a nu supăra lumea arabă. În alte cazuri, mutarea ambasadei a fost un pretext de luptă politică pe plan extern sau intern.

Exemplele care demonstrează afirmația de mai sus nu lipsesc. În afară de SUA, singura țară care (încă) mai are Ambasada la Ierusalim este Guatemala care, după ce a rezistat unor amenințări ale lumii arabe de boicotare a exporturilor sale de cardamom, este acum sub presiunea internă a adversarilor politici ai preşedintelui Jimmy Morales, care promit că, dacă vor câştiga alegerile, vor muta Ambasada înapoi la Tel Aviv. Ceea ce nici măcar nu ar mai fi o noutate, dat fiind că Ambasada Paraguay-ului a fost readusă de la Ierusalim la Tel Aviv imediat după instalarea noului preşedinte Mario Benitez.

În România, subiectul eventualei relocalizări a reprezentanței noastre diplomatice din Israel a fost nefericit abordat, fără o consultare inițială între toți factorii de decizie şi fără efectuarea, în prealabil, a cuvenitelor studii necesare unei asemenea decizii. Aşa se face că, la aproape un an de la anunțarea pe plan intern şi extern a inițiativei de mutare a Ambasadei noastre la Ierusalim, rezultatele concrete sunt încă aşteptate de Israel, de comunitatea evreiască din România şi de cele mai importante organizații evreieşti mondiale. Până când hotărârea favorabilă va fi luată, subiectul generează numai tensiuni interne şi internaționale (vezi votul pentru obținerea de către România a unui loc de membru nepermanent în Consiliul de Securitate).

Recent, la Chişinău, fostul premier democrat Pavel Filip (acum, deja demisionar) a încercat să folosească subiectul mutării Ambasadei în interesul propriului partid. El a anunțat, în dorința de a se apropia de SUA, că va transfera Ambasada Moldovei la Ierusalim şi că va vinde un teren pentru noua Ambasadă a Statelor Unite în Republica Moldova. Dovadă că această abordare a fost doar un pretext a fost că Washingtonul nu a muşcat la momeală, iar Israelul a spus că nu ştie dacă Filip poate lua o astfel de măsură. În plus, la o zi după ce Vladimir Putin a acuzat Cabinetul democrat că este un uzurpator oligarhic al Guvernului democratic ales al Maiei Sandu, Pavel Filip a demisionat.

E limpede că nici israelienii, nici evreii din diaspora nu au uitat că Ierusalimul este capitala lor eternă, dar mai rămâne ca acele state, care au înțeles cu adevărat că pentru evrei şi israelieni Ierusalimul este „culmea bucuriei”, să concretizeze intențiile anunțate, depăşind faza dezbaterilor sterile, dar tensionate.

ALX. MARINESCU

Realitatea cărții

Nedespărțirea de Carol Feldman

Într-adevăr, cum spune anticul dicton, cărțile au soarta lor...

Piesa de teatru *Domnişoara*, dramatizare după romanul omonim al lui Carol Feldman, trebuia lansată la Bookfest 2019 în prezența autorului. Viața a vrut, însă, altfel: scriitorul, gazetarul şi actorul Carol Feldman a plecat dintre noi brusc, cu numai o lună înaintea apariției noii sale cărți. Pentru a ne mângâia, atât cât e omeneşte cu putință, piesa *Domnişoara* (lansată în prezența prietenilor apropiați la recent încheiatul târg de carte bucureştean) a rămas ca un frumos început de posteritate şi, în acelaşi timp, ca o profesiune de credință a celui care a slujit scena o viață.

Romanul *Domnişoara*, se ştie, a văzut lumina tiparului, într-o primă ediție, în 2007, fiind reeditat apoi la Hasefer în 2012, bucurându-se de un real succes de critică şi de public. Cum Carol Feldman era un om dedicat scenei, ideea dramatizării poveştii conținute în acest roman (care are, cum ştiu cei care l-au citit, nu puține elemente autobiografice) a apărut în chip firesc.

Însă dramatizarea unui roman în care atmosfera şi rememorarea joacă un rol important nu este la îndemâna oricui. Tocmai pentru că avea o uriaşă experiență în teatru, începută încă de pe când se afla în România – acolo unde s-a şi format, în şcoala strălucită de la TES –, Carol Feldman a procedat cu multă atenție, pentru a putea transpune înțelesurile romanului într-un text care să favorizeze un spectacol autentic.

Astfel, scriitorul a izolat, în povestea Tinei Herşcovici („domnişoara”) şi a iubirii ei pentru Laurențiu Cocea, scenele definitorii, eliminând descrierile şi trecând rememorările – care în roman erau apanajul naratorului – în corpul replicilor personajelor. Astfel, a reuşit să păstreze elementul cel mai diafan al romanului, şi anume, atmosfera cosmopolită a oraşului dobrogean (în speță, Tulcea) în care este localizată povestea. Tot prin comportamentul şi discursul personajelor reuşeşte scriitorul să însceneze şi relația identitară, delicată prin natura ei şi a epocii, care defineşte personajele principale.

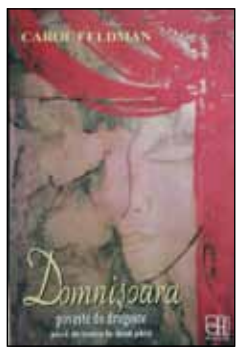

Sensurile romanului sunt admirabil păstrate şi potențate în această dramatizare care este, în sine, un text incitant: toleranța, preeminența iubirii, cadrul unei vieți comunitare evreieşti de altădată. Reconstituirea lumii evreieşti tulcene are un parfum nostalgic pe care îl cunoaştem din roman. În piesă, însă, parfumul nostalgic este dublat de spectacolul apariției scenice a personajelor care populează această lume, astăzi dispărută.

Toate caracteristicile scrisului lui Carol Feldman sunt de întâlnit în această dramatizare. În primul rând, duioşia cu care construieşte personajele, cu care reface din memorie chipuri şi suflete. În al doilea rând, deplina stăpânire a mijloacelor artistice, vădită şi în capacitatea de a „transla” o modalitate romanescă într-una dramatică. În fine, aş atrage atenția asupra rolului pe care îl are privirea: Feldman este un vizual, venind în descendența unor prozatori ca I.A. Bassarabescu şi Emil Gârleanu, mai curând decât în cea a lui Caragiale.

Ultima sa carte, dramatizarea în două părți a romanului *Domnişoara*, ni-l înfățişează pe scriitorul Carol Feldman în punctul cel mai înalt al creației sale.

RĂZVAN VONCU

---

*Carol Feldman – *Domnişoara. Poveste de dragoste*, piesă de teatru în două părți, Editura Hasefer, Bucureşti, 2019.

REALITATEA EVREIASCĂ

REDACȚIA: București,
str. Maria Rosetti, nr. 17, sector 2
COD POŞTAL 020481 OP 9
Tel. / fax: 021-322.75.60
www.jewishfed.ro
realitateaevreiasca@gmail.com
Serie nouă a
REVISTEI CULTULUI MOZAIC
Fondată în 1956
de Şef-Rabin dr. Moses Rosen

Redactor-şef:
Alexandru MARINESCU

Redactori:
Dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ,
Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS
(senior editor),
George GÎLEA,
Mihaela OBERSCHI

Foto: Sandu CÂLȚIA

Traducători:
Ebraică: Andreea SOARE
Engleză: Sanda LEPOIEV
Secretar de redacție: Emilia HRISTEA

Relații, administrator: Mihail TUNSOIU
Telefon: 021-314.96.90
distributierre@gmail.com

DTP: Gabriel IONESCU
gabi@etipografie.ro
Tiparul executat de
Tipografia ArtPRINT

ISSN 1223-7736

Potrivit art. 206 C.P., responsabilitatea juridică pentru conținutul fiecărui text aparține autorului. Redacția nu împărtăşeşte în mod obligatoriu punctele de vedere exprimate în articolele semnate de colaboratori. Redacția nu primeşte spre publicare decât articole scrise cu diacritice.

Prețul unui abonament pe un an este de 30 lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreieşti din localitatea respectivă. ABONAȚII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON! Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9 – 11, cod poştal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achita şi prin mandate poştale fie pe adresa F.C.E.R. – la oficiile poştale din localitate BANK LEUMI ROMÂNIA, SUCURSALA MOŞILOR, Adresa băncii: CALEA MOŞILOR NR. 280, SECTOR 2, BUCUREŞTI, Contul IBAN: RO89DAFB108000090989RO02, RO06DAFB108000090989US02, RO46DAFB108000090989EU02, swift: DAFB RO22. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 45 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 95 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 40 de dolari USA.